

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Diplomski rad

**Javna događanja i konstrukcija prostora – primjer Svetonedeljskog
kulturnog ljeta u dvorcu Kerestinec**

Studentica: Lucija Bukovčan

Mentorica: dr. sc. Petra Kelemen, doc.

Zagreb, ožujak 2019. godine

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „Javna događanja i konstrukcija prostora – primjer Svetonedeljskog kulturnog ljeta u dvorcu Kerestinec“ izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice dr. sc. Petre Kelemen. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Sadržaj

1. UVOD	4
1.1. Teorijska polazišta i ciljevi rada	6
1.2. Metodologija istraživanja	11
2. POVIJEST, ZNAČAJ I OŽIVLJAVANJE DVORCA KERESTINEC	16
2.1. Povijest dvorca Kerestinec	16
2.2. Značaj dvorca Kerestinec	19
2.3. „Kultura je zauzela dvorac“	21
2.4. FotOOoko i ostala događanja	26
3. SVETONEDELJSKO KULTURNO LJETO 2018. GODINE	33
3.1. Međunarodna smotra folklor	35
3.2. U društvu tamburaša	39
3.3. Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina	43
3.4. Tamburaška večer	49
3.5. Klape u Svetoj Nedelji	54
3.6. Komparacija javnih događanja	62
4. KULTURNA POLITIKA SVETE NEDELJE	69
4.1. Kulturna infrastruktura	70
4.2. Kulturna klima	71
4.3. Kulturna strategija	74
4.4. Obnova i namjena dvorca Kerestinec	75
5. ZAKLJUČAK	79
6. POPIS PRILOGA	83
7. POPIS LITERATURE	84

1. UVOD

Tijekom istraživanja Dječjeg folklornog festivala u Svetoj Nedelji za potrebe seminarskog rada, zatekla sam se kako razmišljam o široj slici, o problemima kulturne politike grada u kojem živim. Često sam za vrijeme intervjua mijenjala poziciju od autsajdera do insajdera, u jednom trenutku pozorno slušajući kazivače, a u drugom se, gotovo nesvjesno, uključujući s njima u rasprave o tome što nam kao građanima Svete Nedelje smeta, što nam nedostaje, a što nije dovoljno razvijeno na području kulturnog života. Na kraju istraživanja imala sam osjećaj da sam tek zagrebla površinu; zanimalo me što se sve nalazi ispod nje. Željela sam nastaviti proučavati festivale kao „mjesto stvaranja kulture“ (Kelemen i Škrbić Alempijević 2012:50), kao mjesta koja sadržavaju i reflektiraju identitet, kulturne prakse i naracije važne samoj zajednici. Internetska stranica Turističke zajednice grada Sv. Nedelje (dalje: TZG Sv. Nedelja) ponudila je popis od desetak manifestacija, festivala i ostalih javnih događanja koja su se odvila u 2017. godini. Među dobro poznatim događanjima kao što su Dan grada ili Svetonedeljski fašnik, našla se i meni nepoznata manifestacija pod nazivom Svetonedeljsko kulturno ljetno. Daljnjim istraživanjem saznala sam da se spomenuta manifestacija održava još od 2013. godine u dvorcu Erdödy u Kerestincu,¹ u jednom od četrnaest naselja Sv. Nedelje.

Moje tadašnje znanje o Svetonedeljskom kulturnom ljetu bilo je minimalno. Pretraživala sam vlastito sjećanje u potrazi za plakatima na autobusnim stanicama ili na rasvjetnim stupovima no nijedno nije imalo naslov te manifestacije niti se dvorac Kerestinec spominjao u kontekstu javnih događanja. Sve čega sam se prisjetila vezano uz događanja u Svetoj Nedelji ticalo se Dana grada, fašnika, adventa, koncerata folklornih društava i slično. Dvorac Kerestinec također mi je bio stran pojam. Znala sam gdje se nalazi, no slika u glavi prikazivala je jedva vidljive bedeme ruševine s dvije kule, skrivene iza zaraslog drveća, bršljana, visoke trave i korova. Saznanje da se u tome devastiranom dvorcu nešto događa i to već pet godina, bilo mi je potpuno novo.

Prema TZG Sv. Nedelja, Svetonedeljsko kulturno ljetno jest „manifestacija osmišljena s ciljem unapređenja kulturne ponude Grada i zanimljivim kulturnim manifestacijama tijekom ljeta u dvorcu obitelji Erdödy u Kerestincu“.² Slijedi popis javnih događanja koja su se odvila u dvorcu 2017. godine u sklopu manifestacije, a to su: 6. susret klapa „Klape u Sv. Nedelji“, 5. festival

¹ U različitim izvorima postoje različite verzije naziva spomenutog dvorca. Na internetskoj stranici TZG Sv. Nedelja stoji „Dvorac Erdödy u Kerestincu“, u naslovima članaka na internetu piše najčešće „Dvorac Kerestinec“ ili „Dvorac u Kerestincu“. Budući da je u Registru kulturnih dobara RH upisan pod nazivom „Dvorac Kerestinec“, tu verziju koristim u ovome radu.

² <https://www.svetanedelja.hr/svetonedeljsko-kulturno-ljetno-lipanjrujan-2017-c18> (pristup 21. 9. 2018.)

ljubavne poezije, glazbe, meda i vina, Međunarodna smotra folklora te Tamburaška večer.³ Riječ je zapravo o nekoliko kulturnih, glazbeno-scenskih nastupa koji se održavaju u ljetnim mjesecima, točnije od lipnja do rujna, u prostorima dvorca Kerestinec. Više od toga se na stranici ne može saznati. U daljnjem, početnom istraživanju Svetonedeljskog kulturnog ljeta naišla sam na prepreku saznajući da manifestacija zapravo više ne postoji kao krovni termin koji bi vezao događanja u dvorcu, odnosno da se događanja odvijaju sama za sebe. Međutim, Svetonedeljsko kulturno ljetno i dalje postoji, ali najviše u naracijama organizatora koji su sudjelovali u njegovu kreiranju. Zbog toga Kulturno ljetno istražujem i promatram kao cjelinu, zajednički stup svih kulturnih događanja u dvorcu, kao što je i formirano 2013. godine. Konkretnije određenje i svrhu koje Svetonedeljsko kulturno ljetno ima danas saznat ću tek tijekom istraživanja.

Dvorac Kerestinec se na stranici TZG Sv. Nedelja nalazi pod kategorijom „Što vidjeti?“ u gradu od kulturno-povijesnih znamenitosti.⁴ Uz fotografiju dvorca na kojoj je u prvom planu ogoljelo drveće, stoji kratak opis da se radi o renesansno-baroknom kaštelu koji je sagradila plemićka obitelj Erdödy u 16. stoljeću. Već se u drugoj rečenici ističe kako je dvorac spomenik kulture 1. kategorije, unatoč tome što se danas takva kategorizacija službeno ne upotrebljava.⁵ Često se u internetskim člancima koji tematiziraju dvorac ponavlja ta informacija, a ponegdje se čak umjesto prve spominje nulta kategorija.⁶ Nadalje, na stranici TZG Sveta Nedelja saznaje se da je dvorac pregrađivan u 18. i 19. stoljeću i da je imao funkciju koncentracijskog logora prije Drugog svjetskog rata⁷ te prostora za smještaj vojske nakon rata. Spomenuto je da se tijekom godine u njemu održavaju razna događanja, a od sveukupno sedam jednostavno proširenih rečenica, jedna od njih glasi da dvorac „[d]anas čeka novu namjenu“.⁸ Dvorac već godinama čeka novu namjenu, od 2010. godine kada je službeno postao vlasništvom Grada Svete Nedelje,

³ Kada sam pristupila stranici TZG Sveta Nedelja 21. 9. 2018. godine, postojali su podaci o navedenim događanjima u 2017. godini, međutim istraživanjem se pokazalo da je bio izostavljen tamburaški koncert „U društvu tamburaša“. Dakle, sveukupno je bilo pet javnih događanja kojima se bavim u ovom radu.

⁴ <https://www.svetanedelja.hr/dvorac-erdody-kerestinec-po65> (pristup 21. 9. 2018.)

⁵ Članak pod nazivom „Prolegomena o kategorizaciji spomenika kulture“ navodi da je ovakav način kategoriziranja razrađen još šezdesetih godina prošlog stoljeća, nikada službeno objavljen, ali se u praksi često koristio u periodu nakon Domovinskog rata. Kada je 1999. donesen Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, kategorizacija ponovo nije prihvaćena te se prestala primjenjivati u dokumentaciji. Objašnjenje 1. kategorije (od njih 5) glasi: „Savezno, odnosno općejugoslavensko značenje – spomenici unikatnog/jedinstvenog, reprezentativnog i istaknutog značenja u kulturno-umjetničkom, povijesnom ili drugom znanstvenom smislu na području Jugoslavije“ (Juranović-Tonejc i Radatović Cvitanović 2015:39).

⁶ <http://www.politikaplus.com/novost/131341/sjaj-blagdana-ozivio-dvorac-u-kerestincu-spomenik-kulture> (pristup 22. 11. 2018.)

⁷ Više o povijesti dvorca i njegovoj ulozi kao koncentracijskog logora pišem u drugom poglavlju. Tamo na temelju literature (Dizdar 1988; Botica 2017) pokazujem da ova informacija o vremenu postojanja logora nije točna.

⁸ <https://www.svetanedelja.hr/dvorac-erdody-kerestinec-po65> (pristup 21. 9. 2018.)

ili točnije par godina ranije kada ga je napustila Hrvatska vojska koja je koristila te prostore u sklopu vojarne nasuprot dvorca (Tomaško 2015).

Prostor dvorca bio mi je jedino poznat kao star, oronuo, ruševan, zapušten i izgubljen u neobuzdanom korovu. Bilo mi je teško zamisliti da se s vremena na vrijeme prostor oživi za potrebe održavanja kulturnih manifestacija. U fokusu se stvorilo pitanje načina korištenja i konstrukcije tog prostora dvorca, načina smještanja kulturnih sadržaja unutar njega i pitanja transformacije prostora od onog ruševnog do onog prikladnog za večeri poezije, koncerte tamburaša, klapske susrete i smotre. Kako se prostor dvorca mijenja kada mu se pruži svrha i namjena? Ostaje li dvorac i dalje samo ruševina ili postaje nešto više od toga? Kako javna događanja koriste prostor i što u njemu mijenjaju ili prilagođavaju? Utječe li i prostor dvorca na izgled i sadržaj kulturnih događanja koja se u njemu događaju i ako da, na koji način? Osim usmjeravanja na pitanje konstrukcije prostora, u radu ću analizirati i mogućnost cjelokupne restauracije i buduću namjenu drevnog dvorca iz 16. stoljeća u Sv. Nedelji.

1.1. Teorijska polazišta i ciljevi rada

Gledajući unatrag kroz povijest, poseban značaj koji je prostor imao za zajednice vidljiv je u samom pojmu kulture.⁹ Sjedilački način života, emocionalna vezanost za fizički prostor u kojem se obitava, mjesto u kojemu je već proživjelo nekoliko generacija, privrženost zemlji na kojoj to mjesto stoji, sve su znakovi prirodne ukorijenjenosti ljudi u prostoru (usp. Čapo i Gulin Zrnić 2011:20). Ta ukorijenjenost tvori identitet i kulturu neke zajednice, zajednice koja je gradila prostor u kojem živi na temelju svojih potreba, od primarnih životnih do društvenih. Pitanja o odnosima ljudi (zajednice) prema prostoru koji ih okružuje i prema vlastitoj kulturi potaknula su razvoj antropološke subdiscipline pod nazivom antropologija mjesta i prostora (ibid.:11). Nakon brojnih implicitnih pokušaja shvaćanja pojma prostora u različitim znanostima i disciplinama poput sociologije i kulturne geografije, tzv. „prostorni obrat“ 1990-ih godina omogućio je da se pojam prostora osvijesti kao bitan čimbenik u istraživanjima te da dobije i vlastitu znanost koja će se njime baviti. Pritom prostor ne samo da dobiva značenje nego postaje i kulturni konstrukt (ibid.:9-10).

U ovome se radu prostor dvorca proučava kao kulturni konstrukt koji otkriva i govori mnogo o onima koji taj prostor koriste ili ne koriste, koji se transformira iz jedne vizualne scene u drugu

⁹ Etimološki, riječ „kultura“ dolazi iz latinskog jezika, a znači obrađivanje, poljodjelstvo. To podrazumijeva stabilnost, trajanje, ukorjenjivanje, čvrstu vezu s tlom i fizičkim mjestom (usp. Čapo i Gulin Zrnić 2011:20).

te iz jedne namjene u drugu. Cilj rada je prikazati kako jedna urbana zajednica, a ponajviše kulturne udruge, koristi prostor napuštenog dvorca. Naglasak je na „čovjeku, pojedincu i zajednici, koji kreativno prerađuje fizički, izgrađen, zadan prostorni okoliš, kojega adaptira i transformira, prisvaja i prerađuje...” (Low 2006:7) kako bi se uklopio u privremeno osmišljenu namjenu. Za istraživanje je važan i prostor sam kada se ne koristi za javna događanja već propada pod utjecajem vremena.

Antropolog Keith H. Basso, govoreći o fenomenu osjećaja mjesta (engl. *sense of place*), navodi kako se čak i u potpunoj tišini čini da mjesta govore (Basso 1996:56). Mjesta nisu samo fizičke, vizualne, stabilne konstrukcije već sadrže jednu nematerijalnu dimenziju te se promatraju kao „politizirane, kulturno-relativne, povijesno-specifične, lokalne i mnogobrojne konstrukcije” (Čapo i Gulin Zrnić 2011:11). Upravo zato mjesta govore, jer ne označavaju samo točku na zemljopisnoj karti već im je kroz povijest upisano značenje. Mjesto koje je u fokusu ovog istraživanja je dvorac Erdödy u Kerestincu koji promatram kao kulturno konstruirano fizičko mjesto, prikaz svetonedeljske kulturne baštine i povijesti. S obzirom da je dvorac danas mjesto koje propada, da se njegov značaj polako gasi, da u mnogim očima predstavlja samo ruševinu, nastojim ga prikazati kao antropološku konstrukciju koja prolazi proces stvaranja mjesta (engl. *place-making*). Kao fenomenološki kreirana pojava, stvaranje mjesta uključuje sjedinjenje vremena, prostora i osobnog iskustva, proces koji označava „transformiranje fizičkog, izgrađenog prostora u značenjska, simbolička mjesta kroz društvene, kulturne, tjelesne, emocionalne, teološke, ideološke, praktične i druge dimenzije“ (ibid.:14). Svrha takvog procesa je poticanje suradnje i jačanje odnosa između ljudi (zajednice) i određenog mjesta koji međusobno dijele. Putem stvaranja mjesta prazni, nefunkcionalni i propali prostori mogu se ponovo osmisliti i stvoriti u svrhu njihova oživljavanja, privlačenja ljudi i povećavanja kvalitete društvenog života zajednice.¹⁰ Dvorac Kerestinec upravo je takav prostor, prazan i nefunkcionalan koji, dok žudi za konačnom namjenom, neprestano prolazi kroz ciklički proces stvaranja mjesta u kojem se ona prvo stvaraju, zatim nestaju pa se ponovo stvaraju.

Konstrukcija prostora dvorca Kerestinec jedna je od glavnih tema koja se provlači kroz rad. Cilj je analizirati prostor i njegovu transformaciju kroz očiste građana, gradskih vlasti te kulturnih udruga odnosno organizatora manifestacija. Mijenjanje i prilagođavanje fizičkog prostora ovisi o javnom događanju koje se organizira unutar njega, koji za vrijeme trajanja događanja pobuđuje kod posjetitelja određeni „osjećaj mjesta“ te gradi iskustvo. Proučavaju se odnosi

¹⁰ <https://www.pps.org/article/what-is-placemaking> (pristup 27. 2. 2019.)

ljudi u prostoru i prema prostoru, kulturne prakse i narativi koji se odvijaju usporedno s navedenim odnosima, ali i prakse koje prethode samom događanju, od prvih organizacijskih koraka do pripreme prostora. Svi društveni odnosi, kulturne prakse, proživljena iskustva i osjećaj mjesta konstituiraju mjesta tako da ona „postaju i ostaju značenjska“ (Čapo i Gulin Zrnić 2011:29). Kako dvorac Kerestinec postaje te ostaje li značenjsko mjesto jedno je od istraživačkih pitanja ovoga rada. Koristeći nova promišljanja mjesta i prostora kao fenomena koji više ne predstavljaju samo niz brojeva zemljopisnih koordinata, već se promatraju kroz leću društvenih procesa te time dobivaju kulturno značenje, postaje upitno značenje devastiranog, praznog prostora dvorca koji nema nikakvu namjenu. Jesu li u njega prethodno uklesana značenja koja se potom mijenjaju ili ostaju takva kakva jesu, samo uz pripisivanje novih kada se taj prostor ispuni ljudima, plesom i pjesmom, kada taj prostor oživi?

Unutar koncepta multilokalnosti¹¹ (engl. *multilocality*) pojavljuje se dimenzija koja podrazumijeva da se jedno fizičko mjesto može doživljavati na više različitih načina, a naziva se multivokalnost. Zbog svoje neodređene funkcije, prostor dvorca Kerestinec promatram upravo kroz spomenutu prizmu multivokalnosti, uz pretpostavku da taj prostor sadrži „polisemiju značenja“ (ibid.:26), da postoji više različitih značenja tog jednog mjesta i više različitih iskustava koja se u njemu stvaraju. Usko vezane uz pojam višeznačnosti mjesta, postoje dvije perspektive koje se ističu u istraživanjima suvremenih urbanih prostora, a koje su se upotrebljavale kao „teorijske osnove za oprostornjavanje kulturnoantropološkog istraživanja“ (ibid.:30). Međusobno različite, ali komplementarne, bit će glavne teorijske smjernice kroz koje ću promatrati prostor dvorca Kerestinec. Prva, društvena *proizvodnja* prostora vezana je uz fizičko mijenjanje prostora, odnosno „fizičko stvaranje materijalnog okruženja“ (Low 2006:92), prilagođavanje istog uz pomoć raznih materijalnih konstrukcija i predmeta koji čine glavne motive određenog događanja u dvorcu te koji utječu na inače prazan i nefunkcionalan prostor. Druga perspektiva je društvena *konstrukcija (oblikovanje)* prostora i ona podrazumijeva „fenomenološko i simboličko iskustvo prostora“ (ibid.:92), stvaranje osjećaja mjesta kod posjetitelja i izvođača koji prethodno proizvedeni prostor naknadno nadograđuju društvenim interakcijama i kulturnim praksama koje upotpunjuju sliku prostora koji se koristi. Društvena *konstrukcija* prostora opisana je kao stvarna transformacija prostora jer upravo ona gradi prostor ispunjen značenjem. Dakle cilj rada je proučiti prostor dvorca i

¹¹ O pojmu multilokalnosti govori Margaret Rodman, ne misleći pri tome na određeno mjesto, lokus, nego na način doživljavanja (engl. *way of experiencing*). Može se shvatiti kroz nekoliko dimenzija, a jedna od njih je da se teži razumijevanju konstrukcije mjesta kroz mnogostruki pogled, pogled Drugih, a ne kroz zapadni, eurocentrični (usp. Čapo i Gulin Zrnić 2011:26).

njegovu konstrukciju kroz fizičku (materijalnu, objektivnu) dimenziju te onu psihičku (nematerijalnu, subjektivnu) kako bi se razumio način korištenja prostora od strane različitih aktera: posjetitelja (građana), organizatora događanja (kulturnih udruga), izvođača te gradskih vlasti.

Osim antropologije mjesta i prostora, za teorijska polazišta ovoga rada važna je i antropologija festivala. Poput mjesta koja govore, govore i festivali. Oni svojim zamišljenim vremenskim, prostornim i programskim okvirom nastoje prikazati i širiti određenu poruku (Kelemen i Škrbić Alempijević 2012:47). Festivali su često u povijesti bili konstruirani da bi služili kao sredstva za borbu zajednice protiv otuđenosti i nesigurnosti u javnom prostoru, kao sredstva za izražavanje identiteta, slavljenje vrijednosti zajednice i jačanje društvenih veza (Quinn 2005:935). Danas se promatraju kao mjesta zgusnutih kulturnih praksi koje time postaju jasno vidljive, dok su inače raspršene i teško prepoznatljive (Handelman 1998:9-10, 15-16 prema Kelemen i Škrbić Alempijević 2012:16). Također, kroz zamišljeni festivalski okvir moguće je uočiti posebno izražen odnos ljudi prema mjestu u kojemu žive i prema vlastitoj kulturi. Iz tog sam razloga odlučila proučavati festivale u gradu u kojem živim, nastojeći putem njih saznati više o kulturnom i društvenom životu te urbane zajednice. Stoga je još jedan u nizu ciljeva ovoga rada prikazati i analizirati festivale, odnosno javna događanja,¹² unutar veće manifestacije Svetonedeljsko kulturno ljetu koja se održava u dvorcu Kerestinec. Kroz naracije različitih aktera povezanih s festivalima, točnije s organizatorima, izvođačima i posjetiteljima, nastojim objasniti vezu između festivala, identiteta zajednice i mjesta, odnosno prostora dvorca. Cilj je promatrati i na koji način organizatori, izvođači, lokalni stanovnici te ostali posjetitelji ulaze u interakcije jedni s drugima za vrijeme javnih događanja te koje se kulturne prakse pritom pojavljuju.

Mnogi autori koji se bave festivalima nastoje pronaći odgovor na pitanje uloge festivala u gradskim prostorima. Nadmeću se mišljenjima da su festivali ekonomsko sredstvo koje pomaže u brendiranju grada i privlačenju turista, da su brza rješenja za popravak problema u gradu

¹² Postoji velika terminološka raznolikost kada su u pitanju festivali. Je li riječ o festivalu, manifestaciji, ceremoniji, smotri, ritualu, proslavi, sajmu, turniru, danima ili nečemu trećem? Čak i kada je Alessandro Falassi pokrenuo teorijska razmatranja vezana za nomenklaturu festivala, i dalje je bilo teško definirati pojmove, odvojiti ih, odrediti koji je nadređeni, a koji podređeni, učiniti da se ne preklapaju; različiti autori na različite su načine shvaćali i koristili iste termine (usp. Kelemen i Škrbić Alempijević 2012:25). Iz toga razloga nudim vlastito objašnjenje korištenja određenih pojmova u ovom radu. Termin „javna događanja“ koristim kao najširi, najopćenitiji, koji obuhvaća sve vrste događanja u dvorcu, a nalazi se i u samom naslovu rada. Pojam „manifestacija“ pojavljuje se samo kada je riječ o Svetonedeljskom kulturnom ljetu kao skupu više različitih javnih događanja koji im je nadređen. Ostala događanja imenujem onako kako su sama nazvana (festival ako je u pitanju Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina, smotra ako je u pitanju Međunarodna smotra folklor, itd.).

putem metode *samo dodaj kulturu i promiješaj* te da su korisni za zauzimanje vremena i gradskog prostora za slavlja zajednice (usp. Quinn 2005:927-928). Kroz ovaj rad dotičem se istog pitanja uloge javnih događanja u prostoru dvorca Kerestinec, ali slijedeći još jednu ideju njihove svrhe, da oni služe „regeneraciji napuštenih gradskih područja“ (ibid.:928). Festivali svojom pojavom animiraju određeni gradski prostor (primjerice park, glavnu ulicu ili trg), privremeno mijenjaju njegovo prvobitno, svakodnevno značenje i ulogu (usp. Picard i Robinson 2006:11), ali i obnavljaju ona mjesta koja su pala u zaborav, ostala bez funkcije i većeg značenja za lokalnu zajednicu. Prema tome, ako u neiskorištene javne prostore postavimo određeno događanje, ono se definira kao sredstvo za povećanje gostoljubivosti, zanimljivosti i sigurnosti tog mjesta (usp. Smith 2017:609). Drugi autori također vide ulogu festivala u procesu lokalnog razvoja gdje služi kao zanimljiv i koristan alat za obnovu grada te za postavljanje posebnih događanja u napuštene urbane prostore, ali i općenito za kreativne promjene i intervencije u urbanoj sredini (usp. Klaić et al. [s. a.]:48).

Daljnijim proučavanjem odnosa festivala i lokalne zajednice može se shvatiti kompleksnija uloga festivala. Nije riječ samo o estetici izvedbe i dokolici koje festivali pružaju, već o jačanju društvenih veza i iskustava među ljudima, ali i produbljivanju bliske veze između identiteta zajednice i određenog mjesta:

„Festival omogućava stanovnicima da stvore novu viziju, novi način gledanja na mjesto u kojem žive iz druge perspektive, što može unaprijediti kvalitetu komunikacije među stanovnicima i povećati međusobno razumijevanje društvenih, etničkih, dobrih i kulturnih skupina. Održavanje događanja u riskantnim područjima može pomoći da ona postaju privlačnija i sigurnija tijekom trajanja događanja, a nadajmo se i izvan njih.“
(Klaić et al. [s. a.]:48)

Promjena načina gledanja na određeno mjesto uključuje onu unutar zajednice, ali i izvan nje. Dvorac Kerestinec, upisom u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, već ima značaj zaštićenog nepokretnog materijalnog kulturnog dobra,¹³ međutim način na koji se lokalna zajednica odnosi prema tom kulturnom dobru jedno je od glavnih pitanja ovoga rada. Stvaraju li doista javna kulturna događanja novu viziju dvorca u očima građana? Pitanje je i dosega te vizije, zadržava li se unutar granica grada ili se nastoji proširiti na Grad Zagreb, potom Zagrebačku županiju, a možda i šire?

¹³ <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=352306916> (pristup 25. 2. 2019.)

S obzirom da su javna događanja pokrenuta kako bi se oživio prostor dvorca, u istraživanju ne tragam samo za odgovorom na pitanje o njihovoj trenutnoj ulozi u gradskom prostoru, već o dugoročnom utjecaju na materijalno stanje dvorca. Drugim riječima, koristeći etnološke i kulturnoantropološke pristupe očuvanja i zaštite kulturne baštine, razmatram mogućnosti kompletne obnove dvorca i njegovu konkretno osmišljenu i službenu namjenu u budućnosti. Tema problematike obnove i revitalizacije dvorca isprepletena je s kulturnom politikom, odnosno uvelike ovisi o stavu, strategiji, željama i stupnju involviranosti gradskih vlasti oko najvrjednije građevine kulturne baštine u Svetoj Nedelji. Zanimljiv je prikaz kulturne politike u knjizi *Hrvatska – nacija kulture*¹⁴ u kojoj autorica proučava i uspoređuje kulturne politike Austrije i Hrvatske „s ciljem pozicioniranja kulture kao jednog od najvažnijih čimbenika izgradnje imidža zemlje“ (Hraste-Sočo 2013:5). Bez obzira na naglašavanje važnosti kulture za državu (ili grad), navodi se kako neki autori „potvrđuju i tezu da je područje kulture, u odnosu na središnje ciljeve vlade, marginalno“ (ibid.:82). Bila marginalna ili ne, kulturom u Svetoj Nedelji upravlja kulturna politika, mehanizam koji ima ključnu ulogu u unaprjeđivanju i određivanju strategije kulturnog razvoja grada. Dužnost kulturne politike, lokalne vlasti te Ministarstva kulture, bila bi osigurati potrebnu kulturnu infrastrukturu, primjerice muzeje, kazališta, povijesne zgrade i slično. Kultura u Sv. Nedelji najviše je vidljiva upravo u umjetničkim kategorijama glazbe i plesa koji se prikazuju putem javnih događanja unutar prostora dvorca, a upravo ta „umjetnost je jednostavno jedna od mnogih manifestacija jedinstvenog kulturnog identiteta nekog mjesta i njegova stanovništva“ (ibid.:83). Međusobni odnosi kulture, zajednice, mjesta i prostora te naposljetku i uključenost kulturne politike u svakom od navedenih koncepata, ovim će se radom tek istražiti.

1.2. Metodologija istraživanja

Metodologiju ovog istraživanja prije svega karakterizira pozicija istraživača u odnosu na predmet istraživanja. Budući da se teren istraživanja nalazi u gradu u kojem živim te da sam grad i njegovi stanovnici, kulturni, društveni i politički život dolaze u fokus, ovaj je rad doprinos etnologiji bliskoga. Paradigmatski obrat sedamdesetih godina prošlog stoljeća približio je etnologiju i vremenski (iz prošlosti u sadašnjost) i prostorno (iz sela u grad)

¹⁴ U knjizi *Hrvatska u 21. stoljeću. Strategija kulturnog razvitka* koju je izdalo Ministarstvo kulture stoji da „kulturnu politiku treba poimati kao skup zakonskih i upravnih mehanizama koji pokreću i usmjeravaju upotrebu različitih resursa - financijskih, fizičkih, političkih, umjetničkih, znanstvenih, obrazovnih i socijalnih, radi povećanja kulturnog kapitala zemlje i utjecaja na oblikovanje kulturnog krajolika“ (Cvjetičanin i Katunarić 2003:45 prema Hraste-Sočo 2013:79).

istraživaču/etnologu i omogućio da se kao predmet interesa uzima etnologija vlastite, bliske svakodnevice (usp. Čapo Žmegač et al. 2006:29). Sukladno toj promjeni, mijenja se i tradicionalni etnološki kanon iz „*drugi-drugdje-drugačiji*“ u „*drugi-ovdje-drugačiji*“ (ibid.:79). Naglašavanje tog prostornog zaokreta važno je za razvoj tzv. „antropologije kod kuće“, ali i već spomenute antropologije mjesta i prostora. Bliskost etnografskog terena omogućio je i prijelaz s autsjaderskog na insajderski pristup, „metodološki postupak približavanja istraživanima“ (ibid.:22) koji se u ovom slučaju ne stvara nego je već stvoren mojim dugogodišnjim življenjem u istraživanoj zajednici. Kao njezin član dijelim kulturno iskustvo i znanje s ostalim članovima, što se za potrebe etnografskog rada može promatrati kao prokletstvo s jedne strane, a blagoslov s druge. Naime, kritike upućene insajderstvu vežu se za nemogućnost objektivnog sagledavanja onoga što se istražuje, odnosno preveliku osobnu angažiranost (usp. Aguliar 2010:15 prema Potkonjak 2014:28). Nasuprot tome, blagoslov se nalazi u činjenici da domaći etnolog razumije i živi kulturu koju istražuje, onu koja bi drugima bila strana i koju bi tek trebali upoznati (usp. Potkonjak 2014:28). Snažan argument protiv spomenutih kritika glasi da se „ne može automatski pretpostaviti sličnost i identičnost stavova etnologa i istraživanih“ (ibid.:29). Upravo se iz tog razloga govori o postavci „*drugi-ovdje-drugačiji*“, a ne „*mi-ovdje-isti*“ jer se i dalje istražuje onaj Drugi i drugačiji, a ne identičan nama (meni), bez obzira što dijelimo isto mjesto i kulturu življenja. Predmet ovog istraživanja, dvorac Kerestinec, njegovi prostori i javna događanja unutar njega, bili su mi više nepoznati nego poznati, a bliska poznanstva u istraživanoj zajednici omogućila su mi da steknem nova, u kojima sam se svejedno osjećala poput autsjadera ili eventualno djelomičnog insajdera. Smatram da je moja pozicija istraživača u odnosu na istraživane tijekom izrade ovoga rada balansirala između poznatog i nepoznatog, bliskog i dalekog, domaćeg i stranog s čestim međusobnim preklapanjem granica terena i doma. Suprotno prokletstvu, vjerujem da mi je takva pozicija omogućila da na različite načine promatram isti objekt istraživanja i time obogatila i produbila kompletnu analizu.

Istraživanje sam provodila u razdoblju od svibnja do studenog 2018. godine, no zanimanje za kulturu Sv. Nedelje započelo je još u listopadu 2017. kada sam istraživala Dječji folklorni festival (Bukovčan 2018). Već tada su se otvorila brojna problemska pitanja vezana za kulturu na području grada koja su mi postala inspiracijska podloga za formiranje teme ovog rada. Može se reći da sam nakon Dječjeg folklornog festivala posvećivala više pozornosti kulturnim događanjima i općenito kulturnoj politici, a neka su mi saznanja omogućila bolje razumijevanje pojava s kojima sam se kasnije susretala.

Glavna etnografska metoda koju sam upotrebljavala tijekom istraživanja je sudioničko promatranje ili promatranje sa sudjelovanjem. Njezin začetnik, antropolog Bronislaw Malinowski, osmislio ju je kako bi izučio svakodnevnicu zajednice koju je istraživao, a jedino se bivanjem u njoj i nastojanjem da bude njezin dio, strana kultura mogla spoznati (usp. Potkonjak 2014:68–71). Promatranje običaja, svakodnevnih radnji i odnosa među ljudima te sudjelovanje u istima, postalo je osnovni ključ za uranjanje u samu kulturu i stvaranje novog rakursa, onog iz perspektive istraživanih. Izlaganje istraživača određenoj situaciji ili događaju nudi bogatije iskustvo i doživljaj, prikazuje stvarnost onakvom kakva ona uistinu jest, a ne kakva bi trebala biti ili kakva se očekuje. Metodu promatranja sa sudjelovanjem primjenjivala sam na dan održavanja pojedinog javnog događanja u dvorcu. Budući da me zanimalo na koji način se priprema prostor prije samog događanja, dolazila bih nekoliko sati ranije u dvorac i promatrala koje se sve aktivnosti odvijaju, tko sve u tome sudjeluje, što se već pripremi, a što nije, ima li kakvih poteškoća. Promatrala sam razliku između korištenja vanjskog i unutarnjeg prostora dvorca, postoje li ispred plakati koji obavještavaju i pozivaju ljude te gdje se oni stavljaju, uređuje li se na neki način most ispred dvorca i sam ulaz koji upućuje na to da se nešto događa ili je sav naglasak na unutarnjem dvorištu. Vodila bih bilješke o općenitom dojmu koji ostavlja dvorac u trenutku kada nije sve do kraja pripremljeno i kada nije ispunjen ljudima. Prolazila bih kroz prostor i fotografirala ga iz različitih kutova kako bih ga kasnije mogla usporediti s onim potpuno pripremljenim za događanje. Ako bi organizatori tada bili prisutni, razgovarala bih s njima o napredovanju priprema, očekivanjima i načinu smještanja pozornice, gledališta i ostaloga u prostor dvorca. Na temelju toga posjeta napisala bih detaljan izvještaj, dodajući vlastita očekivanja i dojmove. Neposredno prije početka događanja obraćala sam pozornost na konačan izgled prostora te interakcije ljudi u njemu, posebice posjetitelja. Promatrala sam kako se snalaze u prostoru i odnose prema njemu, u kojim dijelovima dvorca se najviše kreću, gdje se zadržavaju, zanimaju li se za gornji kat i ostale prostorije. Tijekom događanja, pratila sam i bilježila koncept programa te osvrtnje na prostor dvorca od strane voditeljice, organizatora, izvođača ili predstavnika gradske vlasti. Nakon završetka, ponovo sam promatrala ponašanje ljudi, njihova kretanja unutar prostora, prema čemu su usmjeravali svoj interes, prema dvorcu, štandovima ili pak drugim ljudima.

Metoda promatranja sa sudjelovanjem ne bi bila potpuna bez prethodno provedenih polustrukturiranih i strukturiranih intervjua, koji su mi omogućili da događanje promatram očima i posjetitelja i organizatora. Razgovarala sam s osmero kazivača, od kojih su njih šest članovi i/ili predsjednici kulturnih udruga, ujedno i organizatori određenih događanja u

dvorcu.¹⁵ S njima sam razgovarala o počecima oživljavanja dvorca, organizaciji događanja, načinu pripremanja prostora, oglašavanju i kulturnoj politici. Podijelili su sa mnom svoja iskustva, mišljenja i dojmove te me opskrbili raznim materijalima kao što su fotografije s prošlogodišnjih događanja, programske knjižice, novinski i internetski izvještaji. Osim organizatora, kazivač mi je bio i student povijesti koji je zbog osobnog zanimanja za dvorac pokrenuo internetsku stranicu za pomoć dvorcu te je administrator stranice na Facebooku preko koje obavještava građane o novostima vezanima za dvorac. S njim sam razgovarala o prvim akcijama čišćenja dvorca, o ideji i provedbi njegova oživljavanja te namjeni u budućnosti, što mi je otvorilo novi način gledanja na dvorac, onaj iz perspektive građanina Sv. Nedelje, a ne kulturnih udruga/organizatora. S trećim gledištem upoznala me članica FA Sveta Nedelja i Gradskog tamburaškog orkestra, koja mi je u razgovoru otkrila kako izvođač doživljava prostor dvorca te koje su razlike u nastupima u zatvorenom i otvorenom prostoru. Osim navedenih intervjua koji su trajali najmanje sat vremena do sat i pol, provela sam više neformalnih razgovora s poznanicima, susjedima, posjetiteljima i izvođačima pokušavajući doznati njihove dojmove, mišljenja i iskustva vezana za javna događanja u dvorcu, ali i sam prostor dvorca te ideje o njegovoj obnovi. Analizirala sam veći broj medijskih izvora kao što su izvještaji s internetskih lokalnih portala (iz Sv. Nedelje, Samobora, Zaprešića i Jastrebarskog) u kojima sam primijetila postepeno smanjenje količine teksta od prve godine održavanja Svetonedeljskog kulturnog ljeta (2013.) do danas. Također, najviše je tekstova vezano za događanje koje se već održalo, a mnogo manje se najavljuju buduća događanja koja pozivaju ljude nego što je to bilo na početku. Najveći trud oko pisanja izvještaja i najave događanja uočila sam na internetskim stranicama organizatora (npr. Ogranak Matice hrvatske u Sv. Nedelji ili ZKUU na Facebooku) koji detaljno opisuju što se sve odvijalo, gdje se odvijalo, tko je sudjelovao, kakva je bila atmosfera i slično. Ostale stranice donose manje-više iste informacije, a ponegdje se čak javlja identičan tekst u više izvora, bez navođenja autora. Analizirala sam nekoliko televizijskih reportaža (Televizija Zapad, HRT) i video snimke (na YouTubeu) od prošlogodišnjih događanja, ali njih nema mnogo. Što se tiče ostalih medijskih izvora, najviše sam informacija prikupila na internetskim forumima, a pogotovo na društvenim mrežama. Facebook stranica „Dvorac Kerestinec“ nudi pregled svih važnih događaja vezanih za dvorac, od fotografija potpuno zaraslog i skrivenog dvorca, preko čišćenja prostora, obnove krovništva, najava događanja, objava fotografija nakon njih, dijeljenja povijesnih i novinarskih članaka u

¹⁵ U tekstu, uz dopuštenje kazivača, navodim njihova imena i prezimena, s iznimkom jednog kazivača koji je želio ostati anonimn.

kojima se spominje dvorac, relevantnih televizijskih reportaža pa do umjetničkih fotografija dvorca u različitim godišnjim dobima i slično. Osim što se iz velikog broja fotografija može iščitati čitava kronologija povijesti dvorca, brojni komentari građana koristan su izvor informacija. Pomogli su mi da dobijem širu i šareniju sliku, veći broj različitih mišljenja i ideja vezanih za budućnost dvorca. Analiza komentara s društvenih mreža pružila je tako uvid u raznolika razmišljanja posjetitelja dvorca i građana.

Središnji dio rada koji slijedi podijelila sam u tri veća poglavlja. Prvo je poglavlje prikaz povijesti dvorca Kerestinec i korištenja njegovog prostora do ideje oživljavanja, a zatim kreće analiza svakog od javnih događanja Svetonedeljskog kulturnog ljeta 2018. godine. Obrađujem ih onim redoslijedom kako su se održavali. Prva je bila Međunarodna smotra folklor 19. srpnja, potom tamburaški koncert „U društvu tamburaša“ 29. srpnja te Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina 15. rujna. Posljednja dva događanja nisu se održala u prostoru dvorca već na drugim mjestima; 30. rujna u Društvenom domu u Strmcu održana je Tamburaška večer, a 4. studenog u Sportskoj dvorani Rakitje organiziran je 7. susret klapa „Klape u Sv. Nedelji“. Nakon toga donosim komparaciju tih pet događanja te naposljetku posebno poglavlje o kulturnoj politici Svete Nedelje, usko vezanu za budućnost dvorca. U zaključku na kraju rada sažimam sve najvažnije točke teme kojom sam se bavila te smjernice za daljnja istraživanja.

2. POVIJEST, ZNAČAJ I OŽIVLJAVANJE DVORCA KERESTINEC

Povijesni izvori o dvorcu Kerestinec malobrojni su, raspršeni i vrlo slabo istraženi te nisam pronašla nijedan stručni ili znanstveni rad koji bi se detaljnije bavio proučavanjem povijesti ili arhitekture ovog zdanja nepokretne kulturne baštine. Dvorac se najčešće spominje samo usputno, kao jedna od povijesnih lokacija povezanih sa životom plemićke obitelji Erdödy. Problem nedostatka literature nadovezuje se na problem vjerodostojnosti određenih izvora jer različiti izvori (najčešće medijski koji loše prepisuju jedni od drugih) donose različite podatke. Iz toga sam se razloga za pisanje ovoga poglavlja odlučila usredotočiti na članak Dubravke Botica objavljen u *Vijencu*, pod nazivom „Neizvjesna budućnost dvoraca“ (2017). U njemu autorica kroz aspekt povijesti umjetnosti donosi kratku, ali detaljnu sintezu povijesti dvorca Kerestinec i njegovih prenamjena od nastanka pa sve do 20. stoljeća. Iako u ovom radu ne proučavam povijest dvorca, smatram da je važno znati povijesnu pozadinu te brojne arhitektonske i prostorne promjene koje su se događale kroz stoljeća kako bismo mogli bolje razumjeti sadašnji prostor i stanje dvorca, ali i njegovu budućnost. Dakle, u ovom poglavlju prikazujem kratku povijest dvorca Kerestinec, obrazlažem njegov lokalni značaj, donosim analizu prvog javnog događanja koje je pokrenulo njegovo oživljavanje te dodajem pregled svih načina korištenja njegovog prostora izvan Svetonedeljskog kulturnog ljeta od 2010. godine.

2.1. Povijest dvorca Kerestinec

Godine 1560. grof Petar II. Erdödy kupuje posjed Kerestinec koji 1575. g. prelazi u nasljedstvo njegova sina Petra III. Erdödy.¹⁶ Iste godine dovršena je gradnja dvorca koji je u to doba predstavljao „nizinsku tvrđavu s četiri ugaone kule, okruženu vodenim rukavcima“¹⁷ kako je opisan u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske. Već se na početku svoga postojanja dvorac Kerestinec našao u ratnim okolnostima. Naime, 1573. godine započela je Seljačka buna pod vodstvom Matije Gupca, a značajna bitka dogodila se upravo u Kerestincu 6. veljače iste godine (Sinković 1971:124). Nezadovoljni seljaci–kmetovi, čijim je životima upravljala feudalna vlast, okupili su se na posjedu dvorca kako bi od grofova i bogate obitelji Erdödy tražili smanjenje poreza, hranu i bolje životne uvjete. Tadašnji podban i glavni zapovjednik plemićke vojske Petra III., Gašpar Alapić, ugušio je bunu u kojoj je smrtno stradalo između

¹⁶ <https://grad-svetanedelja.hr/o-gradu/povijest-i-kultura/> (pristup 22. 11. 2018.)

¹⁷ <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=340535458> (pristup 22. 11. 2018.)

četiristo i petsto seljaka.¹⁸ U isto vrijeme odvijale su se bitke protiv Turaka na području cijele Hrvatske u kojima su se proslavili Petar III. Erdödy i njegov brat Tomo II. (Radauš 1998). Zajedno su porazili Turke kraj Ivanića, Siska, Križevaca i drugih gradova u Slavoniji, a Petar III., kapetan Žumberačke kapetanije, „u listopadu 1591. porazio je Turke kraj Vinice na Kupi, a u srpnju 1592. obranio je svoj kaštel Kerestinec“ (ibid.).

Nakon dugog perioda ratovanja, točnije početkom 17. stoljeća, obitelj Erdödy jedna je od prvih koje su pokrenule proces „napuštanja utvrđenih burgova na uzvisinama te prenamjene postojećih nizinskih utvrda u dvorce ili gradnje novih dvoraca koje odgovaraju suvremenim potrebama i zahtjevima plemstva za udobnijim stanovanjem“ (Botica 2017). Kao vlasnici Okićkog vlastelinstva, plemićka obitelj Erdödy konačno napušta Okić da bi se naselila u Kerestincu i Jastrebarskom, u dva dvorca s mnogim arhitektonskim i oblikovnim podudarnostima (ibid.) koji će pet stoljeća kasnije propadati.

Prenamjena utvrde u dvorac tada je pala pod utjecaj baroka u arhitekturi. Četiri krila koja oblikuju unutarnje dvorište prilagođena su za stanovanje ili gospodarstvo, a ugaone kule više nemaju obrambenu funkciju. Prostornu organizaciju karakteriziraju prostorije povezane nadsvođenim hodnikom čije arkade gledaju na unutarnje dvorište. Barokni stil danas je samo djelomično očuvan zbog brojnih pregradnji, ali očituje se u dekoraciji sjevernog pročelja, u trokrakom kamenom stubištu, dekoracijama na masivnim stupcima koji nose arkade i slično. Obitelj Erdödy je u posjedu dvorca sve do 1860. godine, nakon čega dvorac preuzima obitelj Pallavicini (ibid.).

Godina 1880. posebno je pogubna za dvorac Kerestinec kada se kao posljedica potresa u potpunosti urušavaju jedna kula, čitav gornji kat i krovšte. Poznato je da je obnova uslijedila odmah nakon potresa, ali obitelj Pallavicini nije uspjela završiti radove. Tek je za vrijeme obitelji Türk početkom 20. stoljeća započela detaljnija obnova nakon koje dvorac Kerestinec dobiva prepoznatljiv današnji izgled. Dvije južne kule oštećene u potresu u potpunosti su uklonjene, a nadograđeno je južno krilo koje je ponovo oblikovalo četverokraki tlocrt dvorca. Arkadni hodnici na katu zatvoreni su staklom uz dekoraciju „stiliziranih mrežišta nalik biforama“ (ibid.).

Nakon obitelji Türk, Antun pl. Mihalović, poznat i kao posljednji hrvatski ban prije raspada Austro-Ugarske Monarhije, 1922. godine kupuje dvorac.¹⁹ U HRT-ovoj emisiji „TV kalendar“

¹⁸ <https://povijest.hr/nadanasnjidan/7196/> (pristup 26. 11. 2018.)

¹⁹ http://dits.hr/?page_id=3057 (pristup 27. 11. 2018.)

u prilogu o banu Mihaloviću²⁰ može se primijetiti nekoliko fotografija bana ispred dvorca s uređenim prednjim vrtom, zatim obližnje jezero, vrata s dekoriranim željeznim rešetkama koja vode u atrij, hodnici zidova ukrašeni rogovima životinja i sobe ispunjene namještajem. Poznato je da je Mihalović pokušavao sanirati dvorac zbog čega se zadužio (Šimončić-Bobetko 2000:358-360 prema Kolar-Dimitrijević 2005:183), no kakvi su točno radovi tada pokrenuti nije poznato. Godine 1936. Mihalovića i njegov posjed napadaju kerestinečki seljaci „[z]bog podržavanja radikalne četničke organizacije“ (Kolar-Dimitrijević 2005:183), događaj koji je poznat kao kerestinečka buna. U strahu da ga seljaci ne ubiju, Mihalović napušta dvorac (ibid.).

Za vrijeme NDH u dvorcu Kerestinec se prvo osniva časnička škola, da bi zatim tijekom Drugog svjetskog rata, 19. travnja 1941., postao koncentracijski logor za političke zatvorenike (Botica 2017). Taj mračni period dvorca i najviše je istražen budući da su u njemu bili utamničeni poznati intelektualci i komunisti Ognjen Prica, Otokar Keršovani, Božidar Adžija, August Cesarec, ali i mnogi drugi. Posebno se u literaturi ističe događaj pokušaja bijega u noći s 13. na 14. srpanj 1941. u kojoj su zatvorenici savladali stražare i pobjegli,²¹ no zbog loše organiziranosti nisu dobili pomoć izvana te je većina zatvorenika uhapšena i kasnije strijeljana u Dotršćini kraj Maksimira (Dizdar 1988:181). Danas pored ceste ispred dvorca stoji spomen-ploča s imenima poginulih kod koje se svake godine obilježava Dan antifašističke borbe u znak sjećanja na sve poginule antifašiste te žrtve logora Kerestinec.

Zanimljivo je postupanje prema samom prostoru dvorca u tom razdoblju o kojemu piše Zdravko Dizdar:

„Kako Kerestinec nije bio pripremljen za namijenjenu mu funkciju logora [...] izvršena je izrada i montaža željeznih rešetaka na 15 kom. velikih uličnih prozora u I. katu na dvorcu u Kerestincu', u neke prostorije dvorca uvedeno je električno svjetlo [...]“ (ibid.:151-152).

Iz citata je vidljivo da su dvorac morali prilagoditi za svoje potrebe, odnosno za tadašnju njegovu funkciju tamnice i logora. Sličnu sudbinu doživio je i u vrijeme kada je pretvoren u vojarnu JNA, a nakon Domovinskog rata koristila ga je Hrvatska vojska (Botica 2017).

²⁰ https://www.facebook.com/dvorac.kerestinec/posts/1191725597564292?_tn=-R (pristup 27. 11. 2018.)

²¹ O bijegu iz Kerestince snimljen je povijesno-dokumentarni prilog za HRT-ovu emisiju *TV kalendar*, video dostupan na sljedećoj poveznici: <https://www.facebook.com/tvkalender/videos/vb.1669793776581366/1892669267627148/?type=2&theater> (pristup 27. 11. 2018.).

Od prostora za život jedne plemićke obitelji, dvorac je postao zatvorom i logorom, a potom i mjestom za smještaj vojske. Danas se na njemu uočavaju promjene koje su se nekada izvodile, od raznih nadogradnji s kojima je sve više nestajao izvoran izgled dvorca pa do uvođenja struje. Usporedno s važnim događajima koji su obilježili povijest dvorca, odvijale su se i promjene njegove arhitekture, njegovih prostora, a time i njegove namjene.

2.2. Značaj dvorca Kerestinec

Dvorac Kerestinec nalazi se četiri i pol kilometra jugoistočno od centra Sv. Nedelje i manje od kilometra od zapadne granice Zagreba, u blizini Lučkog. Zbog njegove se lokacije može činiti da je dvorac izoliran, udaljen od centra grada, na samoj njegovoj granici, uz cestu koja nije toliko prometna, a i s koje je dvorac ionako teško vidljiv, okružen šumom i raslinjem. Unatoč takvoj lokaciji i slaboj osviještenosti ljudi o njegovom postojanju, dvorac, prema opisu u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske, „svojom poviješću, arhitektonskim oblikovanjem te veličinom perivoja spada među najznačajnije građevine samoborske okolice, a jednako tako značajan je i u pregledu dvoraca kontinentalne Hrvatske“.²² Dubravka Botica također naglašava njegovu vrijednost, smatrajući da je „riječ o jednom od važnijih primjera profane arhitekture ranoga novog vijeka“ (Botica 2017).

Prilog 1. Današnji izgled dvorca Kerestinec. Izvor: <https://mixmagadria.com/read/flyaway-festival-glazbeni-spektakl-u-dvorcu-iz-16-stoljeca-festivali/> (pristup 29. 11. 2018.)

²² <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=341367053> (pristup 29. 11. 2018.)

Konkretni značaj dvorca za samu Sv. Nedelju prikazan je na popularno-znanstvenoj javnoj tribini održanoj u samom dvorcu 16. svibnja 2017. godine pod nazivom „Dvorac Erdödy u Kerestincu – neiskorištena kulturna baština kao značajan resurs kulturnog, gospodarskog i društvenog razvoja grada“.²³ Već se iz samog naslova može iščitati da se radi o baštini koja je neiskorištena, koja nema svoju namjenu i koja propada, ali da istovremeno ima potencijale za razvoj grada, bilo iz kulturnog, gospodarskog ili društvenog aspekta. Na važnost javne tribine ukazuje činjenica da je na njoj prisustvovao i izlagao prof. dr. sc. Jadran Antolović, prodekan veleučilišta „Baltazar“ u Zaprešiću te nekadašnji pomoćnik ministra kulture u Upravi za normativne i upravno-pravne poslove Ministarstva kulture. Njegovo predavanje „Kako potaknuti promjene ili koliko vrijedi dvorac Kerestinec?“ odnosilo se prvenstveno na ekonomsku održivost dvorca u slučaju revitalizacije i obnove, održivost koja je itekako moguća uz otvaranje novih radnih mjesta, ali uz naglasak da se mora promijeniti uvriježeno mišljenje o kulturnoj djelatnosti kao trošku i propalom ulaganju. Ostala predavanja jednako su značajna za temu dvorca i kulture u propadanju, jedno pod nazivom „Kulturna politika Svete Nedelje i mogućnosti razvoja kulture“ mr. art. Martine Mičije Palić te drugo „Idejno rješenje revitalizacije dvorca Erdödy u Kerestincu – prijedlog sadržaja i namjene“ svetonedeljske arhitektice mag. ing. arh. Martine Kapuđije Ljulj. Za napredak u kulturi predloženo je osmišljavanje razvojne strategije kulture, zaštita i revitalizacija kulturne baštine te uključivanje iste u turističku ponudu. Iz perspektive arhitekture, prikazano je sadašnje stanje oronulog prostora dvorca te usporedno kako bi taj isti prostor izgledao nakon obnove. Upravo je taj mogući obnovljeni izgled dvorca i njegova namjena tema anketnog istraživanja koje je provedeno u okviru javne tribine.²⁴ Anketu je osmislila i provela Martina Mičija Palić kao dodatak svojem izlaganju o kulturnoj politici grada. Istraživanjem se željelo utvrditi mišljenje Svetonedeljčana o kulturnoj ponudi grada s naglaskom na značaj i potencijal dvorca Kerestinec. Od ukupno 252 ispitanika (što čini 1,39% gradske populacije), čak 98,77% njih smatra da se dvorac treba revitalizirati i obnoviti. Kod višestrukog odabira sadržaja koje bi građani željeli vidjeti i koristiti u dvorcu, na prvom mjestu su kulturni sadržaji (88,1%), zatim turističko-ugostiteljski (41,7%), a na trećem obrazovni sadržaji (25,4%). Na pitanje o vrsti kulturnog sadržaja za koji smatraju da bi trebao biti smješten u dvorcu, najviše ispitanika odgovorilo je da je potrebna kazališno-koncertna dvorana (68,7%), s približno jednakim postotkom slijedi ju

²³ <https://www.ogranak-mh-svn.hr/starastranica/index.php?start=10> (pristup 29. 11. 2018.)

²⁴ Svi rezultati ankete, detaljna metodologija i zaključak dostupni u PDF formatu na sljedećoj web-stranici: <https://www.ogranak-mh-svn.hr/index.php/10-kulturna-dogadanja-u-svetoj-nedelji/147-kulturna-ponuda-grada-svete-nedelje-i-znacaj-dvorca-erdoedy-u-kerestincu-2> (pristup 29. 11. 2018.).

muzejsko-galerijski prostor (62,7%), zatim centar za kulturu (56%), centar za mlade (41,3%) i gradska knjižnica (35,7%). Unatoč niskom postotku građana koji su sudjelovali u anketi, rezultati su pokazali da se njihova mišljenja kreću u istom smjeru. Gotovo svi ispitanici prepoznaju značaj dvorca Kerestinec i podržavaju ideju njegove revitalizacije i obnove, a buduća namjena dvorca najviše je vizualizirana u okviru raznih kulturnih sadržaja.

Značaj dvorca Kerestinec doista je neupitan, pogotovo kada se radi o onom lokalnom. Kada se spominje u medijskim izvorima, nezaobilazno je naglašavanje njegove povijesne vrijednosti i činjenice da je spomenik kulture prve kategorije te da su mu potrebni obnova i namjena.²⁵ Dvorac Kerestinec nosi značaj i u okviru dvoraca sjeverozapadne Hrvatske koja je poznata po velikom broju utvrda, zamaka, kurija i ljetnikovaca na relativno malom geografskom prostoru. Unatoč tome što je dvorac vrlo slabo istražen, on ima bogatu i zanimljivu povijest koja bi se trebala dublje proučiti. Ima elemente izvorne arhitekture, ali i one koja je pregrađivana toliko puta, a koja može biti korisna za otkrivanje brojnih funkcija koje je dvorac imao kroz povijest. Nova proučavanja arhitekture i povijesti više bi produbila značaj dvorca i ponudila mu nešto bogatiji i šire prepoznatljiv identitet nužan za pronalazak odgovarajuće funkcije dvorca u budućnosti. Zajedno s proširenom anketom o kulturnoj ponudi i potencijalu dvorca, s mnogo više ispitanika i mišljenjima građana, bili bi to prvi koraci prema višoj stepenici razvoja kulturnog života u Sv. Nedelji.

2.3. „Kultura je zauzela dvorac“

Na stranicama Ministarstva kulture 15. rujna 2010. godine osvanula je vijest da je Sveta Nedelja dan ranije postala vlasnik dvorca Kerestinec potpisivanjem ugovora između ministra kulture Bože Biškupića i svetonedeljskog gradonačelnika Drage Prahina. U istoj objavi spominje se da je riječ o sedam milijuna kuna vrijednom objektu te da Grad za početak ima plan obnoviti krov, vrata i prozore „kako bi se zaustavilo propadanje toga vrijednog spomenika kulture“.²⁶ Osam godina kasnije, dvorac Kerestinec ima samo obnovljen krov i nekoliko kulturnih udruga koje se bore da održe dvorac na životu. Ovo potpoglavlje uvod je u ideju oživljavanja dvorca i prikaz prvih koraka lokalne zajednice da se pobrine za najvrjedniji spomenik kulture koji ima.

²⁵ Primjeri: <http://www.zagrebancija.com/nekoc-velicanstven-dvorac-u-kerestincu-propada/> (pristup 25. 2. 2019.); <https://blagamisterije.com/pokraj-zagreba-po-strani-uz-jezero-jos-stoji-kerestinec-nijemi-dvor-koji-se-i-svjetla-i-tame-i-opacine-proslosti-nagledao/2944/> (pristup 25. 2. 2019.); <https://mixeta.net/2018/06/16/predstavljamo-flyaway-festival/> (pristup 25. 2. 2019.).

²⁶ <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6077> (pristup 29. 11. 2018.)

Ideja oživljavanja dvorca potekla je od Ogranak Matice Hrvatske u Svetoj Nedelji²⁷ (dalje Ogranak) u veljači 2013. godine. Sa željom da se dvorac otvori za javnost i da se obilježi 440. obljetnica Seljačke bune (bitke kod Kerestince), Ogranak je, na čelu s predsjednikom Ivicom Kapuđijom, 23. veljače 2013. organizirao okupljanje građana pred vratima dvorca i prigodni program. Predsjednik je prvo održao informativni, ali i motivacijski govor, upućujući građane u povijesni događaj Seljačke bune i teške životne uvjete kerestinečkih seljaka. U govoru se zatim osvrnuo na još jedan razlog njihova okupljanja:

„Drugi, ne manje značajan razlog današnjeg okupljanja je uključivanje dvorca obitelji Erdödy u Kerestincu u javni prostor Grada Sveta Nedelja. Dvorac Erdödy i u ovakvom stanju kakav je danas odličan je kao kulturna arena za održavanje glazbenih, dramskih, likovnih i drugih događanja“.²⁸

Budući da tada još nisu imali podršku Grada za organiziranje kulturnih manifestacija u prostoru dvorca, vrata dvorca bila su zatvorena i ulaz je bio zabranjen²⁹. No to ih nije spriječilo da dvorac otvore „na silu, više-manje“, kako mi je u intervjuu rekao kazivač Ivica Kapuđija. Naime, kako bi što vjernije uprizorili Seljačku bunu iz 1573. godine, građani su se odjenuli poput seljaka i u narodne nošnje te su, nakon inspirativnog govora i uz uzvike, provalili u prostor dvorca. Na taj je način zapravo simbolično pokrenuta još jedna buna, buna građana protiv lokalne vlasti koja očigledno nije imala niti ideju niti namjeru da nešto pokrene u vezi dvorca. Ogranak je uz pomoć građana samoinicijativno pokrenuo događaj u sjećanje na seljake koji su se pobunili protiv nepravde i ugnjetavanja u 16. stoljeću i uspjeli su zauzeti dvorac, odnosno, „kultura je zauzela dvorac“ (Ivica Kapuđija). Kultura kao da je ovom izjavom personificirana; probudila se, oslobodila i zauzela ono što joj i pripada. U govoru je predsjednik Ogranak najavio i ideju pokretanja Kulturnog ljeta u dvorcu koji „i u ovakvom stanju kakav je danas“, ima veliki potencijal kao „arena“, prostor za razna javna događanja.

²⁷ Ogranak MH u Svetoj Nedelji osnovan je 12. prosinca 2012. godine, „s ciljem obogaćivanja i razvijanja kulturne scene“ Svete Nedelje. Organizatori su brojnih događanja na području grada kao što su književne, poetske i glazbene večeri, predstavljanja knjiga, likovne kolonije, izložbe i razni susreti, radionice i tribine. Važno je istaknuti da su dobitnici Srebrene povelje predsjednika Matice hrvatske, akademika Stjepana Damjanovića, za knjigu *Fundamentum cantus gregoriani seu choralis* (<https://www.ogranak-mh-svn.hr/index.php/o-ogranaku>, pristup 29. 11. 2018.).

²⁸ Cijeli govor objavljen je na Facebook stranici „Dvorac Kerestinec“ 23. veljače 2013. u opisu fotografije: <https://www.facebook.com/dvorac.kerestinec/posts/vijesti-iz-dvorca/162030300617925/> (pristup 30. 11. 2018.).

²⁹ Od više sam kazivača saznala da dvorac nije bio odmah zaključan kada je prešao u gradsko vlasništvo 2010. godine. Bilo tko je mogao ući, što je najviše privlačilo vandale i huligane koji su slobodnim ulaskom u dvorac još više uništavali građevinu u raspadu. Tek je kasnije na vrata dvorca stavljen lokot kako bi se to spriječilo, što nije puno pomoglo budući da se bez problema mogao naći neki razbijeni prozor ili drugi prolaz kroz koji se moglo ući u dvorac: „Znači grad kad ga je dobio, ostavili su ga otvorenog, i ljudi su u roku par mjeseci sve tam razbili, pokrali i tak dalje.“ (Ivica Kapuđija)

Obilježavanje Seljačke bune od 2013. godine održava se kontinuirano u veljači (ili ožujku) svake godine, ali bez fiksnog datuma. Najčešće se manifestacija održava u atriju dvorca, a za loših vremenskih uvjeta koristi se podrumna prostorija. Cijelo događanje sastoji se od dramskog prikaza Seljačke bune, odnosno dijaloga između grofice Barbare Alapić i nezadovoljnih kmetova i recitiranja prigodnih kajkavskih pjesama u čemu sudjeluju svetonedeljski pjesnici i učenici Osnovne škole Sv. Nedelja. Program se svake godine razlikuje jer ovisi o vremenskim prilikama, a time i o prostoru u kojem se događanje odvija te o udrugama koje sudjeluju.³⁰ Cilj nije samo obilježiti povijesnu zgodu već i prikazati nekadašnji, seoski način života. Prostor dvorca tada je ukrašen zastavama i grbovima, ispred samog dvorca postavljaju se šatori i barjaci, u atriju se nalazi vješalo i tlo je prekriveno sijenom, a članovi Ogranka i drugih udruga odjeveni u narodne nošnje ili jednostavne seljačke košulje s vilama u rukama doprinose ugođaju. Uza sve to, izvođači i posjetitelji imaju priliku pogostiti se „hranom koja je kuhana prema receptu u vrijeme bitke kod Kerestince 1573. godine“.³¹

Prilog 2. Seljačka buna, Bitka kod Kerestince, 25. ožujka 2017., vanjski prostor dvorca ispred glavnog ulaza. Izvor:

<https://www.facebook.com/ogranakmhsvn/photos/a.1748956955388265/1896813987269227/?type=3&theater> (pristup 30. 11. 2018.)

³⁰ Osim članova Ogranka, u obilježavanju Seljačke bune često sudjeluju članovi Ogranka Matice hrvatske iz Samobora, Udruga Etno Fletno iz Samobora, Kuburaško društvo Gromovnik iz Svete Nedelje, Foto klub Klik iz Svete Nedelje, FA Sveta Nedelja, Vitezovi zelingradski, KUD Antun Mihanović iz naselja Bestovje i Svetonedeljska garda Petra II. Erdödyja.

³¹ <https://ogranak-mh-svn.hr/index.php/arhiva-2017/49-444-obljetnica-seljacke-bune-bitke-kod-kerestince> (pristup 30. 11. 2018.)

Predsjednik udruge Vitezovi zelengradski, Ivan Loborec, pohvalio je ideju Ogranka i istaknuo kako je prostor dvorca Kerestinec prikladan za izvedbu rekonstrukcija ovakvih povijesnih događanja:

„Potencijal je jako velik, ovaj dvorac je iz malo ranijega perioda, ali je zapravo kao nekakva scenografija jako dobar i jako zanimljiv za publiku koja dođe. Prostor je odličan, za nas koji se time bavimo mogu reći da je prostor odličan, da ima jako puno potencijala i za veće i za bolje programe“.³²

Obilježavanje Seljačke bune jedino je javno događanje koje koristi prostor dvorca na taj način da ga vraća u ono doba kada je dvorac sagrađen, vraća mu prvotnu namjenu prostora za život jedne plemićke obitelji u 16. stoljeću. Taj se ugođaj nastoji oživjeti pojedinim motivima (barjacima, šatorima, strjeličarstvom, kostimima), ali s velikom razlikom u programu i konačnom izgledu događanja kada se organizira u vanjskom i unutarnjem prostoru. Kada se sve odvija u atriju dvorca, koristi se veći prostor, imaju mnogo više slobode i mogućnosti da prikažu jednu povijesnu zgodu i to je ono čemu organizatori teže. S druge strane, Seljačka buna koja se odvija u unutarnjem prostoru zbog obilne kiše, u hladnom i polumračnom podrumu, djeluje više kao improvizacija, kao drugi plan, jer to nije ono što su prvotno zamislili i htjeli izvesti. Međutim, kasnije kada organizatori gledaju snimku događanja iz perspektive promatrača, posjetitelja, a ne sudionika, pitaju se: „Bože, kako smo mi to uspjeli improvizirati“ (Ivica Kapuđija) i to prilično uspješno. Prostor dvorca otkriva svoje potencijale bio on unutarnji ili vanjski te pokazuje ljudima da je prikladan i za puno veća događanja.

Sljedeći veliki korak prema oživljavanju dvorca Kerestinec dogodio se samo dva mjeseca nakon obilježavanja Seljačke bune. Mladež jedne političke stranke u gradu pokrenula je 20. i 27. travnja radne akcije čišćenja unutarnjeg i vanjskog prostora dvorca. Prethodno su se pobrinuli da dovedu Hrvatski centar za razminiranje (HCR) budući da je bilo sumnji da u okolici dvorca postoji opasnost od mina. Nakon što su dobili obavijest da je okolica u potpunosti sigurna,³³ prijavili su u Gradu korištenje prostora dvorca u svrhu njegova čišćenja. Iako je takav događaj bio „politički obojen“ (Tomi Tomaško) jer su se bližili izbori i mladež je dijelila stav da bi takav projekt bacio pozitivno svjetlo na njihovu stranku, direktno spominjanje umiješanosti političke stranke bilo je izostavljeno. Također, cilj je bio i animirati mlade da se uključe u akciju spašavanja kulturne baštine. Pozivali su se svi građani putem kreiranog

³² Reportaža Televizije Zapad: <https://www.youtube.com/watch?v=LF0QZuuKVZA> (pristup 30. 11. 2018.).

³³ Detalji o razminiranju područja dvorca mogu se pronaći u članku na sljedećoj internetskoj stranici: <https://pomozimodvorcukerestinec.webs.com/> (pristup 30. 11. 2018.).

dogadaja na Facebooku³⁴, ali i putem plakata koji su se postavili po cijelom gradu. Međutim, građani su ipak prepoznali da je riječ o političkoj stranci pa je odaziv bio slab. Kazivač Tomi Tomaško bio je jedan od onih koji su se priključili akciji isključivo za dobrobit dvorca i iz osobnog zanimanja za njegovo očuvanje i obnovu. U razgovoru mi je opisivao u koliko su lošem stanju zatekli dvorac Kerestinec te koliko je bilo teško organizirati čišćenje budući da nisu znali odakle bi počeli:

„[...] nismo imali plan. Mi smo došli s lopatama, s rukavicama, pa ćemo vidjet kaj ćemo nać pa smo se vraćali pa smo išli kupovat vreće, nismo znali u šta bi to bacili, kontejner nismo imali, znači to smo onako improvizirali.“ (Tomi Tomaško)

U prostorijama dvorca pronašli su ostatke uginulih životinja, mnogo otpada, prašine, stakla od razbijenih prozora i otpale žbuke, a u atriju dvorca raslo je drveće visine od gotovo dva metra. Tada su se podijelili u grupe od petnaestak ljudi; dok su jedni čistili unutarnje prostorije dvorca, drugi su se bavili uređenjem unutarnjeg dvorišta. Idući vikend organizirali su čišćenje atletske staze pored Državnog arhiva preko puta dvorca, dijela koji pripada istom zemljištu. Bez obzira na slab odaziv građana, napravio se veliki posao, a prostor je bio spreman za najavljene kulturne manifestacije.

Prilog 3. Zarasli vanjski prostor dvorca kod glavnog ulaza, fotografija iz 2012. godine. Izvor: <https://www.facebook.com/dvorac.kerestinec/photos/a.316262548443939/316262945110566/?type=3&theater> (pristup 30. 11. 2018.)

³⁴ <https://www.facebook.com/events/508111399255504/> (pristup 30. 11. 2018.)

Osim radnih akcija čišćenja dvorca, važno je spomenuti da su 2014. godine pokrenuti radovi za saniranje kompletnog krovišta koji je u onako lošem stanju predstavljao najveći problem. Na više je mjesta prokišnjavao, stvarajući vlagu i uništavajući zidove, podove i stropove koji su se počeli urušavati. Radovi su završeni u lipnju 2015. godine i to je bio posljednji veći potez obnove i čišćenja dvorca, nakon kojeg su se gradske vlasti nadale da će dvorac biti privlačniji koncesionarima i investitorima. U iduće tri godine nije došlo do većih promjena. Prostor dvorca održava se čišćenjem unutarnjeg dvorišta tijekom ljeta zbog javnih događanja, što samo sprječava da se sve vrati u ono početno stanje velike zapuštenosti. Unatoč novome krovu, vremenske nepogode i dalje uništavaju prostorije dvorca jer imaju slobodan prolaz kroz razbijene prozore.

Da nije bilo inicijative mladih političara i Ogranka, pitanje je kako bi se razvijala ideja oživljavanja dvorca, ako bi je uopće i bilo. Zanimljiva je činjenica da je pokretanje akcija čišćenja i obilježavanje Seljačke bune proizašlo iz dva različita udruženja ljudi, jednog političkog, drugog kulturnog, ali s jednakim ciljem poduzimanja mjera očuvanja kulturne baštine. Prvi je predsjednik Ogranka pred dvorcem i pobunjenim građanima u veljači 2013. izjavio želju da se dvorac obitelji Erdödy uključi u javni prostor grada, a ne da ga se nastavi zapostavljati. Da dvorac nije samo vlasništvo grada nego i njegov dio koji treba zaštititi, očuvati, a nadasve koristiti, pokazale su građanima i gradskim vlastima kulturne manifestacije održane prvi puta u ljetnim mjesecima 2013. godine.

2.4. FotOOko i ostala događanja

Prije nego što krenem na treće poglavlje, željela bih u ovom dijelu predstaviti sva događanja koja su se održala u dvorcu od 2010. godine, a koja ne pripadaju Svetonedeljskom kulturnom ljetu. Smatram da i ona doprinose tematici koju proučavam, odnosno korištenju prostora dvorca, te ih ne želim izostaviti. Jednako su zanimljiva i važna za proučavanje jer su pokazatelj vrlo raznolikih ideja koje su se realizirale unutar prostora dvorca Kerestinec. Ovdje ta događanja ukratko analiziram jer ona ne čine središnji dio moga rada, ali svakako bi se mogla detaljnije istražiti.

FotOOko je cjelodnevno događanje obilježavanja Dana fotografije koji organizira foto klub Klik iz Sv. Nedelje, a koji poziva fotografe iz cijele Hrvatske. Sastoji se od niza radionica, predstavljanja fotografskih tehnika, prezentiranja fotografske opreme i organiziranja natjecateljskog dijela u kojem se sudionici natječu za najbolju fotografiju u određenim

kategorijama. Nastale fotografije nakon nekoliko tjedana sudjeluju na posebno organiziranoj izložbi na kojoj se objavljuju pobjednici.³⁵ Prvo FotOOko održalo se u rujnu 2012. u centru Sv. Nedelje, no izložba fotografija nastala na tom događanju održala se u atriju dvorca Kerestinec 2. listopada iste godine, što je bila ideja Romana Avdagića, predsjednika foto kluba Klik. To je bilo jedno od prvih, ako ne i prvo događanje koje se organiziralo u dvorcu nakon 2010., a u detaljnom izvještaju na internetskoj stranici foto kluba pišu sljedeće riječi: „Znate li što znači organizirati i postaviti izložbu fotografija u prostoru starog dvorca koji je više od desetljeća zatvoren za javnost? Naravno, jasno vam je i da tamo nema struje ili vode?“ (Puljizević 2012). Uz potrebne dozvole od Grada, dvorac je tada doživio možda i prvo čišćenje budući da su organizatori morali pripremiti atrij dvorca za izložbu i pronaći uopće put do glavnog ulaza. Uz spomenuti izvještaj objavljene su fotografije na kojima je vidljivo da nije bila riječ o temeljitom čišćenju budući da je na njima atrij i dalje velikim dijelom prekriven zelenilom koje se uklonilo radnim akcijama u travnju 2013. godine. Foto klub je iskoristio prostor takav kakav je tada bio, uz minimalna zadiranja u neobuzdanu prirodu koja je zajedno s mnoštvom svijeća, bakljama na mostu, prikladnom rasvjetom i zvukovima violine, doprinijela večernjem romantičnom ugođaju izložbe.

Sljedeće cjelodnevno FotOOko nije se održalo u centru grada, već upravo u dvorcu Kerestinec, kao jedno od događanja prvog Svetonedeljskog kulturnog ljeta 2013. godine. U atrij dvorca postavili su šator, štandove za prodavače, stolove i klupe, a kako još uvijek nije bilo struje u dvorcu, morali su se koristiti agregati.³⁶ Analizom izvještaja od te godine i objavljenih fotografija, uočljiva je razlika između izložbe 2012. godine i cijelog događanja 2013. Izložba se odvila u večernjim satima u prostoru čija je oronulost sakrivena mrakom i uljepšana svjetlošću svijeća, a koristilo se jedino unutarnje dvorište i mali dio ispred dvorca, odnosno most koji je vodio do ulaza. FotOOko 2013. godine odvalo se tijekom toplog rujanskog dana, kada je čitav prostor prethodno bio detaljnije očišćen pa su došli do izražaja goli, raspucani i oljuštjeni zidovi, a pogotovo oronuo i star krov. Međutim, organizatori su se potrudili da prostor ispune mnoštvom fotografa, da članovi Judo-kluba Sakura i vitezovi Reda Srebrnog Zmaja prikažu svoje vještine, a „[k]ako bi dodatno uljepšali atrij dvorca u suradnji s udrugom Stari kotači, dobili smo na nekoliko sati i dva prekrasna oldtimera“.³⁷ Zanimljivo je da su imali potrebu uljepšavati prostor koji su naposljetku zajedno sa starim automobilima koristili kao pozadinu za svoje fotografije. Tijekom događanja nije se koristilo samo dvorište već i vanjski

³⁵ <https://fotooko.foto-klik.hr/index.php/fotooko-2012/7-fotooko-2012> (pristup 3. 12. 2018.)

³⁶ <https://fotooko.foto-klik.hr/index.php/fotooko-2013/6-fotooko-2013> (pristup 3. 12. 2018.)

³⁷ <https://fotooko.foto-klik.hr/index.php/fotooko-2013/6-fotooko-2013> (pristup 3. 12. 2018.)

prostor dvorca (posebno prostor ispred glavnog ulaza, dvije kule i okolna šuma) te unutarnje prostorije u kojima su se održavale radionice fotografiranja dva modela koji su glumili vjenčani par. U fokusu tih fotografija najčešće su bili otvoreni prozori razbijenog stakla ili djelomično zatvoreni daskama te hodnici dvorca na kojima su bili jasno vidljivi oštećeni zidovi.

Sličan način korištenja prostora dvorca Kerestinec ponovio se 2018. godine. FotOOko zapravo je događanje koje se svake godine organizira na nekom drugom mjestu, a sedme godine su se odlučili vratiti u dvorac. Budući da sam na početku svog istraživanja dobila informaciju koja će se sve događanja održati unutar Svetonedeljskog kulturnog ljeta 2018., a FotOOko nije bio među njima, nisam ga uključila u detaljnu analizu za ovaj rad. Međutim, saznajući da će se ove godine održati u dvorcu, odlučila sam kratko prisustvovati događanju kako bih ga usporedila s drugima. Pripreme prostora započele su još dan ranije kada sam sasvim neočekivano susrela nekoliko članova foto kluba Klik u dvorcu.³⁸ Tada sam u neformalnom razgovoru s njima dobila nekoliko informacija, ali i ono najvažnije, njihovo viđenje dvorca. Jedan je član odmah na početku dobio uputu od kolegice da mi obavezno pokaže „onu atraktivnu prostoriju“. Iako sam pretpostavljala o kojoj je riječ, dala sam čovjeku da me vodi do nje. Usput smo zajedno ulazili u druge prostorije, koje su po njegovom mišljenju „jad i bijeda“. Ulaz u onu „atraktivnu“ bio je djelomično zapriječen nagomilanom hrpom raznolikog otpada te su se vrata morala pogurati da bi se moglo ući. Pogled prvo pada na mjesto u kutu gdje je nekada stajao kamin, od kojega je danas ostala samo velika nakupina kamena, cigle i prašine.³⁹ Drugo što se uočava je stilizirani strop s uzorkom osmerokuta za koji moj vodič smatra da je „izvorni“. Treće i ono glavno jest slika/freska koja zauzima veliki dio cijelog jednog zida, a prikazuje Seljačku bunu. Nije utvrđeno kada je nastala, postoje samo nagađanja, a kazivač Tomi Tomaško smatra da je „to novijeg datuma“. Nakon što je obavio svoj zadatak, član Klik se odlazi pridružiti ostalima, a ja imam priliku sama obići ostatak prostorija u dvorcu. U kasnijem razgovoru s drugim članom foto kluba saznajem da ne zna za Svetonedeljsko kulturno ljeto, pamti da su samo jednom prije toga organizirali FotOOko u dvorcu, ali nije siguran koje godine, a nije ni upućen u ono što će se te večeri organizirati. Međutim, napominje kako „tu sad svašta ima u dvorcu“. Njihova zbunjenost pri spominjanju Svetonedeljskog kulturnog ljeta i slabo poznavanje govori mi da

³⁸ Otišla sam u dvorac 15. rujna u ranim poslijepodnevним satima kako bih promatrala pripremanje prostora za Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina koji se održao te večeri. Nisam znala da ću tamo zateći članove fotokluba Klik kako se već pripremaju za svoje događanje (16. rujna).

³⁹ O sudbini tog kamina govorilo mi je više kazivača. Na internetskoj stranici o dvorcu Kerestinec (<https://pomozimodvorcukerestinec.webs.com/>, pristup 3. 12. 2018.) kazivač Tomi Tomaško je još 2011. godine objavio da je u jednom obilasku dvorca zatekao potpuno uništen, razbijen i vjerojatno ukraden kamin, jedini predmet u dvorcu koji je (do tada) ostao sačuvan, iako se ne zna ni njegova povijest.

doista nisu dio te manifestacije te da su se možda 2013. godine slučajno našli usred tih prvih događanja u dvorcu tijekom ljeta. Dokaz je i izložba koja se održala 2012. godine koja je vjerojatno bila temelj za ideju da se cijelo FotOOko organizira u prostoru dvorca Kerestinec. No budući da ih nisam intervjuirala i da zaključke temeljim na vlastitim promatranjima, medijskim izvorima i kratkim, neformalnim razgovorima, ovi bi se zaključci u budućnosti mogli dodatno provjeriti.

FotOOko 2018. najavljivano je kao sedmo po redu i „tajanstveno“. Raspored događanja bio je ispunjen raznim radionicama (izrada Camere Obscure za djecu i odrasle), predavanjima (Mitologija na fotografiji), zabavnim programom (*Motor stunt ride* i Streličari Viteškog reda Sv. Nikola) i izložbama. Ono što sam ja promatrala bio je način na koji su organizatori i posjetitelji koristili prostor dvorca toga dana. Događanje je počinjalo već pred glavnim ulazom u dvorac gdje se nalazio otvoreni šator za prijave izlagača i ostalih sudionika, a sa svake strane ulaza nalazili su se plakati za Foto klub Klik i za FotOOko s popisom sponzora. Ulazak u glavni hodnik koji vodi do atrija otkrio je još plakata i fotografija na drvenim stalcima, a već je prva prostorija bila zauzeta jer se koristila za prezentaciju raznih pisaca. Unutarnje dvorište, odnosno atrij, bilo je ispunjeno visokim stolovima i suncobranima gdje se okupilo najviše ljudi, zatim redom rasklopnih stolova i klupa gdje se kasnije dijelio ručak, a duž cijelog južnog zida bili su poredani štandovi najpoznatijih tvrtki fotografskih aparata i opreme na kojima su prodavači predstavljali svoje proizvode. Podrumska prostorija i njezin polumrak bili su prikladni za razna predavanja i prikazivanje fotografija na projekcijskom platnu uz velik broj stolaca i klupa za zainteresirane slušače. Hodnici dvorca bili su također iskorišteni i to kao izložbeni prostor. Vanjski hodnik u prizemlju, odvojen arkadama od unutarnjeg dvorišta, prikazivao je izložbu mistično-fantastične tematike s fotografijama velikih dimenzija. Zidove hodnika na katu krasio je ciklus fotografija „Podravina između mitova i legendi“ s prikazom raznih mitoloških bića u prirodi podravskog kraja. Ono najzanimljivije što se odvijalo tijekom FotOOka bile su fotografske seanse nekoliko modela koji su se uz pomoć profesionalnog vizažista i kreativnih kostima prerusili u bića hrvatske mitologije, čime je otkriven „tajanstveni“ dio u najavi ovog događanja. Tako su prostorom dvorca šetali vile, vještice, vampiri i proricatelji budućnosti. Svatko od njih odabrao bi jedan dio dvorca za poziranje, a grupica od dvadesetak fotografa bi pokušavala dobiti najbolju fotografiju.

Manifestacija FotOOko osmišljena je na takav način da maksimalno iskoristi i ispuni prostor dvorca Kerestinec. Koristio se atrij, glavni hodnik, podrumska prostorija, hodnici u prizemlju i katu te nekoliko prostorija koje su služile kao garderoba ili skladište. Ljudi su bili u pokretu,

konstantno se nešto događalo i to istovremeno na više mjesta. Posjetitelj je mogao birati hoće li sudjelovati na radionici, slušati predavanje ili gledati izložbu. Mnogi su koristili i samu izložbu kao dio pozadine za vlastitu fotografiju, uključujući pri tome i odabrani prostor dvorca.

Prilog 4. Izložba fotografija na prvom katu u hodniku dvorca Kerestinec; FotOOko 2018.

Fotografirala: Lucija Bukovčan, 16. 9. 2018.

Ideja o prikazu hrvatske mitologije na fotografiji, ali i uživo, stopila se s prostorom dvorca Kerestinec kao savršeno prikladna pozadina za takvu tematiku. Slično kao i 2013. godine, modeli su odlučili biti uokvireni oljuštenim zidovima i razbijenim prozorima. Čini se kao da je upravo devastiran prostor dvorca poslužio kao inspiracija za nastanak umjetničkih fotografija na kojima se njegovo loše stanje nije željelo prekriti, nego upravo suprotno, otkriti i prikazati njegovu estetsku stranu.

Osim FotOOka, u dvorcu Kerestinec se i dalje obilježava Seljačka buna, bitka kod Kerestince, što je jedino događanje izvan Svetonedeljskog kulturnog ljeta koje se odvija kontinuirano svake godine. Analizom medijskih izvora, a ponajviše Facebook stranice pod nazivom „Dvorac Kerestinec“,⁴⁰ nastojala sam pronaći sva ostala, jednokratna, javna događanja koja su se organizirala u dvorcu od trenutka kada je postao vlasništvom Sv. Nedelje. Godine 2015. Udruga 3D za lokalni razvoj iz Sv. Nedelje organizirala je „Advent u dvorcu“ kojim su dva vikenda za redom u prosincu obilježili blagdansko vrijeme. Osim što je cilj bio oživjeti dvorac druženjem

⁴⁰ <https://www.facebook.com/dvorac.kerestinec/> (pristup 25. 2. 2019.)

građana uz tradicionalnu božićnu hranu i piće te nastup lokalnog benda, članovi Udruge željeli su pokazati adventski vijenac promjera osamnaest metara koji su načinili u atriju dvorca s nadom za ulazak u Guinnessovu knjigu rekorda.⁴¹ U lipnju 2016. godine Udruga 3D koristi prostor dvorca za „Festivalček bajki u Sv. Nedelji“, tematski festival namijenjen djeci.⁴² Iduće godine u svibnju Moto klub Iron Ghosts iz Sv. Nedelje organizira dvodnevni moto susret u dvorcu Kerestinec,⁴³ a samo par dana ranije održana je već spomenuta znanstvena tribina o značaju dvorca. Nadalje, dvorac Kerestinec zanimljiv je i vatrogasnim društvima iz Sv. Nedelje i okolnih mjesta kao lokacija za simulaciju vatrogasnih vježbi.⁴⁴ Još je 2010. godine provedena združena vježba DVD-a Kerestinec i Stupnik kojoj je cilj bio uvježbati postupke gašenja požara i spašavanja osoba iz kulturnih znamenitosti, što za vatrogasce predstavlja „specifično mjesto“ na kojem imaju određena „ograničenja rada“. Osim što u takvim situacijama postoji opasnost od urušavanja već prethodno devastiranog prostora, vatrogasci moraju voditi računa da se „izbjegne dodatno uništavanje kulturnog dobra“.⁴⁵ Zanimljivo je spomenuti i Flyaway festival elektronske glazbe koji se održao u lipnju 2018. godine u dvorcu, na „jedinstvenoj lokaciji“,⁴⁶ s dvadeset DJ-a i dva *floora*, a najavljeno je da će se održati na istom mjestu i 2019. godine. Prostor dvorca nekoliko se puta koristio i kao mjesto za snimanje glazbenih videospotova.⁴⁷ Da je prikladan i za sportske aktivnosti, pokazali su *airsoft* susreti organizirani dvije godine za redom u srpnju 2017. i 2018. godine, zahvaljujući ideji svetonedjeljskog *airsoft* kluba Alfa. Povijesno zdanje iskoristili su kao borbeni teren za simulaciju vojne adrenalinske igre.⁴⁸

Ovaj pregled javnih događanja u dvorcu Kerestinec prije svega pokazuje njihovu raznolikost, a potom i međusobno potpuno različite skupine ljudi koji koriste njegov prostor. On je zanimljiv kulturnim udrugama jednako kao i lokalnim volonterskim udrugama, vatrogascima s područja grada, djeci, fotografima, glazbenicima, motoristima, sportašima, ali i mnogim drugima koji se možda nisu našli u dvorcu zbog određenog festivala, već iz puke znatiželje za napuštenim,

⁴¹ <https://www.nacional.hr/udruga-3d-dvorac-kerestinec-ozivjela-adventskim-vijencem-za-guinnessovu-knjigu-rekorda/> (pristup 10. 12. 2018.)

⁴² <http://www.radiosamobor.hr/2016/06/06/festivalcek-bajki-u-dvorcu-kerestinec/> (pristup 25. 2. 2019.)

⁴³ <http://cro-chopper.forumcroatian.com/t17354-mk-iron-ghosts-sv-nedelja-19-21-05-2017> (pristup 25. 2. 2019.)

⁴⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=cxN763ZQhrQ> (pristup 10. 12. 2018.)

⁴⁵ <https://blog.dnevnik.hr/vatrenevijesti911/2010/11/1628363654/dvorac-2010-zdruzena-vjezba-dvda-kerestinec-i-dvda-stupnik.html> (pristup 10. 12. 2018.)

⁴⁶ <https://www.facebook.com/flyawaymusicfestival/videos/vl.170253656952660/642463556097485/?type=1> (pristup 10.12.2018.)

⁴⁷ Primjeri: <https://www.youtube.com/watch?v=CatYCK95S68> (pristup 10. 12. 2018.); <https://www.youtube.com/watch?v=tShKjFX19KY> (pristup 10. 12. 2018.); https://www.youtube.com/watch?v=IMlp_tsLgGA&fbclid=IwAR1dx51enKJdn11Ffq5zhJSEUMNuff511S8gDD5w5zZ17P1N3M4BkNKhWpQ (pristup 10. 12. 2018.).

⁴⁸ https://www.facebook.com/airsoftklubAlfa/posts/1954292751485575?_tn=-R (pristup 25. 2. 2019.); <https://www.facebook.com/events/2008575306090318/> (pristup 25. 2. 2019.).

tajnovitim mjestom iz 16. stoljeća.⁴⁹ Prije ovog zasebnog istraživanja o svim događanjima koja su koristila prostora dvorca, nisam očekivala pronaći mnogo toga, no sada, kada su sva na jednom mjestu, iznenađuje me njihova količina, ali i raznolikost onoga što bih nazvala vrstama događanja. To su prvenstveno FotOOko i snimanje videospotova, vrste događanja koja koriste prostor dvorca na umjetnički način, kao inspiraciju za stvaranje. Fotografija zamrzava jedan trenutak u prostoru koji je većini ljudi nečist, neuredan, urušen, tmuran, ali u kombinaciji s odgovarajućim modelima ili efektima postaje atraktivan, romantičan, tajanstven. Isto tako, prostor dvorca popraćen glazbom i snimljen kamerom djeluje kao jaka pozadina koja zajedno s glazbom i pjesmom šalje određenu poruku. Nadalje, postoje događanja koja prostor koriste u svrhu okupljanja, odnosno godišnjih susreta i druženja članova određene udruge (motoristi), vjerojatno jer u njima pobuđuje fascinaciju, a moguće i zbog nedostatka nekog drugog prostora na području grada. Treće su korištenja prostora dvorca od strane lokalnih udruga koje prepoznaju njegov potencijal pa pokušavaju osmisliti razna događanja koja bi se mogla unutar njega organizirati, samo u svrhu njegova oživljavanja te privlačenja i motiviranja građana da se uključe u akciju spašavanja kulturne baštine (Festivalček bajki, Advent u dvorcu). Znanstvena tribina i vatrogasne vježbe na prvu pomisao se ne bi svrstali zajedno, no oba su događanja iskoristila prostor u znanstveno-edukativne svrhe. Tribina je okupila akademska imena otkrivši sudionicima sadržaj vezan za kulturne, turističke, ekonomske i arhitektonske potencijale dvorca, a vatrogasno društvo upoznavalo je tehnike spašavanja kulturne baštine od mogućeg požara kroz radionice pokaznih vježbi. Jedna bi kategorija događanja zasigurno bila sportska, a posljednja bi bila događanja glazbenog karaktera u koje bi spadao festival elektronske glazbe. Iz svega navedenoga mogu zaključiti kako je prostor dvorca otvoren poput široke lepeze u koju se mogu svrstati raznolike, maštovite i originalne mogućnosti njegova korištenja.

⁴⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=x2SGpmKP7SE&t=156s> (pristup 10. 12. 2018.)

3. SVETONEDELJSKO KULTURNO LJETO 2018. GODINE

U ovom poglavlju obrađujem pet javnih događanja koja su se održala u periodu od mjeseca srpnja do studenog 2018. godine, a dio su veće manifestacije pod nazivom Svetonedeljsko kulturno ljeto. Iako je početna ideja bila da se svih pet događanja održi u dvorcu Kerestinec, što im je i zajednička karakteristika, dva su se održala na drugim lokacijama. Prije nego što svaki od njih predstavim zasebno, početak ovog poglavlja posvetit ću prvom Svetonedeljskom kulturnom ljetu koje se održalo 2013. godine. Budući da je Zajednica kulturno-umjetničkih udruga Sv. Nedelje (dalje: Zajednica i ZKUU)⁵⁰ organizator tri događanja, razgovarala sam s njezinim predsjednikom, Robertom Maračićem, koji je opisao kako je sve „krenulo iz Ogranka Matice hrvatske“. Krenulo je iz Ogranka obilježavanjem 440. obljetnice Seljačke bune još u veljači 2013. godine, a nakon najave da se želi pokrenuti Kulturno ljeto u dvorcu, pojedinci su prepoznali važnost projekta te su se odlučili na suradnju. Okupljanjem predsjednika ZKUU, predsjednika Ogranka i njegovih članova te Hrvoja Baruna iz Klape Barun, započeli su pregovori i zajedničko razvijanje ideje Kulturnog ljeta kojom su željeli obuhvatiti „niz nekakvih događanja koji se mogu organizirati unutar prostora dvorca i da ih se stavi pod nekakvu zajedničku kapu, naziv, *brand*, [...], Svetonedeljsko kulturno ljeto“ (Robert Maračić). Svatko je od prisutnih ponudio svoje događanje u okviru udruge koju predstavlja. Iako međusobno različita, događanja je povezivala činjenica da se organiziraju u dvorcu Kerestinec, s glavnim ciljem da se on otvori za javnost i da se oživi jer je takva kulturna baština do tada propadala, bez namjene, zatvorena i zaključana, sakrivena od očiju građana, nepoznata. Kulturnim ljetom željeli su otvoriti vrata dvorca, ispuniti njegov prostor, pružiti priliku građanima da ga napokon upoznaju i dožive, bez potrebe da mu se prikladaju i traže alternativne ulaze. Osim oživljavanja dvorca, cilj je bio proširiti kulturnu ponudu i „pokušati povezati te neke događaje koji su se proteklih godina odvijali na području grada, povezat u neku cjelinu pogotovo zato što ljeti je mrtav grad“ (Hrvoje Barun). Odnosno tijekom ljeta se čini kao da nema mnogo ljudi, ništa se ne događa i sve je usporeno pa se Kulturnim ljetom željelo vratiti život i samom gradu u tim mjesecima. Ogranak i Zajednica tada su potpisali sporazum o zajedničkoj organizaciji što je pružilo dozu institucionalnosti, a također ozbiljnosti i težine prema ideji oživljavanja dvorca te obogaćivanja kulturne ponude u Sv. Nedelji.

⁵⁰ “Zajednica kulturno-umjetničkih udruga Grada Svete Nedelje osnovana je 2005. godine kao krovna gradska organizacija na područja kulturno-umjetničkog amaterizma te danas okuplja 16 kulturno-umjetničkih udruga s područja Grada Svete Nedelje.” (<http://www.zkuu-svnedelja.hr/zkuu-svetanedelja/#>, pristup 10. 12. 2018.)

Svetonedeljsko kulturno ljeto 2013. godine činilo je pet događanja i sva su se održala u prostoru dvorca. Događanje koje je otvorilo Kulturno ljeto bila je 1. likovna kolonija Matice hrvatske u organizaciji Likovnog odjela Ogranka, osmišljena kao jednodnevna radionica na kojoj su svetonedeljski umjetnici slikali u prostoru dvorca i njegovoj okolini. Drugo po redu bilo je događanje Klape u Sv. Nedelji u organizaciji svetonedeljske mješovite klape Barun, a u lipnju se zatim održao Festival ljubavne poezije, meda i vina⁵¹ koji je organizirao Ogranak. Krajem kolovoza Zajednica je u dvorcu održala Tamburašku večer, a posljednje događanje bilo je u rujnu, već spomenuto FotOOko u organizaciji foto kluba Klik.

Ideja pokretanja Kulturnog ljeta u dvorcu na početku je entuzijastično prihvaćena od strane medija te su ju veličali sintagmama kao što su „novo sjeme zasađeno u atriju dvorca“, „novi kulturni brand“ na području Sv. Nedelje i „začetak novog kulturnog života“.⁵² Iako su Grad Sv. Nedelja i TZG Sv. Nedelja podržali zamisli Ogranka i Zajednice u obliku pokroviteljstva za sva događanja, s godinama je njihov interes slabio. Posljedica toga je nedovoljno promoviranje Svetonedeljskog kulturnog ljeta kao takvog, koje zapravo nikad nije službeno formirano i koje se postepeno sve rjeđe pojavljivalo i prepoznavalo kao spona koja je vezala događanja u prostoru dvorca. Naziv manifestacije mogao se naći na velikom plakatu samo prve godine te vrlo rijetko na plakatima za svako pojedino događanje idućih godina. Bez obzira što je Kulturno ljeto osmišljeno s ciljem da ima veću težinu i da obuhvaća samo ona događanja na višem nivou organizacije i kulturne ponude, danas je njegov položaj oslabljen, manje prepoznatljiv i nedovoljno eksponiran u javnosti i medijima.

Svetonedeljsko kulturno ljeto 2018. godine obuhvaćalo je pet događanja i samo su tri na kraju održana u dvorcu Kerestinec, a to su Međunarodna smotra folklora, koncert „U društvu tamburaša“ i Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina. Tamburaška večer održala se u Društvenom domu u svetonedeljskom naselju Strmec, a sedmi klapski susret Klape u Sv. Nedelji organiziran je u Sportskoj dvorani Rakitje. Već se u nazivu pojedinih događanja primjećuju promjene u odnosu na prvu godinu; dok su jedna događanja ispala, nova su se pojavila, no ideja je ostala ista – oživjeti dvorac. U sljedećim poglavljima nastojim prikazati kako je Svetonedeljsko kulturno ljeto utjecalo na prostor dvorca te na koji su ga način organizatori, izvođači i posjetitelji koristili. Analiziram svako događanje zasebno onim

⁵¹ Događanje je 2013. godine nosilo naziv “Festival ljubavne poezije, meda i vina”, a pojam “glazbe” dodan je kasnije te se u nazivu festivala pojavljuje od 2014. godine.

⁵² <http://www.samoborskiglasnik.net/kult.asp?datum=20131003&tempg=2013> (pristup 10. 12. 2018.)

redosljedom kako su se održavala, postavljajući ista pitanja odnosa lokalne zajednice i prostora dvorca kroz prizmu javnih događanja.

3.1. Međunarodna smotra folklor

Jedna od najvećih folklornih manifestacija u Hrvatskoj, a svakako najveća u Zagrebu, Međunarodna smotra folklor održavala se od 19. do 22. srpnja 2018., pedeset i druga po redu u Zagrebu, a treća u Sv. Nedelji. Zamisao da se grupe koje nastupaju na smotri u Zagrebu dovedu jedan dan u Sv. Nedelju pokrenuo je predsjednik Zajednice Robert Maračić još u vrijeme kada se osmislilo Kulturno ljeto u dvorcu. Međutim, susreli su se s poteškoćama financijske naravi, a sve je ovisilo i o suorganizatorima, Koncertnoj dvorani Vatroslav Lisinski. Naime, tadašnja umjetnička ravnateljica smotre odobrila je da se grupe pošalju u Sv. Nedelju tek kada je s oduševljenjem vidjela kako je to izgledalo kada je klapa Barun imala svoje događanje u dvorcu. Na taj je način sklopljen sporazum o zajedničkoj organizaciji s KD Vatroslav Lisinski i 2016. godine, kada je bila jubilarna pedeseta smotra folklor, u Sv. Nedelju su upućene folklorne skupine iz Francuske, Indonezije, Irske, Italije i Španjolske. Organizacija je te godine bila najzahtjevnija jer, iako surađuju s KD Vatroslav Lisinski, najveći dio obaveza pada na Zajednicu koja mora osigurati prostor, pozornicu, hranu i piće te se pobrinuti za izvođače, gdje će ih primiti, odnosno gdje će se moći presvući u nošnje, kostime i slično. Poteškoće i greške s kojima su se suočili iskoristili su za poboljšanje idućih godina, no bilo je i pozitivnih spontanih trenutaka koji su obilježili događanje. Predsjednik mi je ispričao anegdotu kada je nakon završetka događanja ton-majstor za talijansku folklornu grupu pokrenuo popularnu glazbu na njihovom jeziku, a nakon toga za španjolsku i tako dalje. Grupe su malo po malo počele plesati na pozornici, koju su redari prestali rastavljati, i nastao je *afterparty* do dugo u noć. Iduće su godine s namjerom doveli DJ-a kako bi to bilo profesionalnije odrađeno i „opet se ekipa skupila na toj bini i onda je cijeli dvorac bio osvjetljen onim [...] profesionalnom rasvjetom, tak da je to stvarno izgledalo odlično“ (Robert Maračić). Zajednica se pobrinula da se ponovi ono što je prve godine ostavilo pozitivan dojam kod stranih grupa koje su istovremeno bile i izvođači i posjetitelji. Sudjelovali su u programu, ali im je nastupati u prostoru jednog dvorca bilo sasvim novo iskustvo. Obje su godine davali povratne informacije ne krijući oduševljenje, a kazivač ističe kako im je najljepša večer od cijele smotre u Zagrebu bila upravo ona kada su bili u Sv. Nedelji. Je li to zbog spontane zabave nakon nastupa ili zato što dobiju priliku nastupati u dvorcu iz 16. stoljeća koji uz pomoć raznobojne rasvjete postane zanimljiv ambijent, nešto što ne bi mogli doživjeti u centru Zagreba? Kazivač je u nekoliko navrata spomenuo oduševljenje drugih, ne samo članova stranih folklornih grupa, nego primjerice ljudi

koji su došli iz same produkcije smotre, a možda najviše svetonedeljske publike: „zapravo doć vidjet brazilski karneval na pozornici u Svetoj Nedelji, argentinski tango u originalu nekakvom, to ljude stvarno oduševi“. Ovdje je naglašena atraktivnost Međunarodne smotre folklora koja se održava u jednom manjem gradu čiji stanovnici imaju priliku vidjeti nešto uistinu rijetko. To je smotra koja je međunarodna, u pravom smislu te riječi, koja ne okuplja folklorna društva iz država s kojima graničimo, već iz cijelog svijeta. Strane grupe su te koje nose cijeli program, uz jedno ili dva lokalna folklorna društva koja će prezentirati hrvatsku kulturnu baštinu, „i naravno prostor dvorca i kako to izgleda“ (Robert Maračić). Atraktivnost smotre krije se u nastupu folklornih grupa iz različitih dijelova svijeta i u mjestu održavanja, dvorcu čiji prostor upotpunjuje događanje, odnosno daje mu određeni izgled. Čak je *kako to izgleda* razlog zašto je smotra naposljetku i dovedena u Sv. Nedelju.

52. Međunarodna smotra folklora se u dvorcu Kerestinec održala 19. srpnja 2018. godine, a najavljene su folklorne grupe iz Belgije, Kine, Kolumbije, Poljske i Španjolske. Hrvatsku su predstavljali Folklorni ansambl Sv. Nedelja i KUD Čeralije koji okuplja Hrvate doseljene s Kosova i jedini je iz Hrvatske na zagrebačkoj smotri koji je „imao privilegij nastupiti u dvorcu Kerestinec“.⁵³ Pripreme prostora započele su dan ranije s čišćenjem atrija u čemu su pomogli svetonedeljski vatrogasci, a na dan događanja dvorac je od ranog jutra bio otvoren. Trebalo je sastaviti pozornicu, namjestiti razglas i rasvjetu te urediti salu za domjenak, odnosno podrumsku prostoriju. Moj posjet dvorcu šest sati prije početka smotre omogućio mi je da promotrim prostor dok još nije pun ljudima i ustanovim kako napreduju pripreme. Velika pozornica bila je gotovo sastavljena i dominirala je prostorom, smještena u sjeveroistočnom kutu dvorca, ispod kule. Zajednica je željela postići da je iza pozornice vidljiv dvorac, a upravo taj kut pokazuje ono najbolje od njega, arkadni vanjski hodnik, prozore nalik biforama i kulu. Cilj im je bio upotrijebiti dvorac kao kulisu koju ne treba puno ukrašavati jer je sama po sebi već dovoljno atraktivna i zanimljiva. Ostatak prostora bio je ispunjen štandovima TZG Sv. Nedelje postavljenima duž zapadnog i južnog krila dvorca te gledalištem sastavljenim od stolaca i rasklopnih klupa. Na zidu iza pozornice postavljen je plakat s natpisom „Međunarodna smotra folklora u Sv. Nedelji“ sa slikom dvorca, logom smotre i pokrovitelja događanja. Bez obzira na pozornicu, gledalište i velik broj sanduka s tehničkom opremom koji su ležali uokolo, prostor se činio prazan. Bili su jasno vidljivi oštećeni dijelovi fasade, zidovi od cigle, poneki grafit i ispucano, izmrvljeno tlo na kojem je mjestimice rasla trava.

⁵³ <http://www.glas-slavonije.hr/370565/9/Nastupio-KUD-Ceralije-s-doseljenicima-s-Kosova> (pristup 11. 12. 2018.)

Polu sata prije početka smotre, prostor nije bio znatno drugačiji ili uređeniji, osim što su na zidu između prozora postavljene zastave s logom smotre i nazivom svakog folklornog društva koje će nastupati. Razlika je bila u ljudima, posjetiteljima koji su zauzimali svoja mjesta, izvođačima koji su se u nošnjama šetali s jednog kraja dvorca na drugi, uzbuđenom žamoru koji se iz trenu u tren povećavao. Redari su imali završne pripreme oko pozornice, štandovi su bili puni svetonedeljskih suvenira i proizvoda, a predsjednik Zajednice davao je intervju za lokalnu televiziju. Prostor više nije bio prazan, već ispunjen i živahan, a njegova zapuštenost nije toliko dolazila do izražaja kada su pogledi bili usmjereni na pozornicu i dvorac u cijelosti. Tijekom trajanja smotre, u fokusu su bili ples i dvorac, a sve ostalo palo je u drugi plan čime je uspješno provedena ideja dvorca kao kulise. S postepenim nestajanjem sunca, dvorac bi dolazio sve više do izražaja, pogotovo zbog profesionalne rasvjete koja je njegove zidine ukrasila živim bojama.

Prilog 5. Međunarodna smotra folklora u Sv. Nedelji; nastup Kolumbije. Fotografirala: Lucija Bukovčan, 19. 7. 2018.

Upornost organizatora da na taj način naglase izgled dvorca ne proizlazi samo iz želje da svetonedeljskoj publici prikažu dvorac u najboljem svjetlu, već i strancima koji dolaze nastupati. Kazivač mi je govorio o slučaju jedne godine kada su tijekom noći osvanuli novi grafiti u dvorcu, a idući dan se trebalo održati jedno događanje pa su organizatori, kako bi to prekrili, preko njih zalijepili plakate.

„I mi smo prošle godine isto išli lijepiti neke plakate Međunarodne smotre, samo da se prekriju gluposti. Čisto da ljudi baš ne dođu iz cijelog svijeta i onda gledaju: 'joj, gle kak se Hrvati odnose prema svojoj kulturnoj baštini'.“ (Robert Maračić)

Organizatorima je važno mišljenje stranaca koji dođu u dvorac, kako ne bi stekli dojam da se Hrvati loše odnose prema svojoj kulturnoj baštini. Zato se pobrinu da se prostor prije događanja počisti, da se smanji očigledna zapuštenost, posiječe drveće koje raste kroz rupe u krovu te prekriju oštećenja nastala kao posljedica delikventnog ponašanja nekih ljudi. Rješenja pronalaze i u isticanju onoga što je u boljem stanju, što je zanimljivo ili onoga što ima potencijala da se poboljša svjetlosnim efektima i plakatima. No i dalje ostaje ideja da se prostor ne mora puno ukrašavati budući da je sam po sebi dovoljno atraktivan. Uostalom, izvođači u kolumbijskim, kineskim, belgijskim i španjolskim nošnjama na pozornici i u atriju dvorca na svoj način ukrašavaju prostor. Pri završetku smotre zadržava se zadivljujući prizor atrija koji je u potpunom mraku osim što su zidovi osvijetljeni intenzivnom plavom svjetlošću. Kako je to bilo i prethodne dvije godine, iz zvučnika dopire popularna glazba, a na pozornici se polako okupljaju članovi folklornih društava. Dok jedni plešu i fotografiraju se, drugi se časte u podrumskoj prostoriji gdje je pripremljen domjenak.

Prije početka smotre imala sam priliku razgovarati s jednom posjetiteljicom, bivšom članicom KUD-a Kerestinec koji je prestao djelovati. Ona je prethodnih godina pomagala u pripremanju smotre u dvorcu, primjerice u čišćenju prostora ili vođenju grupa koje dođu. Komentirala je da su prošlih godina na ulazu u dvorac bili postavljeni promotivni materijali o Sv. Nedelji pa su ih strani izvođači sa zanimanjem uzimali te postavljali pitanja o samom dvorcu. Pokušala se snaći najbolje što može s obzirom da nije dobro znala govoriti engleski, ali i zbog malo informacija koje im je mogla pružiti. Sada tih materijala nema, ali ne zna zašto. Podijelila je sa mnom svoje mišljenje da nije optimistična što se tiče obnove dvorca i da je velika šteta da dvorac s tako velikim potencijalom propada.

Ako na trenutak zaboravimo na budućnost dvorca i promatramo ga u sadašnjosti, Zajednica je doista uspjela u svojem naumu njegova oživljavanja, barem taj jedan dan, a „istovremeno je dvorac to jako dobro vratio nazad jer je jedinstven takav prostor“ (Robert Maračić). Ovo kazivanje pokazuje da postoji uzajamna veza između dvorca i događanja koje se u njemu organizira, da se oni međusobno nadopunjuju. Nije čak ni pitanje kako događanja utječu na prostor dvorca, nego obrnuto, kako taj prostor utječe na događanja. Manifestacije su se osmislile kako bi se oživio dvorac, dakle one su njemu nešto ponudile, a onda je dvorac samim svojim

prostorom (koji oduševljava, jedinstven je, odličan) i izgledom, (uz)vratio nazad tu uslugu tako što je privukao ljude, tako što je obogatio sama događanja, pružio im identitet, svrhu, bogatstvo i do kraja ih izgradio. Također, o dvorcu se govori i odnosi prema njemu kao da je personificiran što je čvrst dokaz da postoji velika želja da se s vremena na vrijeme pokrene njegovo oživljavanje te da to i organizatorima i posjetiteljima pruža određeno zadovoljstvo. Organizacija Međunarodne smotre folkloru u dvorcu svake je godine lakša zbog bolje uhodanosti. Bilo je zapravo ključno upoznati taj prostor, saznati koje su mu mane i vrline pa na temelju toga odlučiti na koji će se način on iskoristiti. Predsjednik Zajednice često je u razgovoru o prostoru upotrebljavao epitete poput fantastičan, odličan, jedinstven, a spominjanje negativnih strana prostora (primjerice neravno tlo atrija i općeniti dojam zapuštenosti) bilo bi „cjepidlačenje“. Generalno je zadovoljan kako taj prostor izgleda i kako se koristi, ali „naravno, najidealnije bi bilo da je dvorac sređen, uređen, da je obnovljen i da se ti prostori koji su fantastični da se mogu koristiti“ (Robert Maračić). Međunarodna smotra folkloru dovela je glazbu i ples dalekih zemalja u Sv. Nedelju i ispunila prostor dvorca Kerestinec na oduševljenje organizatora, izvođača i posjetitelja.

3.2. U društvu tamburaša

Jednako kao Međunarodna smotra folkloru, tamburaški koncert „U društvu tamburaša“ održao se treću godinu zaredom u dvorcu, 29. srpnja, deset dana nakon smotre. Koncert je organizirao KUD Kerestinec, odnosno Tamburaški sastav TD „Kerest“ Sveta Nedelja i Gradski tamburaški orkestar Svete Nedelje⁵⁴ koji su ujedno bili i izvođači koncerta, a zajedno s njima nastupio je i pjevač Mirko Švenda Žiga. Organizacija i priprema prostora bila je nešto jednostavnija i lakša od one za smotru budući da je atrij dvorca prethodno već bio očišćen, a pozornica sastavljena. Prilagodili su samo njezinu veličinu micanjem jednog dijela jer im nije bilo potrebno toliko mjesta na pozornici. Ona je dakle ostala u istom položaju kao na smotri, u sjeveroistočnom kutu, tako da su na taj način ponovo upotrijebili pozadinu dvorca kao glavnu dekoraciju cjelokupnog prostora. Zanimljivo je spomenuti da su godinu ranije imali dvije pozornice; na jednoj je nastupao Gradski tamburaški orkestar, a na drugoj tadašnja tamburaška sekcija KUD-a Kerestinec. Nije bila riječ o pravim, povišenim pozornicama, nego o dvije „lažne“, kako ih je nazvala kazivačica Katarina Prelec. Tamburaški sastav i orkestar svirali su na podu, jedni na

⁵⁴ Budući da se u KUD-u Kerestinec plesna sekcija raspala, a kako KUD ne bi u potpunosti nestao, od 2018. godine pod njega danas spadaju Gradski tamburaški orkestar i tamburaški sastav bivšeg KUD-a Kerestinec koji je na tom događanju prvi puta nastupao pod novim imenom Tamburaško društvo „Kerest“ Sv. Nedelja.

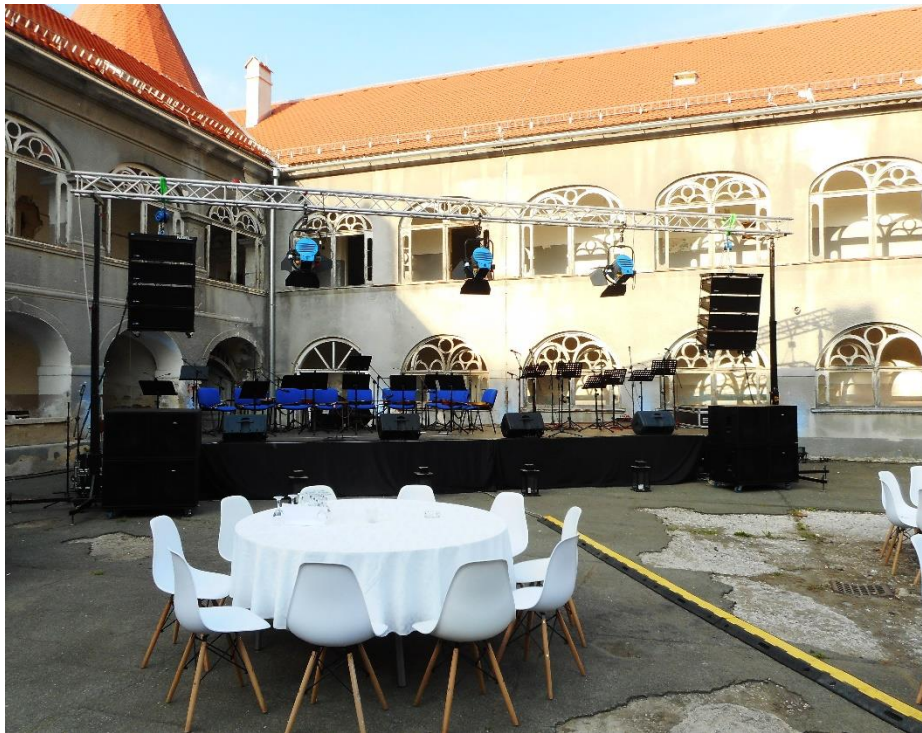
sjevernoj strani dvorca, drugi na istočnoj. No svi su imali prikladnu rasvjetu i ozvučenje, stalke za note i mikrofone i sjedeća mjesta za orkestar, pa je cjelokupna oprema zapravo činila pozornicu. U razgovoru s jednom članicom orkestra, Katarinom Prelec, saznala sam da njima kao izvođačima pozornica nije toliko bitna, je li povišena ili ne, mala ili velika, to je bitnije kada se gleda iz perspektive publike. Izvođači i čitava scenografija su bolje vidljivi kada su na povišenome, a razlika je dakako i u izgledu samog prostora. Treće su godine htjeli izvesti da postoje tri manje pozornice, no nisu uspjeli zbog prevelikog financijskog troška. Jedan od organizatora s kojim sam razgovarala opisao je tu ideju riječima: „Ludilo, čovječe, ludilo. To nema nitko.“ (B. D.). Prostor dvorca željeli su iskoristiti na takav način da publici ponude nešto što nitko nema, nešto novo, uzbudljivo i drugačije, za razliku od programa koji se obično odvija na jednoj pozornici, u prostorima koji su unaprijed predviđeni upravo za takva koncertna događanja i ne mogu se mnogo mijenjati. Atrij dvorca možda nema svoju fiksnu svrhu i mora ga se prilagoditi za određeno događanje, ali organizatori su to više shvatili kao vrlinu, kao prostor s više različitih mogućnosti, takav da jedan dan može imati jedno ruho, a drugi dan sasvim drugo. Jedinu barijeru predstavljaju financije pa je 2018. godine bila jedna, prava pozornica koju su dijelili orkestar i TD „Kerest“. Razlika je bila u tome što su za vrijeme koncerta jedni napuštali pozornicu kako bi drugim izvođačima prepustili mjesto pod reflektorom, no svatko je imao svoju poziciju. Kada postoje dvije pozornice, svaki izvođač ima svoju i ostaju cijelo vrijeme na svojim mjestima.

Za koncert 2018. također se koristila rasvjeta u boji kao na smotri, samo na nešto decentniji način. Naime, dok su tijekom smotre cijelo prizemlje i kat dvorca bili u boji, na koncertu su reflektori bili postavljeni tako da osvjetljavaju samo stupove između arkada i zid između prozora. Romantični ugođaj postignut je redom crnih lanterni na podu ispred pozornice. Osim ideje s više pozornica, još jedna specifičnost vezana za način popunjavanja prostora za koncert bilo je gledalište koje se sastojalo od trinaest velikih okruglih stolova prekrivenih bijelim stolnjacima i okruženih stolicama za desetero ljudi:

„U dvorcu se pokazalo da su ti okrugli stolovi, taj ugođaj koji se napravi s tim, ta obiteljska atmosfera se stvori zapravo, baš ono, to je to [...]. Digne se, sve se digne, sve je drugačije, lijepo. To je lijepo i po meni prema takvim stvarima treba težiti.“ (B. D.)

Za postavljanje stolova organizatori su angažirali *catering* čiji su konobari tijekom večeri pićem posluživali publiku. Stolovi nisu bili posebno dekorirani, osim jedne lučice u sredini. U zraku se doista osjećala jedna opuštena, obiteljska atmosfera jer se činilo kao da se svi ljudi

međusobno poznaju, a ako se i nisu poznavali, dijelili su taj jedan manji, zajednički prostor u kojem su se pokretali ugodni razgovori. Ležerna atmosfera očitovala se i u trenucima kada su parovi iz publike zaplesali dvokorak ili kad se publika pjevanjem pridružila izvođačima u improviziranoj izvedbi pjesme Moj lipi anđele, u čast tek preminulom Oliveru Dragojeviću. Govoreći o ugođaju koji se stvorio u dvorcu tijekom koncerta, kazivač je napomenuo da tome još jedino doprinosi „ekipa s rasvjetom“ koja „napravi svoje“ i to je sasvim dovoljno. Naglasak je ponovo na onome što se događa na pozornici i na čitavom ambijentu dvorca oko kojega se ne treba puno truditi: „Bez puno filozofije. Sve sitno što se ide pimplat okolo, to je sve gore. To se onda kaos napravi, imaš tisuću stvari, a nemaš ništa. Ovo su dvije, tri stvari i imaš sve“ (B. D.).

Prilog 6. U društvu tamburaša. Fotografirala: Lucija Bukovčan, 29. 7. 2018.

Kazivačica Katarina prostor dvorca promatra najviše iz perspektive izvođača budući da je na koncertu „U društvu tamburaša“ nastupala u gradskom orkestru, a nekoliko puta i kao članica FA Sveta Nedelja na drugim događanjima u dvorcu. Ona povlači paralelu između nastupanja u drugim, zatvorenim prostorima (primjerice društveni domovi) i otvorenom prostoru kakav je dvorac, odnosno njegov atrij. Ne primjećuje odstupanja u kvaliteti ozvučenja, rasvjete i drugih tehničkih elemenata kada je riječ o prostoru dvorca, ali problem je ako tada nemaju dirigenta, a međusobno se ne čuju dobro: „[...] kad si ti na otvorenom i kad on meni ne dirigira, ja ne čujem ritam sekciju, bračevi sviraju svoje, bisernice sviraju svoje, ova ritam sekcija svira svoje

i raspadneš se“. Problem otvorenog prostora su i vremenski uvjeti koji su često nepredvidljivi, a niže temperature osobito otežavaju sviranje izvođačima. Iz toga se razloga cijelo događanje znalo premjestiti u podrum dvorca, o čemu ću više govoriti u idućim poglavljima. Kazivačica se osvrnula i na gledalište u obliku okruglih stolova. Ona također smatra da se na taj način postiže „intimnija i opuštenija atmosfera“ u usporedbi s klasičnim redovima stolica i klupa. Jedina je mana takvih stolova „gubljenje prostora“ jer gledatelji zapravo sjede u polukrugu kako bi mogli imati dobar pogled na pozornicu (ili pozornice, a u tom se slučaju fokus premješta malo na jedne, malo na druge izvođače). Zbog toga se jedan dio stola ne koristi ili publika sjedi u nezgodnim položajima. Osim toga, stolovi su idealni za događanja s manjom posjećenošću budući da zauzimaju više prostora svojom veličinom i raštrkanim rasporedom tako da ukupno za njih stane maksimalno sto trideset ljudi. Za nekolicinu ljudi koji nisu pronašli svoja mjesta za stolovima osigurane su dodatne klupe.

Poteškoća oko organiziranja koncerta u dvorcu nema, treće je godine to već „tradicija“ i organizatori su uhodani, znaju točno kako žele da događanje izgleda i gdje što smjestiti. Budući da nema puno dotjerivanja samog atrija, na organizatoru je samo da angažira firme koje će sastaviti pozornicu, gledalište, rasvjetu i ozvučenje prema dobivenim uputama. Važno im je osmisliti tko svira, kome se svira, a prema vrsti publike i što se svira; u ovom slučaju to su tamburaši koji, kako je kazivač pojasnio, sviraju „za narod“ (B. D.) s vrlo raznolikim repertoarom. Zanimljivo je da su izvođači nastupali u dresovima hrvatske nogometne reprezentacije te da su koncert otvorili i zatvorili navijačkom pjesmom, još uvijek pod dojmom uspjeha hrvatskih nogometaša na Svjetskom prvenstvu. Na taj su način izvođači stvorili pozitivnu domoljubnu atmosferu, a često je i rasvjeta na dvorcu bila u odgovarajućim bojama crvene i bijele. Pjevač Mirko Švenda Žiga obratio se publici osvrnuvši se na dvorac koji ga asocira na feudalna vremena kada su tim prostorom hodali grofovi, a seljaci dizali bune. U tom je duhu ispričao i prikladnu pošalicu zabavljajući publiku, ali time i podsjećajući sve prisutne na prostor u kojem se nalaze.

Organizatorima koncerta je cilj da publika bude zadovoljna i da kući odlazi sa smiješkom. Osim toga, namjera im je putem takvog događanja upoznati građane s kulturnom baštinom i animirati ih da se više uključe u kulturni život grada. U razgovoru s kazivačem o obnovi dvorca, jasno je da u to nije upućen jer to zapravo nije u nadležnosti organizatora niti je njihova zadaća, oni su oživljavanjem dvorca postigli ono što su htjeli, ali sad je red na drugima da pokrenu daljnje korake. No prepoznaje vrijednost dvorca za zajednicu: „Tko to ima? Pa to malo tko ima. A nama propada. Šteta.“ (B. D.). Kazivač naglašava da se koncert i ostala događanja organiziraju

kako bi se osvijestilo građane da imaju takav vrijedan spomenik kulture u svojem gradu te da ga se treba dalje njegovati i oživljavati. Svako čišćenje prije događanja pomaže da se prostor dvorca održava i da se više ne vraća u onako loše stanje kakvo je bilo prije 2013. godine. Isto tako, kazivač smatra da iako prostor dvorca ima negativnih, odnosno manje lijepih strana kao što su razbijeni prozori, oštećeni zidovi ili razbijena vrata, treba naglašavati i uživati u onome što je pozitivno: „...prostor, ljeto, ugođaj, toplo vrijeme, ma super. Pa zar nije super?“ (B. D.). Prostor dvorca se za vrijeme tamburaškog koncerta pretvara u ljetnu pozornicu na otvorenom koja posjetiteljima daje komforni, obiteljski ugođaj i priliku za druženje i zabavu. U isto vrijeme nastoji se prostor atrija maksimalno iskoristiti, ali u smislu da to bude nešto drugačije od onoga na što je publika navikla. Organizatori teže kreativnim načinima uporabe prostora jer shvaćaju njegove potencijale, a ako nemaju dovoljno financijskih sredstava za njihovu realizaciju svejedno se trude da te ideje na neki drugi način prošire i nadgrade. Naglasak je najviše stavljen na publiku i prostor u kojem se ona nalazi, odnosno na gledalište koje će svojim izgledom podići atmosferu i čitav prostor dvorca. Također, tu je repertoar koji se osmišljava da bude zanimljiv i prikladan publici ili primjerice tematski povezan s aktualnim događanjima u Hrvatskoj. Lokalni mediji osvrnuli su se na ovo događanje nudeći više fotografija nego teksta,⁵⁵ no možda su se oslanjali na izreku da slika govori tisuću riječi. Dvorac koji je „još jednom bio mjesto za glazbene užitke“⁵⁶ spomenuo bi se u samo prvoj rečenici, ali s jasnom porukom da ga je autor prepoznao kao već prije korištenu lokaciju za koncertno-kulturna događanja.

3.3. Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina

Jedno od javnih događanja koja se odvijaju u dvorcu još od samog početka Svetonedeljskog kulturnog ljeta je Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina koji se 2018. godine održao već šesti put. Organizator festivala je Ogranak Matice hrvatske u Sv. Nedelji čija je ideja bila da Kulturnom ljetu ponudi jedan festival koji će prezentirati rad Ogranka široj publici. O organizaciji festivala prve godine, Kulturnom ljetu i prostoru dvorca razgovarala sam sa tadašnjim predsjednikom Ogranka Ervinom Škacanom⁵⁷ te voditeljicom glazbenog odjela Martinom Mičijom Palić. Njihov je cilj prvenstveno bio „otvaranje dvorca kao kulturnog prostora“ (Martina Mičija Palić) što djeluje već kao čvrsta definicija onoga što su pokrenuli 2013. godine. Ovdje se naglašava da je riječ o „kulturnom“ prostoru, dakle ne bilo kojem, nego

⁵⁵ <http://www.radiosamobor.hr/2018/07/30/u-drustvu-keresta-sveta-nedelja/> (20. 1. 2019.)

⁵⁶ <http://www.samoborskiglasnik.net/kult.asp?datum=20180730&tempg=2018> (20. 1. 2019.)

⁵⁷ Od 25. siječnja 2019. nova predsjednica Ogranka je Ivana Juričić.

prostoru za javna događanja izričito kulturnog karaktera. Drugi cilj bio je da se putem festivala prikaže rad Ogranka, jedne sasvim nove udruge u gradu, i da svaki odjel na neki način ponudi svoj doprinos. Tako je osmišljeno da likovni odjel organizira likovne kolonije u dvorcu, glazbeni odjel razradi glazbeni dio festivala, a književni večer poezije. Prve je godine likovni odjel imao zasebno događanje u svibnju, već spomenutu likovnu koloniju, odnosno radionicu na kojoj su svetonedeljski umjetnici u prostoru dvorca i okolo njega stvarali slike s njegovim motivima. Izložba slika nastalih toga dana bila je postavljena na prvom Festivalu ljubavne poezije, glazbe, meda i vina održanom 29. lipnja 2013. godine. Velika posjećenost i interes za festival te godine proizlaze iz činjenice da je to bilo prvo veće javno događanje organizirano u prostoru dvorca i događanje kojim se službeno obilježio ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju. Martina je istaknula kako su građani zahvaljujući festivalu „imali prilike napokon vidjeti kako izgleda taj dvorac“ zbog čega ih nije toliko privlačio festival koliko sam dvorac, da vide iznutra „kak to izgleda“, da mu se približe jer prije zbog opasnosti od mina i gustog raslinja nisu mogli niti se smjelo. Subjektivni dojam kazivačice bio je da postoji velika sumnjičavost ljudi u vezi toga kako će cijelo događanje izgledati: „jedna ruševina i sad nekakav, ovako, možemo reći sofisticiran kulturni program“. Dojam je zasigurno bio opravdan budući da je dvorac u očima lokalnih stanovnika dugo vremena bio ruševina u kojoj se odjednom organizirao jedan „sofisticirani“ kulturni program. Postojala je bojazan da se to dvoje ne može spojiti, odnosno da takvom događanju nije mjesto u devastiranom dvorcu već nekoj uređenoj, svečanoj dvorani.

Festival je prve godine bio organizacijski najzahtjevniji, kao što je to bio slučaj i sa smotrom. Nisu bili sigurni kako će se devastirani prostor dvorca ponašati kada ga krenu koristiti i prilagođavati, odnosno postoji li opasnost od pada komada crijepova s krova ili ne i slično. Uostalom, trebalo je sastaviti pozornicu s ozvučenjem i rasvjetom u dvorcu koji nije imao struje. Iako su te godine u travnju pokrenute radne akcije čišćenja, svejedno se krajem lipnja, par dana prije samog festivala taj prostor ponovo morao očistiti jer je dvorac izgledao kao „ratno poprište“ (Ervin Škacan). Bilo je tu razbijenog stakla, cigle, crjepova i dijelova fasade te im je trebalo dva dana da očiste samo atrij dvorca koji im je bio i najvažniji za organizaciju festivala. Ostale prostorije i ulaz na kat zatvorili su daskama kako bi spriječili posjetitelje da zalaze u te dijelove dvorca koji su u takvom raspadnom stanju mogli biti opasni. Unatoč nepoznatom i moguće opasnom prostoru, organizatori su se potrudili da se publici omogući „dostojanstven boravak“ (Martina Mičija Palić) uređenjem prostora i bogatim programom u kojem su sudjelovali eminentni hrvatski pjesnici (Branko Maleš, Ljubo Pauzin, Romana Brolih i drugi),

glazbenici i mladi umjetnici svetonedeljskih osnovnih škola. Ervin je istaknuo da su te prve godine

„posjetitelji imali dosta dobar osjećaj i boravak u tom prostoru uz umjetnički program koji je bio na visokoj razini, pjesnički i glazbeni doživljaj tog festivala doista među svim izvođačima i posjetiteljima bio je fantastičan, nešto potpuno novo u svetonedeljskoj kulturnoj ponudi.“

Program festivala koji je osmišljen da bude „sophisticiran“ i „na visokoj razini“ naposljetku je bacio u sjenu zapušteni prostor dvorca, a istovremeno omogućio da se taj isti prostor promatra nekim drugim očima. Posjetiteljima je način njegovog korištenja u umjetničko-kulturnom duhu ponudio „dobar osjećaj“ za vrijeme boravka u njemu. Taj osjećaj još više dolazi do izražaja kada se uspoređuje isti taj festival održan odmah iduće 2014. godine na glavnom gradskom trgu umjesto u dvorcu zbog organizacijskih i financijskih poteškoća. Razlika u atmosferi na trgu i u dvorcu je prema organizatorima „neusporediva“. Na dvorac gledaju kao na puno bolji prostor, pogotovo za izvedbu poezije koja zahtijeva jednu „komornu atmosferu“ (Martina Mičija Palić) koju trg zbog svoje otvorenosti i konstantne fluktuacije ljudi nije mogao stvoriti. Iako program te godine nije posustao u kvaliteti organizacije i izvedbe, izostao je taj osjećaj koji se stvara u gledateljima, izvođačima i u samom prostoru, a koji je ključan za takvu vrstu festivala:

„[...] trg nije bio ni približno toliko niti atraktivan niti uspješan u smislu tog osjećaja i nisu zapravo gledatelji mogli biti ni senzibilizirani toliko za taj umjetnički, unatoč vrhunskim izvođačima. Dvorac nudi svoj taj jedan *spleen*, taj jedan posebni ugođaj i onda je to na neki način dobitak“ (Ervin Škacan).

Onaj poseban osjećaj, ugođaj koji se stvara za vrijeme festivala u dvorcu pronalazi nešto konkretnije određenje u riječi *spleen* (splin) koja bi općenito označavala osjećaj melankolije, sjete, mračnog raspoloženja i mrzovoljnosti (usp. Klaić 1985:1258). U ovom kontekstu *spleen* poprima pozitivne konotacije, stvara ugođaj koji je prikladan pa čak i nužan za recitiranje poezije. Tome doprinosi sam prostor dvorca koji je na otvorenom, ali na neki način zatvoren, izoliran, komoran, stvoren samo za one koji su došli radi poezije, a ne za slučajne prolaznike ili one koji su se u tom trenutku zatekli u obližnjem kafiću u centru grada. Prisutnost *spleena* u atriju dvorca zapravo je „dobitak“ jer posjetiteljima pruža onaj pravi, istinski doživljaj festivala.

Ideju održavanja festivala u dvorcu organizatori ne žele više mijenjati jer ne samo da je dvorac adekvatniji prostor već „kad bi se festival stavio na nekakav trg ili sportsku dvoranu ili nešto slično, time bismo izgubili jedan identitet“ (Martina Mičija Palić). Prostor dvorca i smještanje

festivala unutar njega je ono što definira taj festival i na temelju čega on postaje prepoznatljiv. Organizatori smatraju da bi kao takav bio jako dobar *brand* Svete Nedelje jer „nemaju baš svi festival u dvorcu“, a nemaju ni dvorac.

Festival se 2018. godine održao 15. rujna, nešto kasnijeg datuma nego što je uobičajeno.⁵⁸ Zbog sve veće zainteresiranosti organizatora raznih drugih događanja za prostor dvorca, potrebno je mnogo ranije u Gradu dobiti rezervaciju odnosno dozvolu za korištenje kako se ne bi propustio željeni termin. No festival se uspješno uspio provesti u rujnu i to na otvorenom, u atriju dvorca. Iako se koncept programa osmišljava mjesecima unaprijed, glavne pripreme oko prostora odvijaju se na sam dan događanja. Tri odjela Ogranka moraju međusobno surađivati kako bi uskladili ideje i u skladu s tim pripremili prostor. Rade se dogovori oko toga što je najbolje smjestiti u kojem dijelu dvorca, kako se prilagoditi ako dođe do nepredvidljivih vremenskih promjena i slično. Likovni odjel najviše je zaslužan za samo uređenje cijelog prostora i pozornice, oni „ukrašavaju dosta uspješno taj jedan prostor koji je u ruševnom stanju“ (Martina Mičija Palić). Moj dolazak par sati prije početka događanja otkriva samo par ljudi koji slažu pozornicu te uočavam nešto drugačiji raspored od onoga na smotri i koncertu. Pozornicu su postavili uz sjeverni zid dvorca, točno između dviju kula, tako da se naslanja na arkade vanjskog hodnika. Tek kasnije, prije samog početka događanja, uočavam na koji su način odlučili iskoristiti atrij dvorca. Cijeli raspored pozornice i gledališta bio je zapravo prilagođen konceptu programa koji je bio nešto drugačiji od prethodnih godina. Dok naglasak na ljubavnoj tematici i poezije i glazbe ostaje isti, mijenjaju se pjesnici koji nastupaju,⁵⁹ a ponajviše se mijenja glazbeni dio festivala. Tako su tijekom godina na festivalu sudjelovali raznorazni glazbenici, violinisti, klarinetisti, sopranistice, vokalni sastavi (Domenike, Put života), Kvartet Gubec, pjevači FA Sveta Nedelja (tada Kulturno društvo), sastav La Boheme koji je izvodio francuske šansone i tako dalje. Naime, blokovi poezije i glazbe pojavljivali su se naizmjenično, no 2018. godine organizatori su imali nešto drugo u planu. Program je bio podijeljen u tri dijela; festival je otvoren izložbom „Susreti IV“ Likovnog odjela, sat vremena kasnije započela je večer poezije, a nakon nje je za glazbeni dio festivala najavljen koncert grupe BeHaVe. Analizirajući fotografije objavljene na Facebooku od prošlogodišnjih festivala,⁶⁰ zamijetila sam da su se

⁵⁸ Samo je jednu godinu prije toga festival održan u rujnu, a uobičajeno je da se održi krajem lipnja ili prvu subotu u srpnju.

⁵⁹ Na festivalu često sudjeluju pjesnici iz samoborskog, jastrebarskog i zaprešićkog Ogranka pa se u tom smislu gostujući pjesnici ne mijenjaju, kao ni svetonedeljski, no svake godine bude novih imena te se recitiraju i nove pjesme.

⁶⁰ <https://www.facebook.com/SVN24/posts/5-festival-ljubavne-poezije-glazbe-meda-i-vinave%C4%8Der-u-dvorcu-erd%C3%B6dy-u-kerestincu/10159018715165523/> (pristup 25. 2. 2019.)

također koristili okrugli stolovi kao sjedeća mjesta za publiku koja je tijekom cijelog događanja sjedila na istim mjestima. Program 2018. godine utjecao je na nešto drugačiji raspored gledališta čime je promijenjen i kompletan izgled prostora dvorca u odnosu na prošle godine. Pozornicu su sa svake strane ukrašavale slike na drvenim stalcima čiji se dugačak niz širio prema istočnom zidu dvorca. Pred samom pozornicom bilo je postavljeno gledalište od četiri reda stolica s dodatnim rasklopnim klupama sa strane. Iza njih, u dnu atrija prema južnom krilu koji originalno ne pripada dvorcu, postavili su visoke okrugle stolove, bez pravilne formacije. Na stolove su kasnije bili postavljeni proizvodi od meda (rakija, medenjaci), a aranžmani načinjeni od bršljana i svjećica bili su doprinos romantičnom ugođaju. Ideja takve podjele prostora proizlazila je dakle iz samog programa jer se nakon večeri poezije publika premjestila iz prednjeg gledališta u stražnji dio za visoke stolove odakle su slušali glazbu u kojoj su se ispreplitali rock, country i blues. Time su organizatori u glazbenom dijelu ponudili nešto sasvim novo, mijenjajući time i sam prostor drugačijim izgledom i rasporedom gledališta. To je samo još jedan pokazatelj brojnih mogućnosti prostora atrija dvorca koji može izgledati drugačije i doživjeti se drugačije i nakon minimalnih intervencija.

Prilog 7. 6. Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina. Fotografirala: Lucija Bukovčan,
15. 9. 2018.

Način ukrašavanja pozornice također se mijenja iz godine u godinu. Ne postoje fiksni motivi kojima se obavezno upotpunjuje prostor, osim izložbe slika Likovnog odjela, a i ona se postavlja drugačije, pored pozornice, ispred i iza nje ili na njoj. Prve godine, analizom

fotografija i jedne video snimke,⁶¹ zamjećujem mnogo veću angažiranost oko uređenja same pozornice koja je bila prekrivena crnom tkaninom, kao i visoki stol za kojim su pjesnici čitali svoje pjesme, cvjetne aranžmane koji su prekrivali pozornicu, klavir te dva plakata u pozadini. U kombinaciji s prirodnim mrakom i rasvjetom u pozadini, doista je vidljiva ta spokojna, ugodna i intimna atmosfera. Drugih godina pozornica postaje nešto jednostavnija, uz jedan ili dva cvjetna aranžmana s crvenim srcem u sredini i slovima MH na njemu te plakatima u pozadini.⁶² Peti festival bio je nešto drugačiji jer su se na stolu gdje se čitala poezija nalazili svijećnjak i vino, motivi koji su doprinijeli romantičnom ugođaju.⁶³ Šeste godine to je na neki način izostalo budući da je pozornica bila više namijenjena koncertu benda, sa složenijom tehničkom opremom, bubnjevima i ostalim glazbenim instrumentima, izuzev jednog crvenog srca. Romantični ugođaj postignut je tek kasnije za vrijeme koncerta kada je pao mrak i kada je do izražaja došao drugi naziv festivala, „med i vino“. Ideja objedinjavanja ta dva elementa uz poeziju i glazbu postojala je još na početku jer su organizatori željeli da „se senzibiliziraju na neki način i lokalni proizvođači, OPG-ovci, da prezentiraju svoje proizvode i da kroz sinergiju kulture i ajmo reć jednog tog gospodarskog sektora, da malo i mi njima pomognemo i oni nama [smijeh]“ (Martina). Osim toga, kazivači su istaknuli kako postoji tendencija u drugim gradovima županije da se kulturna ponuda povezuje s lokalnim gospodarstvom, pogotovo kada je riječ o prezentaciji suvenira i domaćih proizvoda, a onda im ovakva javna događanja pružaju priliku kojih inače nema mnogo. U isto vrijeme, njihovi proizvodi postaju zaštitni znak događanja, motivi kojima se ukrašava i ispunjava prostor dvorca. Uza sve to, festival na taj način postaje privlačan većem krugu ljudi, jer nije „namijenjen isključivo za ljubitelje glazbe ili poezije nego da bude dostupan, odnosno vrlo interesantan svima uz taj jedan dodatan sadržaj“ (Ervin Škacan). Kazivač ističe kako se posjetitelji vole družiti uz gastronomsku ponudu, jednako kao i uz glazbenu.

Najveća poteškoća u vezi organiziranja festivala u dvorcu je nedostatak fiksne pozornice ili gledališta, odnosno scenskog prostora koji se neće morati svaki put ponovo namještati pa sklanjati kada događanje završi. Zbog toga je „postavljanje i pripremanje festivala uvijek jednokratno, dakle *ad hoc* se postavlja i mora se zapravo maknuti cjelokupna oprema“ (Ervin) što organizatorima dodatno komplicira i otežava posao. Naglašena je jednokratna, privremena funkcija prostora koji se koristi *ad hoc*, upravo u tu svrhu organiziranja festivala ljubavne poezije. Idući put kada se bude koristio, prostor će imati neku drugu svrhu i drugi izgled, oblik,

⁶¹ <https://www.youtube.com/watch?v=mNfQFrMFUGA> (pristup 20. 1. 2019.)

⁶² <https://grad-svetanedelja.hr/festival-ljubavne-poezije-glazbe-meda-i-vina/> (pristup 25. 2. 2019.)

⁶³ <http://www.samoborskiglasnik.net/kult.asp?datum=20170704&tempg=2017> (pristup 25. 2. 2019.)

drugačiju vrstu ugođaja. Također, ističe se zadatak organizatora da se sve stvari koje se donesu i „koje ne pripadaju u dvorac“ moraju maknuti, najčešće po mraku jer dvorac još nema provedenu rasvjetu iznutra. Ovdje su vidljivo naglašene materijalne stvari koje nisu dio dvorca, koje mu ne pripadaju te koje mijenjaju njegov izgled i funkciju, od one funkcije dvorca kao „kulturnog prostora“ do zapravo nefunkcionalnog, praznog prostora – ruševine. Organizatori smatraju da je njihova zadaća osmisliti program, a onda ga realizirati u već gotovom prostoru. Unatoč tim poteškoćama na koje se troši i najviše financijskih sredstava, organizatori ne odustaju od prostora dvorca koji je za njih ključni dio identiteta i prepoznatljivosti festivala. Sam način korištenja prostora i uređenja ovisi o programskom konceptu, a naglasak je na stvaranju romantičnog i komornog ugođaja pomiješanog s osjećajem *spleena* koji se ne može postići nigdje drugdje osim u dvorcu. Tijekom godina održavanja festivala mogu se primijetiti stalni motivi koji ispunjavaju prostor, a to su najčešće proizvodi od meda, vino i rakija kojima nije samo svrha promocija lokalnih proizvođača nego služe i kao dekoracija za stolove i pozornicu. Neizostavni dio uređenja prostora čine umjetničke slike Likovnog odjela koje doprinose romantičnom ugođaju. Također, nijedan festival nije prošao bez plakata iza pozornice s nazivom događanja, imenom organizatora i, onoga što se mnogo rjeđe viđa, nazivom velike manifestacije Svetonedeljsko kulturno ljeto. Iako organizatori nisu posebno komentirali smještaj pozornice između dvije kule, važno im je gdje se što nalazi u prostoru dvorca. Pozornica je na istom mjestu svaki put kada se festival organizira u atriju, a tim položajem su postigli da publika sasvim okrene leđa južnom zidu koji je najzapušteniji i nije originalno dio dvorca. Na taj način posjetitelji imaju širok pogled na reprezentativne zidove, prozore i arkade, novi krov i kule. Pojedini izvođači festivala, odnosno gostujući pjesnici prije svoje izvedbe znali su se osvrnuti na „monumentalni ambijent“, a festival su doživljavali kao „simpatičan“ i „lijep recital“. Pjesnikinja iz Zaprešića koja je tada tamo bila prvi put, podijelila je s publikom svoju oduševljenost ambijentom, „bez obzira na stanje dvorca“. To je još jedan pokazatelj da je zapuštenost dvorca očigledna, ali da privremeno, na tih nekoliko sati, njegov potencijal i dojmljiv, pomalo melankoličan i romantičan ambijent dolaze do izražaja.

3.4. Tamburaška večer

Na početku razvijanja projekta Svetonedeljskog kulturnog ljeta, Zajednica je kulturno-umjetničkih udruga osim Međunarodne smotre folkloru ponudila organizaciju još jednog događanja, Tamburaške večeri. Predsjednik Zajednice objašnjava da je to na neki način „smotra

svetonedeljskih tamburaša“ (Robert Maračić) te ju instinktivno pozicionira na viši nivo kako se ne bi pogrešno shvatilo da je riječ o „nekakvim koji sviraju po svadbama i gažama“. Dakle, događanje okuplja tamburaške sastave iz svetonedeljskih KUD-ova, a tematika repertoara koji se izvodi uključuje tamburaške šansone, starogradske pjesme i folklorne motive. Ono što Tamburašku večer pomalo odvaja od prethodna tri događanja koja sam proučavala jest činjenica da se 2018. godine nije održala u dvorcu kako je na početku planirano, nego u Društvenom domu naselja Strmec. Unatoč tome, dio je Svetonedeljskog kulturnog ljeta i zamišljena je da se izvodi u dvorcu pa je time i dio ovoga rada. Prvotno analiziram kako je događanje izgledalo proteklih godina u dvorcu kako bih ga mogla usporediti s onim u Društvenom domu na kojem sam ja prisustvovala.

Tamburaška večer osmišljena je kao posljednje događanje u okviru Svetonedeljskog kulturnog ljeta koje se najčešće održavalo krajem rujna ili čak početkom listopada. Jedan od razloga pomicanja nekih događanja tako kasno jest njihovo neodržavanje tijekom kolovoza kada zbog godišnjih odmora u gradu nema mnogo ljudi. U rujnu, s druge strane, nastaje problem promjenjivog vremena kada kiša ili preniske temperature pred kraj mjeseca pomrse planove organizatorima. Već je prve godine, 2013., Tamburaška večer odgođena „zbog tehničke nemogućnosti realizacije [...] u prostoru kerestinečkog dvorca“⁶⁴ pa se umjesto prvog dana u rujnu održala tek 29. rujna. Osim toga, nije održana ni u atriju kako je predviđeno već u podrumu dvorca „koji se pokazao kao izvrstan koncertni prostor“.⁶⁵ Podrum dvorca ili podrumaska prostorija, kako ju često nazivaju kazivači, nalazi se ispod sjeverozapadne kule i prikladna je za organiziranje događanja koja se zbog lošeg vremena ne mogu odvit u atriju, na otvorenom. Osim toga, „djeluje atraktivno“ (Robert Maračić) zbog karakterističnog bačvastog svoda, no i taj prostor ima svoje mane. Budući da u dvorcu tada još nije bilo struje, koristili su agregat čiji je rad stvarao buku koja se čula između izvedbi kada bi glazba prestala. Kišovito vrijeme dodatno je otežavalo situaciju:

„[...] radimo Tamburašku večer u dvorcu, a ono potop opći, kiša pada ko blesava i sad vi imate agregat koji vam daje struju i kablove spojene da možeš opće održat nešto, a kiša pada na sve strane. Tak da, kroz svašta smo prolazili“ (Robert Maračić).

Problem podruma u dvorcu bio je taj što su prozori bili razbijeni pa je kroz njih padala kiša i skupljala se na podu koji bi dugo ostao mokar, a u zraku bi se osjetila vlaga. Organizatori bi

⁶⁴ https://www.facebook.com/Turisticka.zajednica.grad.Svete.Nedelje/posts/598084110242203?_tn=-R (pristup 17. 12. 2018.)

⁶⁵ <http://www.samoborskiglasnik.net/kult.asp?datum=20131003&tempg=2013> (pristup 17. 12. 2018.)

onda improvizirali zatvarajući prozore najlonima i daskama, što nije puno pomoglo. Uostalom, podrum je puno manji prostor u koji se moglo smjestiti oko dvjesto sjedećih mjesta i pozornica ograničenih dimenzija. Kada se podrum koristi za Tamburašku večer, uređuje se najčešće prostor oko pozornice, budući da je fokus publike najviše na njoj. Ispred nje se obično stavljaju cvjetni aranžmani s jesenskim motivima, lanterne ili se zid iza pozornice ukrasi notama. Neizostavan dio ponovo je rasvjeta u raznim bojama koja ublažava zapuštenost zidova podruma, da ne djeluju toliko hladno i prazno.

Kada i u podrumu postane prehladno za sviranje, organizatori nemaju drugog izbora nego da događanje premjeste u jedan od društvenih domova u Sv. Nedelji. Tako je primjerice 2016. godine događanje održano u Maloj Gorici, ali je posjećenost bila vrlo slaba, s više nego polupraznom dvoranom. Iduće godine ponovo su se vratili u dvorac i nije bilo nikakvih problema što se tiče posjećenosti. Predsjednik Zajednice to objašnjava na dva načina. Prvo, dvorac djeluje kao magnet koji privlači ljude da dođu i vide kako to izgleda, prvenstveno sam dvorac, a onda i ono što se organiziralo u njemu. Kazivač smatra da ako se najjednostavnija, najmanja manifestacija osmisli i postavi u prostor dvorca, više će ljudi doći tamo nego u jedan od domova. Prve je godine bila najveća posjećenost budući da je to bilo „bum, nešto novo, što do sad nije bilo, dakle nekakav festival je u dvorcu, prva stvar je idemo vidjet dvorac, [...] znači nije bilo ničeg, sad je nešto“ (Robert Maračić), ali i nakon šest godina postoji fascinacija kod ljudi prema prostoru dvorca koja ih tamo svake godine vraća. Drugo, postoji problem koji se tiče općenito kulturnih događanja u Sv. Nedelji. Ako se određeno događanje organizira u društvenom domu u jednom od četrnaest naselja, doći će samo stanovnici toga naselja i eventualno nekolicina iz onog najbližeg.⁶⁶ Ono što je važno za Tamburašku večer 2018. jest da se održala pred punom dvoranom Društvenog doma Strmec.

Spomenula bih još Tamburašku večer iz 2015. godine. U atriju dvorca prije koncerta održalo se „povijesno putovanje rane renesanse, baroka i salonskih plesova“,⁶⁷ odnosno plesno događanje pod nazivom Bal Balli Balletti. Dvije plesne udruge koje promiču „društvenu i dvorsku kulturu od 12. do 19. stoljeća“⁶⁸ ponudile su dvorcu još jednu svrhu, oplemenile taj zapušteni prostor jednim događanjem koje se nekada možda i odvijalo na tom mjestu. Uprizorenje takvih salonskih društvenih plesova predstavlja još jednu ideju koja bi se mogla

⁶⁶ Postoji nekoliko objašnjenja za ovu pojavu. Više o tome govorim u četvrtom poglavlju o kulturnoj politici grada.

⁶⁷ <https://www.facebook.com/Turisticka.zajednica.grada.Svete.Nedelje/photos/tambura%C5%A1ka-ve%C4%8Der-u-dvorcu-erd%C3%B6dy-u-kerestincuzajednica-kulturno-umjetni%C4%8Dkih-udru/1004080576309219/> (pristup 18. 12. 2018.)

⁶⁸ https://www.facebook.com/pg/povijesni.ples.divertimento/about/?ref=page_internal (pristup 18. 12. 2018.)

realizirati u obliku veće manifestacije u prostoru dvorca, a atrij, pa čak i pojedine prostorije na gornjem katu, kada bi se obnovile ili barem detaljnije očistile, bile bi idealne za takva događanja. Čak se i na Facebook stranici *Dvorac Kerestinec* u pojedinim komentarima mogu naći želje i pitanja kada će se u dvorcu organizirati plesnjak za građanstvo.⁶⁹ Jedan od ciljeva svih događanja u dvorcu zasigurno je i poticanje građana da sami pronađu način kako se uključiti u projekt oživljavanja dvorca.

Datum održavanja Tamburaške večeri 2018. bio je zakazan za 30. rujna i vjerovalo se da će se održati u podrumu dvorca sve dok otprilike tjedan dana prije događanja nisu objavljeni plakati s drugom lokacijom – Društveni dom Strmec. Razlog su naravno bile niske temperature, a Društveni dom u Strmcu pokazao se kao najbolji izbor zbog već ugrađene pozornice i kompletno novoobnovljenog prostora. Već je na prvi pogled bilo uočljivo da je to prostor namijenjen za glazbeno-scenska događanja, s povišenom pozornicom i zavjesama koje ju uokviruju, s profesionalnom ugrađenom rasvjetom i ozvučenjem, s fiksnim gledalištem te galerijom u stražnjem dijelu. Na rubu pozornice nalazili su se jesenski plodovi i bijeli stolnjaci s ručno šivanim detaljima, jedini dekorativni elementi u prostoru. Ništa drugo nije dolazilo do izražaja osim opreme, instrumenata i izvođača na pozornici te, najviše od svega, samog programa.

Prilog 8. Dvorana Društvenog doma Strmec. Fotografirala: Lucija Bukovčan, 30. 9. 2018.

⁶⁹

<https://www.facebook.com/dvorac.kerestinec/photos/a.271653162904878/1568149839921864/?type=3&theater> (pristup 18. 12. 2018.)

Čitav prostor u kojem se događanje odvija pada u drugi plan gašenjem svjetla u dvorani i osvjetljavanjem pozornice na koju dolaze izvođači. Tijekom koncerta, sve je usmjereno prema pozornici koja je statična, čije se osvjetljenje ne mijenja, koja ne otkriva nikakve nove elemente, dekoracije ili možda drugačiju pozadinu. Publika je u mraku pa čak i voditeljica programa koja ne izlazi na pozornicu nego stoji sa strane najavljujući izvedbe dok jedni izvođači odlaze, a drugi dolaze koristeći središnji prolaz između sjedala.

Prostor je mogao u nekima izazvati zanimanje eventualno zbog nedavnog preuređenja, novog izgleda i činjenice da grad do tada takav prostor s najnovijom i najkvalitetnijom opremom nikad nije imao. Drugima, najviše Strmčanima, koji su se tada u njemu našli možda treći ili četvrti put već polako prelazi u okruženje koje im je poznato i na koje su navikli. Zbog toga taj prostor pada u drugi plan, a program s glazbom i pjesmom je ono što privlači poglede i zbog čega ljudi dolaze. U razgovoru s jednim posjetiteljem mjesec dana nakon događanja, saznala sam njegove općenite dojmove u vezi prostora u kojem je tada bio prvi put. Istaknuo je kako je dvorana bila lijepo uređena, ali mala jer nisu svi ljudi pronašli svoje sjedeće mjesto pa su morali stajati u stražnjem dijelu, a i pozornica se činila kao da ne bi bila dovoljna za neko veće društvo ili sastav. Kada sam upitala da opiše dvoranu, kako je izgledala i što se sve nalazilo unutra, prisjetio se zidova obloženih drvetom jer mu se to posebno svidjelo, a potom je nastavio govoriti o ugodnoj atmosferi i izvođačima koji su priredili izvrstan program. Kasnije je priznao da mu je bilo teže prisjetiti se kako je prostor točno izgledao. Naime, gledatelji su mogli osvijestiti gdje se nalaze samo prije i nakon događanja kada su sva svjetla u dvorani bila upaljena. Vremenski je to bilo vrlo kratko budući da je mnogo ljudi zauzelo svoja mjesta pet minuta prije početka te napustilo dvoranu čim je koncert završen. Mjesta gdje su se ljudi najviše okupljali, izvan trajanja događanja, bio je prostor ispred društvenog doma i predvorje gdje su nakon koncerta posjetitelji posluženi hranom i pićem. Već je tu prisutna razlika između dvorane društvenog doma i podruma dvorca. Podrum je prostor u kojem se posjetitelji zadržavaju prije, za vrijeme i nakon događanja, sa stalno prisutnim osjećajem da se nalaze upravo u jednoj od prostorija dvorca. Publika u svakom trenutku ima pogled na zidove, svod, pozornicu i dekoracije i u tom jednom prostoru događa se sve, od pripremanja i čišćenja, preko glazbe i pjesme do druženja i čašćenja. U tom prostoru organizatori, izvođači i posjetitelji provode mnogo više vremena, a neki od njih svjedoci su postepene promjene podruma iz hladnog, vlažnog i neprivlačnog u akustički prikladnu salu za koncerte i domjenke. Velika i možda najbitnija razlika između ta dva prostora je pozornica koja je u društvenom domu ugrađena, fiksna, čime olakšava organizaciju i ne troši financijska sredstva, dok u podrumu ona ne postoji

već se mora sastaviti, prilagoditi i dodatno urediti kako bi se sakrila privremena željezna konstrukcija te popunio prostor.

Društveni dom u Strmcu prostor je s jasno ucrtanom svrhom, a ta je da služi kao tehnički adekvatno i ugodno mjesto za održavanje glazbenih i drugih događanja. On je zapravo sasvim uobičajeni koncertni prostor od kojega se i očekuje da ima stabilnu pozornicu, udobna sjedala, galeriju, ozvučenje i osvjetljenje, a sve drugo je čak suvišno i nepotrebno. Prostor služi isključivo za realizaciju programa koji će se odvijati na pozornici kada se ugase sva svjetla osim onih iznad izvođača. Pitanja o tome što okružuje publiku i koje su boje zidovi sasvim su nevažna jer prostor postoji radi događanja, a ne događanje radi prostora. Zbog toga se on toliko ne naglašava, ne doživljava, posjetitelji ga već uzimaju zdravo za gotovo jer kakav je sada takav će biti i idući put. Organizacija je mnogo lakša i manje stresna, publici je ugodnije u toplome prostoru, a pogotovo izvođačima zbog sviranja. Pa ipak se i u podrumu dvorca popuni svako sjedeće mjesto, unatoč poteškoćama oko organiziranja glazbenog događanja u hladnom prostoru bez pozornice. Izjava predsjednika ZKUU-a da su „kroz svašta prolazili“ pokazuje upornost i predanost početnoj ideji da se putem Tamburaške večeri oživi još jedan dio dvorca i da se pokaže što je sve moguće ostvariti u tom napuštenom prostoru.

3.5. Klape u Svetoj Nedelji

„Ulazeći u atrij dvorca Erdödy isprva vas obuzme sjećanje na nemirnu povijest ovih prostora, dvorac u kojem je jedino akustika atrija ostala od davnina. I gle...upravo to je bilo potrebno da se ostvari jedan vrijedan glazbeni događaj, prava fešta klapske pjesme u srcu Hrvatske.“⁷⁰ Mojimir Čačija

Posljednje javno događanje unutar Svetonedeljskog kulturnog ljeta 2018. bio je sedmi susret klapa „Klape u Sv. Nedelji“ koji organizira svetonedeljska klapa Barun. Dok se prijašnjih godina susret klapa organizirao najčešće u lipnju u atriju dvorca Kerestinec, ovoga je puta događanje održano tek 4. studenog i na sasvim drugačijem mjestu, u sportskoj dvorani Osnovne škole Vladimir Deščak u naselju Rakitje.⁷¹ Razlog tome je želja organizatora da spoje klapske susrete i obilježavanje deset godina postojanja Klape Barun. Jednako kao s Tamburaškom

⁷⁰ <http://www.klapa-barun.hr/klapeusvetojnedelji2015> (pristup 13. 1. 2019.)

⁷¹ Službena adresa Osnovne škole Vladimir Deščak je Školska ulica 4, Novaki. Međutim, prije 2017. godine to je bila Područna škola Rakitje OŠ Sveta Nedelja, u naselju Rakitje, što je ostalo u navici stanovnika. Na plakatu za najavu događanja „Klape u Sv. Nedelji“ pisala je Sportska dvorana u Rakitju kao lokacija održavanja pa iz tog razloga u ovome radu koristim istu.

večeri, prostor dvorca ispaao je iz igre jer se u mjesecu studenom u otvorenom atriju ne može ništa više organizirati, a podrumaska prostorija bi za takvo veliko događanje bila premala. Sportska dvorana u Rakitju pokazala se kao jedina adekvatna za organizaciju takvog događanja, kao zatvoreni prostor koji može primiti veći broj ljudi i smjestiti veliku pozornicu. Na temelju intervjua s jednim članom klape, Hrvojem Barunom, zatim brojnih fotografija i medijskih izvora (izvješća s interneta), uspoređujem klapske susrete organizirane u dvorcu sa susretom koji se održao u sportskoj dvorani Rakitje 2018. godine.

Prvobitno treba spomenuti da su „Klape u Sv. Nedelji“ prvi put organizirane u svibnju 2012. godine, prije začetka ideje o Svetonedeljskom kulturnom ljetu. Članovi klape Barun, koju čine osmero braće i jedna sestra, imali su želju iskustvo stečeno sudjelovanjem na raznim festivalima, smotrama i koncertima prenijeti u Sv. Nedelju. Dobili su podršku iz Grada i dogovorili se da će mjesto održavanja događanja biti glavni gradski trg, budući da je u to doba bilo moguće nešto organizirati jedino na trgu ili u društvenom domu u Strmcu, koji je bio prilično star i oronuo. Za prve klapske susrete u Sv. Nedelji, organizatori su ipak željeli gostujućim klapama, ali i posjetiteljima, pružiti ugodniji ambijent na otvorenome u centru grada. Sve što je bilo potrebno organizirati s tehničke strane je postavljanje pozornice, već na tradicionalnom mjestu ispred gradske vijećnice kao za sve događaje na trgu, te odgovarajući razglas. Dodatnog ukrašavanja pozornice nije bilo, a publika je sjedila u dva reda rasklopnih klupa na sredini trga.

Iduće godine, klapa Barun se kao članica ZKUU-a pridružila projektu Svetonedeljskog kulturnog ljeta te je svoje događanje preselila s trga u atrij dvorca gdje se nastavilo kontinuirano održavati. Već je razlika između prve godine na trgu i druge godine u dvorcu bila značajna, i što se tiče posjećenosti i izgleda prostora, a time i sveopćeg dojma. Na trgu su imali pozornicu s crnom i bijelom pozadinom i mikrofonomima, okruženu zgradama, ugostiteljskim objektima i nekoliko stabala. Prostor dvorca ponudio je nešto sasvim drugačije. Pozornica je bila puno jednostavnija, manja, sastojala se samo od povišenog podija prekrivenog plavim tepihom na kojemu su stajali mikrofoni. Prednji dio bio je ukrašen cvjetnim aranžmanima, a na zidu dvorca iza pozornice stajao je plakat velikih dimenzija s natpisom *Klape u Svetoj Nedelji*. Zbog pozornice koja nije zaklanjala pogled na dvorac, publika je imala priliku upoznati prostor, doživjeti ga, spoznati njegove potencijale, vrline i mane. Kao prvo događanje koncertnog karaktera organizirano u dvorcu, privuklo je velik broj ljudi koji su posve ispunili prostor

unutarnjeg dvorišta.⁷² Usprkos tome što je sve uspješno provedeno, organizacija je zahtijevala puno truda i zalaganja kako bi se derutni prostor dvorca pripremio za takvo događanje.

Održavanje kulturnih manifestacija u dvorcu prve godine bilo je samo po sebi izazov jer „uvjeti su bili nikakvi, sve je bilo zaraslo“ (Hrvoje Barun). Jedan od prvih koraka koje je klapa Barun poduzela, bilo je čišćenje atrija, a u pomoć su zvali svetonedeljske vatrogasce, što je praksa koja se ponavlja gotovo svake godine. Uz čišćenje, bilo je potrebno na neki način osigurati prostor u kojem je u svakom kutku prijetila opasnost od padanja crijepova s krova, dijelova fasade ili komadića stakla s razbijenih prozora. Ograničili su ulaze u dvorac, pogotovo na gornji kat te se koristio samo atrij. Zatim se morao dovesti agregat za proizvodnju struje: „[...] s prednje strane se to trebalo dopeljati pa kabelima vući, nemaš vode, nemaš WC-a, nemaš ništa, imaš one zidine od kojih se paziš da se nešto ne sruši [...]“ (Hrvoje Barun). Prostor dvorca zaista „nema ništa“ i sve ono potrebno za događanje se mora donijeti, instalirati, osposobiti, počistiti, urediti. Iz godine u godinu bili su suočeni s istim brigama; pronaći, posuditi ili unajmiti pozornicu i kompletnu tehničku opremu, pobrinuti se za dovoz klupa i stolaca za oko četristo do petsto posjetitelja, voditi računa o vremenskoj prognozi koja često nije puno pomagala. Mogućnost lošeg vremena najčešći je problem kod otvorenog prostora. Događalo se da su zbog kiše morali sklanjati već namještenu, ali skupu tehničku opremu čiji bi kvar donio veliku financijsku štetu. Osim toga, ako su imali već posložene stolce, njih se trebalo nečime prekriti. Nakon prestanka kiše, sve bi se iznosilo u atrij i ponovo slagalo. Cijela situacija znala se dogoditi i dva puta u danu prilikom priprema, a ta žurba oko spremanja opreme te neizvjesnost zbog moguće kiše tijekom događanja stvarale su dodatan stres. Takvo organizacijski kompleksno događanje zahtijeva od organizatora potpunu posvećenost, naročito dva dana prije i dva dana poslije kako bi se sve dogovorilo, provelo i naposljetku raspremilo. Uz „sto muka tehničke prirode“ (Hrvoje Barun) na sam dan događanja, to je ukupno pet dana ispunjenih zadacima i obavezana koje si članovi klape nastoje međusobno raspodijeliti. Organizatori moraju voditi brigu da u dvorac postave kemijske toalete koji se obično sakriju negdje sa strane, da se postave plakati u namjeri „da transparent malo pokrije one cigle što se raspadaju“ (Hrvoje Barun), da se očisti i prostorija u kojoj će se poslije koncerta održati domjenak za sve klape i sponzore, a koja je najčešće prilično vlažna i prašnjava. Međutim, bez obzira na brojne organizacijske poteškoće, „daš sve od sebe i zapjevaš i sve, slomiš se, ali ti je opet drago [...]“

⁷² Fotogalerija 2. susreta klapa u Sv. Nedelji 2013. godine u dvorcu dostupna je na sljedećoj internetskoj poveznici: <https://get.google.com/albumarchive/106382278018600491940/album/AF1QipMaZOIOkQNjIF0WIGmtmptWhiHYepcuZqajVEK-> (pristup 28. 2. 2019.).

(Hrvoje Barun), pogotovo kada se vidi rezultat, odnosno atrij ispunjen ljudima i oživljen dvorac, što pokazuje da se u konačnici trud isplati.

Nesebično zalaganje i entuzijizam klape Barun vodi do uspješne realizacije događanja otkrivajući time i one pozitivne strane dvorca koje su na početku bile privlačni faktor potreban da se kao organizatori i izvođači upuste u takav zahtjevan projekt. S jedne strane, zapušteno stanje dvorca i nedostatak uvjeta za smještanje kulturnog događanja unutar njega stvaraju organizacijske poteškoće tehničke vrste. Međutim, s druge strane, bilo bi pogrešno pomisliti da zbog toga prostor ne može pružiti nešto pozitivno ili da je njegovo korištenje u takvu svrhu potpuni promašaj. Tijekom intervjua, kazivač je napomenuo da govorenje o izazovima s kojima se suočavaju nije „kukanje“ već samo prepričavanje realnog stanja stvari te da konačan rezultat otkriva vrijednost dvorca:

„Dvorac kao bilo koji povijesni ambijent, da li se radilo o sakralnom, o crkvi, da li se radilo o svjetovnom, dvorac, kurija, bilo što, uvijek to ima svoj šarm koji daje dodatnu vrijednost dojmu nekog kulturnog događaja.“ (Hrvoje Barun)

Drugim riječima, mjesta kao što su trg, sportska dvorana ili neke druge lokacije na otvorenom (u parkovima, na jezerima), ne mogu pružiti takav ugođaj kakav može pružiti jedan dvorac, bez obzira u kakvom on bio stanju. Ugođaj se stvara poviješću; što je prostor stariji, što je u njega upisano više povijesnih priča, slavnih sukoba i ličnosti, to je on zanimljiviji i ima svoj „šarm“. On se očituje u zidinama dvorca, kulama, mostu koji vodi do glavnog pročelja, prozorima i atriju pod otvorenim nebom koji često igra ulogu u stvaranju intimne atmosfere, nebom koje se opisuje kao toplo, vedro, ljetno, zvjezdano. U svemu tome ima „nešto malo romantike, ima malo poezije u cijelom tom prostoru“ (Hrvoje Barun), nešto što se primjerice u sportskoj dvorani ne može postići niti nadomjestiti.

Osim što prostor sam po sebi, bez čišćenja, ukrašavanja i sakrivanja plakatima, ima tu osobinu privlačnosti, organizatori se trude da ju prigodnom rasvjetom još više istaknu s ciljem da „ljudima pokušaš dočarat što bi taj dvorac mogao bit“ (Hrvoje Barun). S godinama su organizatori naučili kako poboljšati ambijent i na koje načine ga približiti publici da se u njemu osjeća ugodnije, a to su postigli rasvjetom koja se koristi i za druga događanja. Kada je događanje na otvorenom i padne mrak, dvorac svijetli u svim mogućim bojama što stvara impresivan prizor i doprinosi sveukupnom vizualnom dojmu. Važno je ovdje istaknuti namjeru organizatora da publici „dočara“, prikaže moguću buduću sliku dvorca, kako ju oni zamišljaju i kakva bi jednog dana mogla biti.

Prilog 9. „Klape u Sv. Nedelji“ 2013. godine u atriju dvorca Kerestinec. Izvor: Studio Devine, https://get.google.com/albumarchive/106382278018600491940/album/AF1QipM_KhmuaXb0vUgB0pxdG7bPRLn4Md3T1GNleyyt (pristup 13. 1. 2019.)

Prostor dvorca, osim što ima poseban ambijent, prikladan je i što se tiče akustike s obzirom da ima atrij koji je zatvoren s tri strane i djelomično s četvrte (gdje se nalazi niži objekt koji originalno ne pripada dvorcu). Za vrstu glazbe kao što je *a cappella* klapsko pjevanje, nužno je imati specifičnu, izoliranu lokaciju na kojoj okolna buka neće ometati izvedbe. Primjerice klapa Barun je imala ideju organizirati događanje u Campu Zagreb na jezeru Rakitje, zbog okružja koje bi podsjećalo na more, no blizina autoceste i buka koju ona stvara kvarila bi doživljaj. Prema tome, klapski susreti zahtijevaju lokaciju s tišinom, a zvuk i razglas potrebno je profesionalno namjestiti te prilagoditi obliku prostora u kojem se glazba izvodi. Iz tog se razloga dvorac pokazao kao solidan akustički i izoliran prostor u kojemu se klapska glazba može staviti u prvi plan. Pokazatelj da je organizatorima izrazito važno stručno i kvalitetno postavljanje zvuka je činjenica da su nakon dvije godine angažirali ton-majstora iz KD Vatroslava Lisinskog. Zapravo iz godine u godinu nastoje usavršiti događanje i podići ga na višu razinu kako bi svetonedeljskoj publici pružili što kvalitetniji gotov proizvod. Program svake godine vode eminentni radijski i televizijski voditelji (Dubravko Sidor, Rosanda Tometić, Branko Uvodić) ili hrvatski glumci (Robert Kurbaša), a bogat i raznolik repertoar izvode klape iz cijele Hrvatske pa se izvedbe gotovo nikada ne ponavljaju. Vode brigu i o dekoraciji pozornice pa zadnjih par godina u prostor dvorca uvode mediteranske ukrasne motive kao što su palme, ribarska mreža ili maketa broda, a od 2015. godine događanje ne može proći bez

plakata s natpisom „Klape u Svetoj Nedelji“ i slikom skulpture „Klapa“ koju je izradio zagrebački akademski kipar Leonardo Dokša.

Klapa Barun na svojoj službenoj internetskoj stranici objavljuje izvještaje o klapskim susretima, a 2015. godine dodali su odjeljak s nazivom „Dojmovi izvođača, uzvanika i gostiju o klapskom susretu“ gdje se mogu pronaći zanimljive poruke i komentari. U gotovo poetičnom i emotivnom prizvuku tih poruka, primijeti se koliki je snažan dojam događanje ostavilo na posjetitelje i izvođače. Većina njih zahvaljuje na pozivu i gostoprimstvu te kvalitetnoj organizaciji događanja, a često ističu „nezaboravno“, „prekrasno“ i „prijateljsko“ druženje nakon koncerta. Neki se osvrću i na dvorac u kojem se susret održao, spominjući kako je „ambijent savršeno odgovarao“ (Višnja Fresl), kako se orila klapska pjesma „ispod bolti staroga dvorca“ (Damir Šumečki), a ako je bilo riječi o njegovom ruševnom stanju, onda je to prikazano na najblaži mogući način: „...sve je bilo na vrhunskom nivou, a onu derutnu fasadu i dvorište predivnog dvorca ionako smo svi zajedno obojili pjesmom...“ (Goran Štimac).⁷³ Posebno bih izdvojila komentar Gordana Grlića Radmana, veleposlanika Republike Hrvatske u Mađarskoj, koji je jedini ukazao na vezu između dvorca kao materijalne kulturne baštine i klapske pjesme:

„Prije svega, namjera je domaćina i organizatora [...] da se, promoviranjem i klapskog pjevanja na ljetnoj pozornici dvorca Erdödy, istakne cilj, odnosno humanitarna dimenzija ovoga koncerta. Naime, ovi entuzijasti žele poslati glas hrvatskoj javnosti kako ne smijemo dopustiti da nam, tu pored nas, propada kulturno blago i hrvatska materijalna baština, budući da dvorac Erdödy zaslužuje što žurniju sanaciju i restauraciju, odnosno obnovu. Taj dvorac je zaštićeni spomenik hrvatske kulture, a njegovom obnovom postigli bismo višestruku korist. Da ne govorimo o povijesno-turističkoj atrakciji koja bi pridonijela daljnjem kulturnom razvitku ovoga pitomog kraja. Zanimljiva je simbolika organizatora: nematerijalna hrvatska kulturna baština, a to je klapsko pjevanje, koje je pod zaštitom UNESCO-a, bori se za spašavanje od propadanje hrvatske materijalne baštine.“⁷⁴

Pitanje je koliko je ljudi prepoznalo spomenutu simboliku, ali važno je da ona postoji. Komentar da ambijent savršeno odgovara za održavanje susreta klapa, indirektno govori da su dvorac kao simbol materijalne kulturne baštine i izvođenje klapske pjesme unutar njegovih prostora kao predstavnika nematerijalne kulturne baštine, međusobno komplementarni. Naglasak je na

⁷³ <http://www.klapa-barun.hr/klapeusvetojnedelji2015> (pristup 14. 1. 2019.)

⁷⁴ <http://www.klapa-barun.hr/klapeusvetojnedelji2015> (pristup 14. 1. 2019.)

spašavanju materijalnog putem nematerijalnog, do čega ne bi došlo bez truda i požrtvovnosti kulturnih udruga, u ovom slučaju jedne obiteljske svetonedeljske klape. Prema kazivačevu mišljenju, nije nemoguće da su upravo ta kulturna događanja spasila dvorac od nepovratnog propadanja (Hrvoje Barun).

Nakon pet godina kontinuiranog održavanja klapskih susreta u dvorcu Kerestinec, 2018. godine dolazi do promjene. Iako se dvorac pokazao kao dobar izolirani prostor s otvorenim, romantičnim ambijentom, iz organizacijskih i financijskih razloga događanje se izvanredno prebacilo u Sportsku dvoranu Rakitje. Budući da je klapa Barun organizator i susreta klapa „Klape u Ćunskom“ na Lošinju, organizirati još dva događanja iste godine, susrete u dvorcu i desetu obljetnicu djelovanja klape, bio bi preveliki financijski zalogaj. Zbog toga su „Klape u Sv. Nedelji“ i proslavu deset godina postojanja spojili u jedno događanje. Računajući na veći broj posjetitelja i već zahladnjelo vrijeme, prostor dvorca ne bi bio dobar izbor. Preostala im je nova sportska dvorana koja je u svoje tri godine postojanja postala glavna lokacija za održavanje većih sportskih i kulturnih događanja.⁷⁵ Ono što takva dvorana nudi je zatvoreni prostor s pozornicom većih dimenzija i LED ekranom u pozadini, tribine s petsto sjedećih mjesta i još dovoljno praznog prostora ispred pozornice za dodatne redove stolaca.

Prilog 10 . „Klape u Svetoj Nedelji“ i 10. godina klape Barun, Sportska dvorana Rakitje.

Izvor: <http://mreza.hr/post?p=odrzan-susret-klapa-klape-u-svetoj-nedelji-i-10-godina-klape-barun-39a4> (pristup 15. 1. 2019.)

⁷⁵ Svečano je otvorena 2. listopada 2015. godine i već je na početku određeno da će ju osim učenika koristiti „23 sportske udruge i 35 kulturnih“ (<http://www.radiosamobor.hr/2015/10/02/svecano-otvorena-moderna-ujedno-prva-sportska-dvorana-u-svetoj-nedelji/>, pristup 15. 1. 2019.).

Prednost sportske dvorane je olakšana organizacija i tehnička priprema te primanje velikog broja ljudi. Jedina dekoracija pozornice bio je već poznati plakat s nazivom događanja i slikom skulpture, a LED ekran bio je novitet za susret klapa, iskorišten za prikaz fotografija klape Barun s raznih nastupa i putovanja tijekom svih godina njihova djelovanja. Za razliku od prijašnjih godina, bile su samo dvije gostujuće klape tako da je veći naglasak stavljen na klapu Barun i njihove izvedbe, odnosno proslavu njihove obljetnice. Program je drugu godinu za redom vodio Branko Uvodić.

U neformalnim razgovorima s nekoliko posjetitelja nakon događanja, većina komentara odnosila se na oduševljenje vrhunskom izvedbom klapa, naročito klape Barun, te na spretno i iskusno vođenje gospodina Uvodića što je pridonijelo svečanosti događanja. Posebnih osvrtanja na dvoranu ili općenito ambijent nije bilo, osim žaljenja na neudobnost drvenih stolaca na tribinama nakon dugotrajnog sjedenja. O samom prostoru nema se puno toga za reći, on čak nije ni u drugom planu već u posljednjem, ne dolazi do izražaja, nevažan je, samo ima funkciju smještanja jednog većeg kulturnog događanja, a međusobno oni nisu ni na koji način povezani. Naglasak je bio na glazbi i na priči klape Barun koja je publici s ponosom željela predstaviti čime se bavila posljednjih deset godina i prenijeti poruku da će nastaviti njegovati klapski izričaj te suradnju s drugim klapama. Prema tome, susret klapa u dvorcu i sportskoj dvorani gotovo da se ne mogu ni uspoređivati koliko su različiti, a ona najveća razlika prisutna je u svrsi tih dvaju događanja. Susreti klapa u dvorcu imaju za cilj poticati međusobnu suradnju klapa u Hrvatskoj s naglaskom na druženje nakon koncerta, zajedničko iskazivanje ljubavi prema klapskoj glazbi i njegovanje nematerijalne kulturne baštine, uz istovremeno oživljavanje prostora starog dvorca. Suprotno tome, koncertom u sportskoj dvorani, klapa Barun željela je s publikom proslaviti deset godina svog djelovanja, prezentirajući svoj rad kao i sebe same. Osim drugačijih ciljeva, i prostori su ti koji ih razlikuju. Dvorac i njegove „povijene kulise“ (Hrvoje Barun) pružaju klapskim susretima specifičan ambijent prikladan za *a cappella* pjevanje, prostor u kojem se susreću materijalna i nematerijalna kulturna baština. Unatoč upuštanjima u razne rizične situacije prilikom prilagođavanja prostora za događanje, sav trud bi se na kraju isplatio. Sportska dvorana možda je ponudila topao, zatvoren prostor i lakšu pripremu tehničke opreme, no nedostajao joj je onaj povijesni, romantični ugođaj i šarm koji posjeduje dvorac. Susreti klapa izgradili su svoj identitet u tom prostoru „koji je takav kakav je, lijep i sve, ali derutan“ (Hrvoje Barun), što mu se zapravo i ne zamjera, nego ga se prihvaća. U njemu se rađaju razne emocije, sentimentalnosti, žaljenja za vrijednim povijesnim zidinama koje propadaju, a istovremeno slavljenja onih koji ulažu napore da bi ih klapskom pjesmom oživjeli.

3.6. Komparacija javnih događanja

Nakon analize svih pet javnih događanja, slijedi njihova komparacija. Na temelju sličnosti i razlika donosim odgovore na pitanja koja sam postavila u uvodu ovoga rada, sažimajući glavne ciljeve, probleme, konačne realizacije te dojmove i mišljenja raznolikih aktera koji su sudjelovali u procesu korištenja prostora dvorca Kerestinec u svrhu velike manifestacije Svetonedeljsko kulturno ljeto.

Svih pet događanja osmišljeno je na način da „tri tek donekle odijeljene skupine aktera: organizatori, izvođači i publika“ (Kelemen i Škrbić Alempijević 2012:47) sudjeluju u projektu oživljavanja dvorca i širenju kulturne ponude u gradu. Djelomična odijeljenost aktera proizlazi iz njihovih uloga koje se često preklapaju. Organizatori su u tri slučaja ujedno i izvođači,⁷⁶ dakle oni smišljaju nacrt programa, pripremaju prostor, odabiru izvođače koji će publici taj program prenijeti, a naposljetku i sami sudjeluju u njegovu izvođenju. Dvostruku ulogu igraju i gostujući izvođači koji dođu prvi put u dvorac ili oni koji nemaju veze s organizacijom pa su prije i poslije svog nastupa zapravo dio publike. Iz tih se višestrukih uloga rađaju različite perspektive gledanja na prostor dvorca, a onda i različiti načini njegova korištenja te stvaranja određenog odnosa prema njemu, mišljenja i vizije u budućnosti.

Kreatori ideje Svetonedeljskog kulturnog ljeta, a kasnije organizatori događanja, na samom su početku željeli dvorac ispuniti kulturnim sadržajima koji će biti sofisticirani i na visokom nivou organizacije, a ne vrsta „seoskog derneka“ (Robert Maračić) čime se aludiralo na slavlja zajednice uz komercijalnu glazbu i dijeljenje besplatne hrane i pića. Kulturni sadržaji ponudeni su u obliku festivala, smotri folkloru i klape te koncerata tamburaških sastava, odnosno putem javnih događanja koncertnog karaktera koja se obično organiziraju u društvenim domovima, kulturnim centrima, koncertnim dvoranama ili sličnim kulturnim ustanovama. Navedeni prostori i događanja u njima prikazuju sukomfortnost, otmenost, svečanost, uglađenost ponašanja te, laički i popularno rečeno, kulturnog uzdizanja. Te iste doživljaje organizatori su željeli stvoriti u posve drugačijem prostoru, derutnom dvorcu iz 16. stoljeća. Već u samoj ideji postoji očigledni kontrast između zapuštenog prostora i kulturnog događanja uobičajenog za koncertne dvorane, događanja kakvo bi trebalo biti, kakvo je prikladno, kakvo se očekuje, stvoreno prema određenim pravilima. Smještajući ga na neočekivano, netipično, neprikladno mjesto, događanje dobiva novo značenje i drugačiji identitet od onoga kakav bi imalo na prikladnom mjestu. Sukladno tome, a imajući na umu da pružanjem svrhe dvorcu, makar i

⁷⁶ Koncert “U društvu tamburaša”, Tamburaška večer i “Klape u Sv. Nedelji”.

privremene, „dvorac to vraća nazad“, mjesto postaje značenjsko i kulturno konstruirano, ne samo poviješću nego i prisustvom ljudi u njemu. Za razliku od drugih vrsta događanja, koncertno nudi dvorcu nešto više, ne u smislu da je važnije ili kvalitetnije od primjerice FotOOka ili Seljačke bune, nego privlači veći broj ljudi različitih profila kojima se dvorac želi prikazati u što boljem svjetlu. Korištenje prostora dvorca u svrhu kulturnih scensko-glazbenih događanja pokazuje kakav bi taj prostor mogao biti i izgledati u budućnosti te budi u ljudima osjećaj za prepoznavanje njegove vrijednosti. Osim namjere da se taj prostor ispuni sadržajima i da ga se oživi, cilj je bio osmisliti događanja koja će na neki način predstavljati kulturnu ponudu u Sv. Nedelji. Upravo reakcije publike, oduševljenje posjetitelja i vraćanje u dvorac iz godine u godinu dokazuju da je takvih događanja kulturno-koncertnog karaktera u gradu „kronično nedostajalo“.⁷⁷

Iako je dvorac tijekom ljetnih mjeseci zadobio novu privremenu funkciju prostora za kulturna događanja koncertnog karaktera, u njega su upisani tragovi prošlosti koji uvelike utječu na način njegova korištenja. Iz perspektive organizatora, taj je prostor najprije u intervjuima opisivan kao zapušten, derutan, opasan i kao „ratno poprište“ pa zbog svojeg stanja svake godine prouzrokuje organizacijske teškoće svim organizatorima javnih događanja. Često su se nabrajali razbijeni crijepovi i opasnost od njihova padanja s krova, zatim krov koji je jedno vrijeme prokišnjavao, oštećena i oguljena fasada, razbijeni prozori, vlaga, tlo puno stakla, cigle i prašine, prostor bez struje i vode, drveće koje raste iz krovova i tako dalje. Generalna zapuštenost jedna je od glavnih karakteristika prostora zbog koje se prije svakog događanja mora organizirati čišćenje u kojem sudjeluju organizatori zajedno s dobrovoljnim vatrogasnim društvima s područja grada ili svetonedeljskim komunalnim poduzećem Svenkom. Tim se prijelazom iz nulte faze praznog i nefunkcionalnog prostora dvorca, u prvu fazu čišćenja prostora pokreće ciklički proces stvaranja (kulturno konstruiranog fizičkog) mjesta u kojem je naglasak na grupi ljudi sa zajedničkim ciljem da to zadano mjesto prisvoje, kreativno prerade i prilagode te u potpunosti transformiraju (usp. Low 2006:7). Čišćenje je prvo ostvarivanje kontakta s prostorom, preuzimanje kontrole nad njim i prvi korak prema njegovom oživljavanju. U toj se fazi ne čisti samo atrij dvorca već i prostorije koje će također imati određenu funkciju, primjerice kao garderoba, sala za domjenak, skladište za hranu i piće ili čuvanje tehničke opreme. Tim se postupkom nastoji smanjiti očigledna zapuštenost i osposobiti prostor za iduću fazu.

⁷⁷ <http://www.samoborskiglasnik.net/kult.asp?datum=20130701&tempg=2013> (pristup 21. 1. 2019.)

Druga faza u procesu stvaranja mjesta je priprema fizičkog prostora dvorca. Ovdje primjenjujem teorijsku perspektivu društvene proizvodnje prostora (Low 2006) kada čovjek svojim djelovanjem utječe na već izgrađeni prostor mijenjajući njegov fizički izgled, dakle ono što je materijalno. Priprema prostora dvorca stvara najveće probleme organizatorima, ali tada je najviše vidljivo kako se odnose prema prostoru i kako ga koriste. Naime, osim zapuštenosti, organizatori mu zamjeraju nedostatak infrastrukture potrebne za održavanje koncertnog događanja. Ne samo da je prazan i neprikladan pa se moraju unijeti razne materijalne stvari kao što su pozornica, klupe i stolice, stolovi, štandovi te razni dekorativni predmeti, nego u njemu na početku nije bilo ni struje ni vode. Koristili su se agregati za proizvodnju struje čije je postavljanje bilo složeno, a i stvarali su veliku buku za vrijeme događanja. Vode još uvijek nema kao ni razvijenog kanalizacijskog sustava pa se za toliki broj ljudi moraju osigurati kemijski toaleti. Organizatori su često isticali takve zadatke kao dio posla koji se morao provesti, ali koji im je otežavao organizaciju i udaljavao ih od zadaće koja bi trebala biti njihova primarna, osmisliti program. Jedna od najvećih organizacijskih poteškoća kod pripremanja fizičkog prostora dvorca je otvorenost atrija što sva događanja čini ovisnima o vremenu. Atrij je zapravo glavni prostor za održavanje događanja jer je najveći, u najboljem stanju i ima tu čar otvorenog ljetnog neba, ali često se zbog lošeg vremena podrum dvorca koristio kao koncertna dvorana. Tamo se jedne godine održao Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina, susret klapa i nekoliko puta Tamburaška večer. Organizatori bi bili primorani sasvim promijeniti događanje prilagođavajući ga manjem prostoru, vlažnom, hladnom i praznom, nakon višesatnog pripremanja atrija. Takve poteškoće izazivaju brigu i stres jer o prostoru i tehničkoj opremljenosti najviše ovisi kvaliteta događanja. Dva su događanja 2018. godine izbjegla takve organizacijske teškoće, Tamburaška večer, koja se organizirala u Društvenom domu Strmec s ugrađenom pozornicom i gledalištem, te susret klapa koji se održao u Sportskoj dvorani Rakitje. Dvorana nema ugrađenu pozornicu, ali je zbog zatvorenog prostora njezino sastavljanje olakšano. Sportske tribine s velikim brojem sjedećih mjesta poslužile su kao gledalište. Razlika između pripremanja prostora dvorca i organiziranja u društvenom domu ili sportskoj dvorani je velika zbog toga što su u drugom slučaju organizatori rasterećeniji i mogu se više posvetiti programu i izvedbi. Prostor tada postaje manje važan, ne osvještava ga se i ne doživljava pa time i ne utječe na sveukupni dojam događanja. Izvedbe i izvođači su oni o kojima se kasnije govori i koji ostaju u sjećanju, dok slika prostora polako blijedi. S druge strane, kada se organizatori bore s pozornicom, sjedećim mjestima i vremenom, razmišljanje o prostoru je konstantno prisutno. Oni mnogo vremena provode u njemu, određuju gdje će što postaviti, kako ga urediti, što poboljšati, što počistiti ili popraviti. Na taj se način produbljuje gotovo

sentimentalan odnos između organizatora i prostora, odnos koji je započeo 2013. godine kreiranjem Kulturnog ljeta. Tada se bazirao velikim dijelom na intrinzičnoj motivaciji pojedinaca koji su osjetili potrebu za pobunom i preuzimanjem inicijative te imali entuzijazam potreban da se njihove ideje ostvare. Tijekom godina se taj odnos nastavio graditi, ispunjen raznim doživljajima, uspomnama i iskustvima koji se u takvoj mjeri u drugim prostorima ne mogu ostvariti.

Analiza pripremanja prostora dvorca za javna događanja otkrila je jednu njegovu karakteristiku, a to je fleksibilnost. Dok je zadatak angažiranja firmi koje će postaviti pozornicu, ozvučenje i osvjetljenje te pronalazak sjedećih mjesta zajednički svim organizatorima, razlikuje se način smještanja materijalnih stvari u prostor, odnosno atrij dvorca. U tome se krije odgovor na pitanje o upotrebi i društvenoj proizvodnji fizičkog prostora koji varira između tehničke i kreativne naravi. Prvi način podrazumijeva osnovne elemente potrebne za organizaciju nekog koncertnog događanja, dakle pozornicu i mjesto za publiku čije smještanje i izgled ovise o događanju. Dok je za smotru potrebna velika pozornica za ples s velikim brojem izvođača, tamburaškom orkestru potrebna je nešto manja, ali obje su smještene u istom kutu atrijskog dvorca kao pozadinom. Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina ima puno manju pozornicu namijenjenu pjesnicima i manjim glazbenim sastavima. Nalazi se uz sjeverni zid dvorca, jednako kao i ona za susrete klapa koja se još jedino razlikuje od drugih zbog svoje jednostavnosti, povišenog podija i devet mikrofona. Gledališta su za svako događanje drugačije postavljena pa se izmjenjuju redovi stolaca, redovi klupa, jedni složeni ravno, drugi u koso, ili pak uopće nisu stolci i klupe u pitanju već veliki okrugli stolovi raspršeni po atriju. Pozornice i gledališta nikada nisu fiksni i nikada nisu isti, njihov položaj se mijenja, jednom su u kutu, drugi put više lijevo, ponekad su većih dimenzija, a ponekad manjih, jedne godine je samo jedna, iduće godine su dvije zamišljene, „lažne“. Zvuči kao da su mogućnosti nebrojne. Drugi način uporabe fizičkog prostora je onaj kreativni, odnosno dekorativni. Proučavajući kako su organizatori uređivali prostor za pojedina događanja, mogla sam na prste jedne ruke nabrojati predmete koji su utjecali na estetiku prostora. U prvom planu su plakati većih dimenzija s nazivom događanja koji se uglavnom smještaju iza ili pored pozornice na zid dvorca. Smotra je imala jedan, Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina dva (posebno jedan za Svetonedeljsko kulturno ljeto), a susreti klapa, kada se organiziraju u dvorcu, također imaju jedan plakat, isti koji su imali u sportskoj dvorani. Tamburaška večer, kada se organizira u podrumu dvorca, nema plakat već koristi razne plahte u boji da prekrije zid iza pozornice, a 2018. godine u Društvenom domu u Strmcu nema nikakvu pozadinsku dekoraciju. Koncert „U

društvu tamburaša“ jedino je događanje koje ne koristi ni plakate ni plahte koji bi ukrašavali zidove iza pozornice. Zanimljivo je da su organizatori (ponajviše Zajednica i klapa Barun) govorili o plakatima kao sredstvima za prekrivanje derutnih zidova dvorca, sakrivanje nedostatka, ublažavanje općenitog zapuštenog izgleda prostora ili primjerice sakrivanje neprikladnih grafita. Osim plakata, prostor ispunjavaju predmeti tematski povezani s događanjem ili predmeti koji doprinose romantičnom ugođaju. Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina ukrasit će prostor slikama svetonedeljskih umjetnika, proizvodima od meda i vina, srcima koji simboliziraju ljubav i cvjetnim aranžmanima. Za tamburaške sastave i orkestar prostor će se ispuniti lanternama i svjećicama, a klape će pokušati u kontinentalni dio Hrvatske prizvati mediteranski ugođaj palmama, ribarskim mrežama i brodicom. Međunarodna smotra folkloru manje će pažnje posvetiti estetici, a više ispunjavanju prostora ljudima i štandovima s ručno rađenim nakitom, torbama od tkanine i svetonedeljskim specijalitetima. Dekoracije prostora zapravo su minimalne i decentne kod svih događanja te nisu od presudne važnosti. S jedne strane one se koriste za odvratanje pozornosti s ruševnih zidova i popunjavanje prostora, ali istovremeno doprinose sveukupnom izgledu prostora tako da on djeluje šarenije, življe, toplije. Kada se događanja ne organiziraju u dvorcu, onda dekoracije izostaju jer nisu ni potrebne. Posljednja stavka koju organizatori koriste prilikom interveniranja u fizički prostor dvorca zapravo je tehničko-dekorativne vrste, a to je profesionalna rasvjeta u boji. Bez ikakvih iznimki, za svako događanje koje se organizira u atriju ili podrumu, koristi se rasvjeta koja zidove dvorca oboji u crveno, zeleno, plavo, ružičasto. Razlika je jedino u načinu osvjetljavanja, je li to samo prizemlje, prvi kat ili oboje, je li to kombinacija vanjskih zidova i unutarnjih hodnika, jesu li to veliki reflektori ili manji koji će naglasiti samo dijelove zida ili se primjerice osvijetle vanjski hodnici gdje su arkade. Kako dan odmiče, tako ono derutno pada u sjenu, a rasvjeta ujednačava izgled dvorca i u potpunosti briše svako oštećenje.

Važna značajka pripreme i korištenja fizičkog prostora dvorca je ta da će njegova transformacija svaki put biti drugačija. Bez obzira na događanje, svaka će godina ponuditi nešto novo ili različito od one prethodne. Mijenjanje onog materijalnog ovisit će o tome koliki budžet organizator ima na raspolaganju, ovisit će o angažiranosti pojedinih članova, o idejama koje će biti više ili manje kreativne, ovisit će naravno o vremenu, o programu ili tematici događanja. Način uporabe fizičkog prostora mogao bi se opisati ulogom koju dvorac ima za vrijeme događanja, a to je uloga dvorca kao kulise. Dok se prostor svjesno nastoji prilagoditi koncertnim događanjima te se ulaže veliki napor da on bude na tehnički jednako kvalitetnom nivou kao neki društveni dom, kulise dvorca ostaju takve kakve jesu. Dodaju se plakat ili dva, pokoji

aranžman i rasvjeta u boji koji samo izvlače na površinu ono pozitivno, a ono negativno potapaju na dno. Scenografija dvorca atraktivna je i posebna sama po sebi i zbog toga bi veći broj dekorativnih elemenata samo kvario dojam. Dakle, fokus je na dvorcu kao kulturno konstruiranom fizičkom mjestu čije se kulise mogu prilagoditi svakoj kreativnoj transformaciji i ulozi, a da pri tome zadrži srž svog identiteta koji se krije u vrijednoj povijesnoj i kulturnoj materijalnoj baštini.

Iz perspektive organizatora prostor dvorca najviše se promatrao kao fizički konstrukt s mnogim nedostacima koji otežavaju organizaciju, koji je u izrazito lošem građevinskom stanju, zapuštenog izgleda, prazan i bez svrhe, koji ima karakteristiku fleksibilnosti i transformacije svojih vizualnih kulisa. Mijenjanjem gledišta s organizatora na organizatore-izvođače, izvođače i publiku, do izražaja dolazi druga, nematerijalna dimenzija prostora dvorca koju promatram kroz teorijsku perspektivu društvene konstrukcije prostora (Low 2006). Naime, u razgovorima s kazivačima, nakon njihova osvrtnja na derutan izgled dvorca i prepričavanja problema s kojima su se susretali, pitanje o pozitivnim stranama dvorca preokrenulo bi ploču. Nastavili bi govoriti o prostoru koji su doživjeli ne kao organizatori, nego izvođači. Ne bi se opisivala njegova zapuštenost, nego ugođaj koji se stvara za vrijeme događanja. Tada slijedi treća faza stvaranja mjesta u kojoj prilagođeni i transformirani izgled dvorca utječe na doživljaj cjelokupnog prostora, a koji se razlikuje ovisno o događanju. Zbog Međunarodne smotre folkloru on postaje atraktivan, a rijetkost pojave argentinskog tanga i brazilskog karnevala u gradu stapa se s rijetkošću organiziranja takve eminentne manifestacije u prostoru drevnog dvorca. Organizatori osjećaju ponos zbog uspješne realizacije, a izvođači i publika ne kriju oduševljenje viđenim. Za vrijeme koncerta „U društvu tamburaša“, prostor nije toliko atraktivan, već intiman i romantičan, kao stvoren za manju, prisniju publiku među kojom će se stvoriti opuštena i obiteljska atmosfera. Događanje će posjetiteljima donijeti ugodno iskustvo te će prostor napustiti zadovoljni i s osmjehom na licu. Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina stvorit će spokojnu i komornu atmosferu prigodnu za kazivanje poezije, a u posjetiteljima će probuditi poseban osjećaj *spleena* i romantike. Za vrijeme klapskih susreta, također se naglašava romantičnost ugođaja te šarm dvorca. Bivanje ljudi u tom prostoru, njihove interakcije, doživljaj koji se stvara, iskustvo koje se stječe, uspomene koje ostaju, to je ono što u konačnici konstruira prostor. Zbog toga se društvena konstrukcija prostora naziva onom stvarnom transformacijom jer prostor s pozornicom i gledalištem je i dalje prazan prostor ako u njemu nema razgovora, pjesme, plesa i smijeha. Čitav atrij postaje jedna velika pozornica na kojoj se izmjenjuju aktivnosti organizatora dok pripremaju prostor, na kojoj se razvijaju

interakcije među publikom i izvođačima, pa između izvođača i organizatora. Naglasak je na druženju i jačanju društvenih veza, suradnji između Ogranaka Matice hrvatske Zagrebačke županije, dijeljenju ljubavnih stihova, slavljenju umjetnosti, prezentiranju mladih glazbenih talenata, kooperaciji između kulturnih udruga, njegovanju nematerijalne kulturne baštine i oživljavanju one materijalne. Dvorac zapravo postaje prostor koji zajednica koristi za izgradnju i razvoj kulturnog života, a time i vlastitog kulturnog identiteta. Jednako kao što uporabom fizičkog, materijalnog prostora dvorac djeluje kao kulisa, konstrukcijom nematerijalne dimenzije prostora dvorac djeluje kao magnet. On svojim povijesnim šarmom privlači ljude, pruža im osjećaj ugone, zadovoljstva, oduševljenja te stvara romantičnu i intimnu atmosferu pod vedrim, ljetnim nebom.

Nakon događanja, javlja se četvrta faza u stvaranju mjesta. Prostor se postepeno prazni, ljudi je sve manje, svjetla se gase i dvorac ostaje u mraku i tišini. Pozornica se rastavlja, klupe se sklapaju, stolovi, stolice, plakati, sve ono što ne pripada dvorcu se sprema i iznosi. Idući dan ponovo se sve vraća na nultu fazu praznog prostora bez funkcije. Jedno vrijeme dvorac ponovo postaje nepoznanica, a oko njega se povremeno stvaraju polemike što i kako dalje, kakva je njegova budućnost, hoće li se obnavljati, koja je njegova svrha. Suprotno onom prostoru punom potencijala i šarma, na površinu dolazi njegova povijest tijekom koje je više puta služio kao zatvor ili vojarna. Opisuje ga se kao prostor koji je bez sadržaja „rupa bez dna“,⁷⁸ kao prostor koji je izgubio svoj izvoran izgled i kojemu nema spasa.

⁷⁸ <https://www.vecernji.hr/premium/sveta-nedelja-grad-paradoks-najbolji-zivot-1180248> (pristup 28. 2. 2019.)

4. KULTURNA POLITIKA SVETE NEDELJE

Sveta Nedelja, koja je status grada dobila tek 2006. godine, u posljednje se vrijeme u medijima pojavljuje zajedno sa sloganom „grad za pametno poslovanje i ugodan život“⁷⁹ te ju se proziva jednim od najpoduzetnijih gradova u Hrvatskoj.⁸⁰ Identitet grada, stvoren prema osjećaju pripadnosti njegovih stanovnika i slici grada koju se želi odaslati, temelji se na povoljnom nizinskom i brežuljkastom geografskom smještaju između Zagreba i Samobora, prepoznatljivoj slici grada na brijegu kojim dominira župna crkva, potom gospodarskoj razvijenosti prema čemu glasi kao grad s najmanjim postotkom nezaposlenosti u Hrvatskoj te privlačnom smještaju za siguran obiteljski život.⁸¹ Svetu Nedelju čini četrnaest manjih naselja⁸² s vlastitim mjesnim odborima i društvenim domovima, a posljedica toga je veći broj različitih kulturnih, političkih, sportskih i drugih udruga na području grada. Međusobna suradnja ili nesuradnja između tih udruga te umiješanost politike i političkih strategija u kulturni život doveli su do određene „kulturne klime“ u gradu koja se pokazala kao neizostavna tema svakog intervjua. Pojedini nedostaci u području kulture izašli su na površinu još tijekom istraživanja Dječjeg folklornog festivala (Bukovčan 2018), a dodatno se proširili kada sam krenula proučavati problematiku dvorca Kerestinec. Doticanje pitanja odnosa zajednice (posebice kulturnih udruga i građana) prema jednom kulturnom prostoru pokrenulo je i pitanja odnosa kulturne politike prema istome. Čitava recentna povijest korištenja prostora dvorca krenula je od potpisivanja dokumenata kojima je dvorac postao vlasništvom Sv. Nedelje, a kako je Grad dalje postupao sa svojom kulturnom baštinom, prikazujem u ovom poglavlju. Usko vezano uz tu temu, govorim i o problematici kulturne infrastrukture u Sv. Nedelji, o kulturnoj klimi kao općenitom stanju kulturne svijesti te o kulturnim strategijama koje su donosile gradske vlasti. Kroz sve tri teme dotičem se problema prostora dvorca i njegove budućnosti.

⁷⁹ <https://grad-svetanedelja.hr/> (pristup 8. 1. 2019.)

⁸⁰ <https://www.24sata.hr/news/na-i-neka-ljudi-iz-gradova-s-visim-porezima-dosele-kod-nas-605993;>
<https://www.24sata.hr/news/sveta-nedelja-raj-za-poduzetnike-597503> (pristup 8. 1. 2019.)

⁸¹ Navedena obilježja identiteta grada temeljim na vlastitom iskustvu života u Sv. Nedelji, dugogodišnjim održavanjem odnosa s njegovim stanovnicima (susjedima, prijateljima, poznanicima) i međusobnim dijeljenjem dijaloga, na temelju praćenja medijskih izvora povezanih sa Sv. Nedeljom te na proučavanja rasprava na društvenim mrežama (ponajviše u Facebook grupi Naša Sveta Nedelja) koje se tiču raznih događanja u gradu.

⁸² Rakitje, Novaki, Bestovje, Orešje, Kerestinec, Strmec, Kalinovica, Žitarka, Srebrnjak, Svetonedeljski Breg, Brezje, Mala Gorica, Jagnjić Dol i Sveta Nedelja (<http://www.tzzz.hr/mjesta/sveta-nedelja/>, pristup 8. 1. 2019.).

4.1. Kulturna infrastruktura

Kada bi kulturne udruge željele osmisliti kulturnu ponudu izvan dvorca ili da se prostor dvorca ne može koristiti, bilo bi teško pronaći adekvatan prostor „jer to je problem Svete Nedelje, nedostatak kulturne infrastrukture“ (Martina Mičija Palić). Sveta Nedelja kao grad nema kulturni centar niti neku drugu sličnu kulturnu instituciju, nema kazalište, kino ni koncertnu dvoranu, nema knjižnicu i čitaonicu, muzej ni galerijski prostor. Kulturno djelovanje raspršeno je po naseljima, po manjim prostorima koji se nazivaju društvenim domovima u kojima članovi KUD-ova imaju jedva dovoljno prostora za plesne probe i ostale aktivnosti. Prije tri godine kulturnim udrugama se otvorila mogućnost organiziranja događanja u Sportskoj dvorani Rakitje, no moje istraživanje Dječjeg folklornog festivala pokazalo je da to nije prostor koji bi odgovarao jednom kulturnom događanju kojemu je mjesto u pravoj koncertnoj dvorani ili kulturnom centru, s pravom pozornicom (Bukovčan 2018). Obnovljeni Društveni dom u Strmcu pružio je mali doprinos razvoju kulturne infrastrukture u gradu, međutim on može primiti najviše sto pedeset ljudi (od kojih će njih pedesetak stajati) te u koji će dolaziti većim dijelom samo Strmčani. Novost u gradu je i obnovljena tradicijska kuća „Mitnica“ u centru Sv. Nedelje koja ima funkciju Centra za posjetitelje i u kojoj se nalazi Turistička zajednica. U njoj Ogranak često organizira razna edukativna i znanstvena predavanja, a nekoliko puta je poslužila kao prostor za izložbu slika i fotografija. Osim tih prostora, Sv. Nedelja nema u centru grada središnju kulturnu instituciju koja bi se bavila isključivo pitanjima kulturne strategije i kulturne ponude, koja bi organizirala kulturna događanja i razvijala ideje gradnje drugih kulturnih i društvenih ustanova koje nedostaju. Zbog toga veći dio tereta pada na kulturne udruge, na ZKUU, Ogranak, KUD-ove, FA, koji onda iz svojeg proračuna (koji dobiju od Grada) izdvajaju za aktivnosti i organizaciju događanja. Kod njih će uvijek postojati određena inicijativa i entuzijazam za provedbu takvih djelatnosti, ali su ograničeni i tu kulturnu ponudu ne mogu dalje širiti dokle god ne postoji barem osnovna infrastruktura. Tu spada i problematika dvorca i njegov prazan prostor, koji bi uređen, s već ugrađenom pozornicom i gledalištem, olakšao organizaciju udrugama tako da se oni mogu baviti samo programom, što i je njihov posao:

„[...] mi smo svi ajmo reć neakvih umjetničkih struka, [...] znači ljudi koji su tu se bave umjetnošću. Ne bave se ovim organizacijskim pitanjima, da l' u dvorcu postoji rasvjeta ili toalet pa se mora nabaviti kemijski i tako dalje, znači do tih nekih trivijalnih stvari. I to de facto nije naš posao, to je nešto što smo mi kroz ove godine naučili raditi i bilo bi nam, stvarno bi nam bilo puno lakše da to već postoji za sve manifestacije, ne

samo za festival, nego sve što se događa u okviru Svetonedeljskog kulturnog ljeta.“
(Martina Mičija Palić)

To ne vrijedi samo za članove Ogranka, nego i ostale organizatore koji su ulaskom u takav projekt prihvatili mnogo veću odgovornost nego što bi trebali imati. Predsjednik ZKUU-a smatra da „kulturna politika grada treba biti jača“ (Robert Maračić), a budući da je upitno hoće li to postati, on se zajedno sa članicama Zajednice pokušava izboriti za veću institucionalizaciju kulture u gradu te podržava ideju institucije koja bi bila glavna za pitanja kulture. Bivši predsjednik Ogranka u intervjuu je napomenuo kako „mi u biti površno to radimo“ (Ivica Kapudija) jer su kulturna događanja u dvorcu minimum onoga što bi se sve moglo napraviti, provesti i organizirati na području kulture, ali nedostatak kulturne infrastrukture to onemogućava. Prije 2012. godine, dok se nije osnovao Ogranak, kulturom su se bavili KUD-ovi i to često sami za sebe, djelujući u svojem matičnom naselju, što se danas i nije mnogo promijenilo. Osnutkom Ogranka, započelo je jedno drugačije, nefolklorno kulturno doba u gradu, s naglaskom na književnost, povijest, glazbu i rad mladih. U šest godina svoga postojanja pokrenuli su nova događanja, obogatili kulturnu ponudu i otvorili vrata zapuštenog dvorca. S obzirom da im je Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina najveći organizacijski zahvat u godini, a imaju i mnoga druga manja događanja, oni nisu u mogućnosti ponuditi veći broj takvih manifestacija. Za širenje kulturnog programa „sigurno bi bila potrebna intervencija Grada, ako ne i Županije i naravno Ministarstva kulture“ (Martina Mičija Palić). Kada bi se to ostvarilo, Svetonedeljsko kulturno ljetovanje postalo bi više prepoznatljivo u Sv. Nedelji, a onda i šire, u Zagrebačkoj županiji. Bez kulturne infrastrukture i bez novih postupaka obnove dvorca, sve će ostati ovako kako je, s puno stresa i upitne budućnosti za dvorac i općenito kulturne prostore na području grada.

4.2. Kulturna klima

Nije samo problem nedostatak kulturne infrastrukture, već i ono što kazivači nazivaju kulturnom klimom. Taj bi pojam podrazumijevao opće stanje kulturne svijesti građana i gradskih vlasti, a u slučaju Sv. Nedelje to bi značilo njihova nedovoljna zainteresiranost i smanjeni senzibilitet za razvoj kulture. Predsjednik Zajednice smatra da trenutni položaj kulture u gradu „nije stvar neke prošle ili sadašnje vlasti, nego općenito klime u cijeloj [Sv. Nedelji]“ (Robert Maračić). Izvršena su uređenja i restauracije određenih povijesnih i kulturnih znamenitosti u gradu, ali problem je što se na tome „brzo stane“ (Robert Maračić) pa obnovljene

zgrade nemaju nikakvu ulogu ni iskoristivost. Ono što nedostaje je razumijevanje građana da u svojem okružju, naselju, gradu, imaju vrijedne spomenike kulture koje bi prije svega trebalo bolje upoznati, a onda cijeniti i koristiti. Slabo poznavanje svetonedeljske kulturne baštine leži i na odgovornosti Turističke zajednice koja, po mišljenju kazivača, ne pokazuje interes za kulturu ni kulturna događanja pa ih i ne promovira dovoljno. Još na početku ovoga rada pisala sam o vrlo kratkom i oskudnom odlomku o dvorcu Kerestinec na njihovoj službenoj internetskoj stranici. Tamo se može naći još samo popis kulturnih događanja koja su se održala u protekloj godini, ali detaljnije informacije o njima ne postoje. Uključenost Turističke zajednice trebala bi biti veća, a da se ne sastoji samo u simboličnom pokroviteljstvu. Isto tako, obaveza predstavnika gradske vlasti je da prisustvuju na kulturnim događanjima u gradu, pogotovo na onim važnijim, popune prva rezervirana mjesta, održe kraći govor i pokažu publici da su ispunili svoju dužnost, ali to je najviše od njihovog doprinosa kulturnoj slici grada. Organizatori će ponekad njihovu prisutnost iskoristiti da u razgovoru s voditeljicom koncerta „U društvu tamburaša“ naglase da „nam fali logistika“, upućujući te riječi zamjenici gradonačelnika. Zanimljiva je i izjava iste zamjenice na kraju Tamburaške večere da program kakav su priredili „zaslužuje i veće pozornice nego što je ova naša u Strmcu“, što je popraćeno glasnim pljeskom publike. Predstavnici gradskih vlasti tijekom javnih događanja prikupе nekoliko indirektno izraženih želja građana, ali pitanje je zapisuju li ih ili se na njih samo pristojno nasmiješe. Također, izglednije je da će izrečene pohvale za uspješan program koji zaslužuje veće prostore ostati samo na tome, izrečenom, a da se neće provesti u djelo.

Nezainteresiranost za kulturu potječe i od građana, a postaje vidljiva kada društveni domovi tijekom nastupa folklornih društava, tamburaških sastava i sličnih koncertnih događanja budu poluprazni ili kada u publici sjede samo roditelji i prijatelji izvođača:

„Primjer jedan, dječja smotra folkloru koja se godinama održava u Sv. Nedelji, tko za nju zna? Dođu tate i mame od tih klinaca. I kad ti klinaci svoje odrade, roditelji ih uzmu za ruku, a oni predzadnji, zadnji koji nastupa, nastupa sam sebi. To je slika kulture [...]“
(B. D.).

Kazivač smatra da određene navike polaze od odgoja i odnosa najuže okoline prema kulturi. Nezainteresiranost će prvenstveno krenuti od vlastitog doma, a onda će na to utjecati i općenito stanje kulture, odnosno kulturne klime u gradu. Osim roditelja i najbližih poznanika, na kulturnim događanjima pojavit će se samo stanovnici naselja u kojemu se događanje odvija. Razlog tomu je nezainteresiranost za događanja izvan njihovog naselja, ali i uvjerenje da je

ionako to namijenjeno isključivo njima, a ne cijelom gradu. Tako djeluju i neke kulturne udruge koje organiziraju događanja posebno u svome naselju i za njega, u svojim društvenim prostorijama, i nemaju doticaja s drugima pa kada dođe netko izvana tko im ne pripada, onda „gledaju kaj si ti sad došo“, kako je formulirao jedan od kazivača.

Za takvu „sliku kulture“ jednim je dijelom odgovoran i način oglašavanja za određeno događanje. Budući da se dvorac nalazi na izoliranoj i ne toliko pristupačnoj lokaciji, zanimalo me kako organizatori konkretno za događanja u dvorcu pozivaju ljude. To je pokrenulo i temu općenitog oglašavanja za neke druge manifestacije. Pokazalo se da je danas neizostavno reklamiranje preko društvenih mreža na kojima se informacija dijeli od jednog pojedinca, stranice ili grupe do drugog. No što ako netko nije aktivan na društvenim mrežama? Što ako pojedinci nisu učlanjeni u prave grupe ili nemaju prave stranice (ZKUU, Ogranak, FA Sveta Nedelja) s oznakom „sviđa mi se“? Čak i ako informacija dođe do određenog broja ljudi, objava će prikupiti više *lajkova* nego što će ljudi uistinu doći. Oglašava se i putem plakata koji se postavljaju na oglasne ploče, autobusne stanice i rasvjetne stupove u gradu. No tu je pitanje koliko ljudi obraća pažnju na njih, što može ovisiti o izgledu, veličini pa i lokaciji plakata. Primjerice klapa Barun će dati tiskati reklame velikih dimenzija koje će postaviti pored popularne trgovine u centru Sv. Nedelje ili pored najprometnije ceste. Drugi će imati plakate puno manjih dimenzija koje će postaviti na mjesta već prepuna drugih plakata pa taj njihov možda neće doći do izražaja. Osim toga, veličina i izgled plakata ovisit će o tome koliki dio od financijskog proračuna organizator može izdvojiti za taj zadatak. Sve se svodi na to da od skoro dvadeset tisuća stanovnika u gradu veliki broj ljudi neće biti informiran, a oni informirani neće biti zainteresirani. Mišljenja kazivača u vezi razloga nezainteresiranosti kreću se u dva smjera. Prvi razlog je nedostatak interesa gradskih vlasti za kulturno djelovanje i njihova nedostatna podrška. Dakle, odnos onih na vrhu prema kulturi reflektira se na građane pa ni oni ne pokazuju interes, stvaraju negativne stavove i naglašavaju sve nedostatke na području kulture. Drugi razlog je kulturna klima u cijeloj državi, odnosno sve veća nezainteresiranost ljudi za aktivnosti u kulturi, pogotovo mladih, zanemarivanje kulturne baštine, stil života u kojem ljudi nemaju slobodnog vremena ni novaca da bi se bavili kulturnim djelatnostima te stavovi da im to ionako ništa ne donosi.

Oba su razloga opravdana. Naime, što se zapravo događa? Gradske vlasti ne žele ulagati u razvoj kulture jer vide da građani nisu zainteresirani pa zašto bi se sredstva trošila na nešto što se neće koristiti, a građani su nezainteresirani jer su gradske vlasti te koje ne pokazuju interes. Dok se čini da iz tog začaranog kruga nema izlaza, oni koji imaju želju, ideje i entuzijizam,

altruistički se bore da održe kulturu na životu, zajedno s onih tristo, četiristo, najviše šesto ljudi koji dođu vidjeti programe u dvorcu.

4.3. Kulturna strategija

Kada bi tijekom intervjua na red došla tema o pokretanju Svetonedeljskog kulturnog ljeta 2013. godine, kazivači bi stali opisivati tadašnje loše stanje dvorca Kerestinec. Pokazalo se da mnogo zamjeraju bivšim vlastima što se nisu više potrudile oko zaštite dvorca koji je prelaskom u vlasništvo Grada neko vrijeme bio otvoren. To je rezultiralo mnogim uništavanjima i krađom jedinih materijalnih stvari koje su ostale u dvorcu. Nakon nekog vremena stavljen je lokot na glavni ulaz, ali postavlja se pitanje zašto to nije učinjeno odmah. Uostalom, lokot nije bio dovoljan jer su nepoželjne osobe lako pronalazile neke druge ulaze. Ništa drugo se nije poduzimalo oko dvorca, a kada je osmišljena ideja o Kulturnom ljetu, bilo je potrebno mnogo upornoga nagovaranja i uvjeravanja gradskih vlasti da se dobije odobrenje. Nisu imali podršku jer su u Gradu smatrali da takvu ideju nije moguće ostvariti i da se time ništa neće postići. Međutim, stvari su se promijenile, dvorac je otvoren za javnost te je 2014. godine pokrenuta, a 2015. godine završena obnova krovništva. U kulturnoj strategiji Grada Svete Nedelje 2015. godine navedeni su određeni problemi na razini kulture koje sam ranije spominjala (nedostatak kulturne infrastrukture, raspršenost događanja po naseljima, manjak interesa građana), a za koje su se pokušavala naći rješenja. Kao neki od glavnih ciljeva razvoja kulture navedeni su „očuvanje materijalne i nematerijalne kulturne baštine, poticanje uključivanja građana u kulturne organizacije, udruge i projekte, poboljšanje kulturne infrastrukture“.⁸³ Navodi se i uspostava gradskog tijela ili ustanove za kulturu te reorganizacija Zajednice kulturno-umjetničkih udruga u Kulturnu zajednicu. Pokazatelj koliko se brzo i učinkovito ispunjavaju zadani ciljevi je činjenica da je ZKUU promijenila svoj naziv tek krajem 2018. godine.⁸⁴

Promjenom vlasti sredinom 2017. godine najavljena je općenita bolja briga za dvorac. Već se u rujnu iste godine postavlja zaštita s „rešetkama i armaturnom mrežom kako se dvorac ne bi dalje uništavao i kako bi se pokrili svi otvori kroz koje se do sada moglo ući“,⁸⁵ potez koji se trebao napraviti još prije sedam godina. Krajem 2018. godine dvorac je zadobio novi noćni

⁸³ Dokument kulturne strategije u PDF obliku dostupan na sljedećoj poveznici: https://grad-svetanedelja.hr/wp-content/uploads/2018/04/kulturna_strategija_grad_a_svete_nedelje260_201705123358.pdf, str. 692 (pristup 30. 1. 2019.).

⁸⁴ Kada sam počela pisati ovaj rad, još uvijek je to bila Zajednica (ZKUU) i nisam kasnije mijenjala naziv udruge radi lakšeg snalaženja te poklapanja mog teksta s kazivanjima u kojima su se kazivači referirali na Zajednicu.

⁸⁵ https://www.facebook.com/biramdarija/posts/478274492550582?_tn=C-R (pristup 30. 1. 2019.)

izgled jer su oko njega s vanjske strane postavljeni reflektori tako da više ne vreba u mraku i vidljiv je svima koji pored njega prolaze. Druge brige za dvorac nije bilo, no sastavljena je nova strategija razvoja grada za period od 2018. do 2020. godine. U analizi stanja kulturne baštine i infrastrukture stoji da Sv. Nedelja još uvijek nema „poprište za kulturna događanja i društveni život, mjesto na kojem bi brojne udruge građana imale priliku pokazati svoju produkciju te gdje bi se mogle odvijati kulturne manifestacije i gostovanja“. Spomenut je i dvorac kojeg je „potrebno renovirati i valorizirati, za što postoji niz konzervatorskih preduvjeta“.⁸⁶ Detaljna analiza stanja nije provedena, budući da je riječ o strategiji razvoja grada po svim kategorijama, ne samo kulturnoj. Ciljevi koje su predstavili tiču se gradnje doma kulture (što je predloženo još 2015. godine) te valorizacija i očuvanje kulturne baštine. To konkretno za dvorac znači da će se tijekom predviđenog razdoblja pripremiti svi preduvjeti za obnovu i valorizaciju, što podrazumijeva konzervatorsko-restauratorska i arheološka istraživanja. Zanimljivo je da su se pokrenuli projekti iskorištavanja zemljišta okolo dvorca, primjerice za izgradnju sportsko-rekreativnog kompleksa te poduzetničke zone. Vrijeme će pokazati kako će se to odraziti na sudbinu nepokretne materijalne kulturne baštine te hoće li se uistinu provesti zadani ciljevi.

4.4. Obnova i namjena dvorca Kerestinec

U strategiji kulturnog razvoja Zagrebačke županije navodi se kako dvorci i kurije pripadaju „značajnom korpusu kulturne baštine“⁸⁷ te da su vrijedan prikaz načina života hrvatskih plemićkih obitelji. Od šesnaest dvoraca Zagrebačke županije, njih devet nema namjenu zbog čega im je stanje ugroženo, a dvorac Kerestinec nalazi se među njima. Drugi koji nisu ugroženi, obnovljeni su i prilagođeni „neadekvatnoj namjeni“ u bolnice, vojarne i škole pri čemu je izgubljena originalna spomenička vrijednost građevine. Gradovi i općine postepeno počinju prepoznavati njihov značaj i potencijal, ali kao što je to slučaj sa Sv. Nedeljom, vlasnici nemaju primjereno rješenje za namjenu koja bi u budućnosti bila održiva. Pored toga, obnova većim dijelom ovisi i o „sredstvima i interesu“ (Martina Mičija Palić). Svi su kazivači naglašavali da su svjesni koliki bi to bio financijski trošak da se pokrene obnova, ali i da nisu razmotrene sve mogućnosti. Kada bi postojao veći interes i veće zalaganje od strane Grada za obnovu, danas bi već bilo učinjeno više koraka prema naprijed. Ovako se uspjelo obnoviti samo krovništvo, što

⁸⁶ Dostupno u dokumentu u PDF obliku na sljedećoj internetskoj poveznici: <https://grad-svetanedelja.hr/strategija-razvoja-grada-svete-nedelje-2018-2022/>, str. 24-25 (pristup 30. 1. 2019.).

⁸⁷ Strategija kulturnog razvoja Zagrebačke županije #kultura697, 2016.-2026. Dostupno u PDF obliku na sljedećoj poveznici: https://www.zagrebacka-zupanija.hr/media/filer_public/ab/01/ab01dbff-5662-4c7f-8ff1-cc905634f081/kultura697_final1.pdf (pristup 1. 2. 2019.).

je s jedne strane bila dužnost Grada da se kao vlasnik kulturnog dobra pobrine za njegovu zaštitu i očuvanje koje je propisano zakonom.⁸⁸ S druge strane, vjeruje se da su time željeli privući koncesionare kojima bi dvorac s novim krovom izgledao privlačnije i obećavao više. Sve ostale mjere očuvanja pokrenule su lokalne volonterske i kulturne udruge bez čijeg bi angažmana dvorac i dalje bio zapušten i zatvoren za javnost.

Kada se u anketnom istraživanju „Kulturna ponuda grada Svete Nedelje i značaj dvorca Erdödy u Kerestincu“ pitalo ispitanike bi li trebalo obnoviti dvorac, 95,6% (241 ispitanik) odgovorilo je potvrdno. Veliki broj ispitanika složio se i oko namjene dvorca koji bi trebao služiti u kulturne (88,1%) te turističko-ugostiteljske svrhe (41,7%). Pojedinci su precizirali svoj odgovor, predlažući da „treba naći investitora za obnovu“, da „uz turističku ponudu u sklopu dvorca treba biti hotel, a dvorac treba koristiti izrazito za kulturu, glazbene programe, konferencije i sl.“ te da „treba urediti, obnoviti i ponositi se poviješću i tradicijom“.⁸⁹ Koliko god to zvučalo lijepo i obećavajuće, u anketi je sudjelovalo svega 1,39% gradske populacije pa sam na društvenim mrežama tražila dodatna mišljenja građana oko obnove i namjene dvorca. Uz fotografiju dvorca iz 2014. godine objavljenju na Facebook stranici *Dvorac Kerestinec*, stoji komentar: „krajnje je vrijeme da ga se obnovi šteta da propada“, koji dobiva odgovor administratora stranice: „da al kaj je najgore odgovorne nije briga“.⁹⁰ Krajem iste godine uslijedili su radovi obnove krovišta, a ispod objave redali su se pozitivne reakcije i komentari poput: „napokon“, „lijepa novost“, „baš me razveselio prizor“, „bravo“.⁹¹ Velika rasprava razvila se oko vijesti da Mate Rimac, mladi poduzetnik i vlasnik automobilske tvrtke „Rimac automobili“, želi preuzeti dvorac u koji bi smjestio sjedište tvrtke, a onda bi na „zemljištu u

⁸⁸ U članku 20. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara stoji sljedeće:

„Vlasnik kulturnoga dobra obavezan je:

- postupati s kulturnim dobrom s dužnom pažnjom, a osobito ga čuvati i redovito održavati;
- provoditi mjere zaštite utvrđene ovim Zakonom i drugim propisima,
- o svim promjenama na kulturnom dobru, oštećenju ili uništenju, te o nestanku ili krađi kulturnoga dobra, odmah, a najkasnije sljedećeg dana obavijestiti nadležno tijelo,
- dopustiti stručna i znanstvena istraživanja, tehnička i druga snimanja, kao i provedbu mjera tehničke zaštite,
- omogućiti dostupnost kulturnoga dobra javnosti,
- očuvati cjelovitost zaštićene zbirke pokretnih kulturnih dobara,
- izvršavati sve druge obveze propisane ovim Zakonom i drugim propisima.“

Dostupno na <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (pristup 1. 2. 2019.).

⁸⁹ Rezultati ankete u PDF obliku dostupni su na sljedećoj poveznici: <https://www.ogranak-mh-svn.hr/index.php/10-kulturna-dogadanja-u-svetoj-nedelji/147-kulturna-ponuda-grada-svete-nedelje-i-znacaj-dvorca-erdoedy-u-kerestincu-2> (pristup 1. 2. 2019.).

⁹⁰ <https://www.facebook.com/dvorac.kerestinec/photos/a.284415574961970/645806578822866/?type=3&theater> (pristup 1.2.2019.)

⁹¹ https://www.facebook.com/dvorac.kerestinec/posts/767246130012243?_tn=-R (pristup 1. 2. 2019.)

blizini gradili halu u kojoj bi se obavljao tzv. prljavi posao“.⁹² Dok jedni podržavaju njegov entuzijizam, volju i marljivost te vjeruju da je to dobra prilika za dvorac, drugi nisu toliko oduševljeni, ali smatraju i da je to bolja opcija nego da dvorac propada. Treći se u potpunosti protive ideji „spajanja nespojivog“⁹³ i zalažu se za višenamjenski dvorac koji bi bio zanimljiv široj publici, primjerice kao glazbena škola s koncertnom dvoranom, starački dom, restoran ili hotel. Kombinacijom više namjena nastao bi jedan kompleks koji se rijetko viđa. Treba imati na umu da su na toj stranici okupljeni ljudi koje dvorac interesira i žele biti informirani. Mnoga mišljenja oko sudbine dvorca još nisu poznata pa bi zbog toga bilo potrebno proširiti anketno istraživanje i saznati želje građana.

Student povijesti i Svetonedeljčanin koji je pokrenuo internetske stranice za pomoć dvorcu, mišljenja je da mnogi građani nisu zainteresirani za dvorac, ali se licemjerno protive bilo kojoj namjeni koja bi im uskratila moguće korištenje prostora. S obzirom da građani ne znaju cijeniti ono što imaju, nisu se odazvali radnim akcijama ili pokrenuli nešto na svoju ruku, ne sudjeluju u događanjima, onda i ne zaslužuju da im bude omogućeno korištenje dvorca u kulturnu svrhu. Postoji i velika vjerojatnost da bi nakon nekog vremena ljudi izgubili interes i da bi dvorac ponovo bio prazan. U tom smislu bi dobro došla bilo koja namjena koja bi spasila dvorac od propadanja. Napominje i da bi gradske vlasti trebale pokrenuti inicijativu, ali one bivše su često odmahivale rukom na ideje oko dvorca sa stavom da „ne bu niš od toga“ i da „kaj se vi s tim zafrkavate uopće“ (Tomi Tomaško). U današnju vlast ima više pouzdanja jer primjećuje pozitivne promjene stoga je moguće da ima nade i za dvorac.

Bez obzira na preferencije građana, obnova i revitalizacija dvorca u najvećoj mjeri ovisi o Gradu i njihovom vođenju kulturne politike. Godinama se vlast u Sv. Nedelji nije mijenjala i, iako su kulturnim udrugama davali podršku u određenoj mjeri, područje kulture oduvijek je bilo marginalizirano. Problem nedostatka adekvatnog prostora za kulturne aktivnosti nije se riješio, samo je odgođen i zamijenjen privremenim rješenjima (Sportska dvorana u Rakitju ili obnovljeni društveni dom u Strmcu). Ideja razvijanja kulturne infrastrukture poput muzeja,

⁹² <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/mate-rimac-zeli-preuzeti-dvorac-u-kerestincu-20140909> (pristup 1. 2. 2019.)

⁹³

[https://www.facebook.com/dvorac.kerestinec/posts/725349947535195?_xts__\[0\]=68.ARBdprMia1FrQqqTYnRdNogkrOStmPgV0LolkIQpiFIDQLJs1_dDN6h-s1UTPdOrIFUohrtIJZRKSdUBOED2D6wIBLxMm2Cvtvd-umWEIkRXv_Yb7HajuisgdxaPL7sWbWIMOaMMr9b0dJm-gw6x_hmAaxNGo1q_cwU9cborT2b6KRAiDptXGWWIoQ_F17EVWVaDkKjFd5wOHZqUFVO_Vbmj9nkUA_OC0EkxEqQt25V8_NX52H0ji6SAX_AUWpDVO-0vkZK6ii5GoiagI7wFu4hadqU9aaGSKKdFE6WnLpZ2L2_7-1GiDjaBK8_4txhIJE&_tn_=-R](https://www.facebook.com/dvorac.kerestinec/posts/725349947535195?_xts__[0]=68.ARBdprMia1FrQqqTYnRdNogkrOStmPgV0LolkIQpiFIDQLJs1_dDN6h-s1UTPdOrIFUohrtIJZRKSdUBOED2D6wIBLxMm2Cvtvd-umWEIkRXv_Yb7HajuisgdxaPL7sWbWIMOaMMr9b0dJm-gw6x_hmAaxNGo1q_cwU9cborT2b6KRAiDptXGWWIoQ_F17EVWVaDkKjFd5wOHZqUFVO_Vbmj9nkUA_OC0EkxEqQt25V8_NX52H0ji6SAX_AUWpDVO-0vkZK6ii5GoiagI7wFu4hadqU9aaGSKKdFE6WnLpZ2L2_7-1GiDjaBK8_4txhIJE&_tn_=-R) (pristup 1. 2. 2019.)

galerija, knjižnice⁹⁴ ili izgradnje zasebne institucije i dalje se ne pokreće. Ono najmanje što se moglo učiniti za očuvanje i zaštitu kulturne baštine nije se učinilo na vrijeme, a kasnije se nije učinilo dovoljno kvalitetno. Nove vlasti pokazuju nešto veću brigu i interes, ali prioriteta im se baziraju na jačanju gospodarstva, obnovi cestovne infrastrukture i energetskej obnovi obrazovnih ustanova pa tako kultura ponovo čeka u redu. Kulturna strategija iz 2015. godine dobro opisuje trenutnu situaciju u kojoj nitko ne upravlja kulturnim razvojem, on se događa sam od sebe, bez ikakvog usmjeravanja, plana i vizije. Na temelju razmišljanja kazivača, mišljenja građana na društvenim mrežama, internetskih izvora, ali oslanjajući se i na vlastito iskustvo življenja u Sv. Nedelji, zaključila bih kako bi prvi korak trebao biti jačanje kulturne politike. Također, Grad bi trebao preuzeti inicijativu te raditi na povećanju suradnje i dijaloga s kulturnim udrugama, Turističkom zajednicom, građanima i njima međusobno. Time bi porastao i interes građana jer bi bili bolje informirani pa bi se otvorile i neke nove mogućnosti.

⁹⁴ Krajem 2018. godine gradonačelnik Sv. Nedelje predstavio je novi projekt izgradnje gradske knjižnice u centru grada, ali u prostoru Kulturnog doma u kojem djeluje nekoliko kulturnih udruga. Zgrada bi se nadogradila, ali bi udrugama preostalo vrlo malo prostora za aktivnosti, pogotovo za FA Sveta Nedelja koji ima i povećano skladište za nošnje i instrumente. Uvođenje novog kulturnog objekta, a zanemarivanje starog ne bi trebalo biti rješenje problema.

5. ZAKLJUČAK

Na početku ovoga rada predstavila sam manifestaciju Svetonedeljsko kulturno ljeto i dvorac Kerestinec te otvorila istraživačka pitanja vodeći se teorijskim polazištima antropologije mjesta i prostora i antropologije festivala. Objasnila sam prednosti svoje djelomične insajderske istraživačke pozicije i važnost upotrebe metode promatranja sa sudjelovanjem za ovo istraživanje.

Središnji dio podijelila sam u tri veća poglavlja. U prvome sam prikazala povijest dvorca i promjene njegova prostora koji se prilagođavao različitim namjenama relevantnima za razumijevanje sadašnjeg stanja. Opisala sam značaj dvorca na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini te prezentirala rezultate anketnog istraživanja o kulturnoj ponudi i budućoj namjeni dvorca. Zatim sam započela s analizom događanja koja su otvorila vrata dvorca za javnost i pokrenula korištenje njegovih prostora u kulturne svrhe. Na kraju poglavlja ponudila sam pregled javnih događanja koja su se održala u dvorcu od 2010. godine izvan Svetonedeljskog kulturnog ljeta. Namjera je bila prikazati raznovrsne načine i ideje korištenja prostora dvorca, kako bi se stekla šira slika i unaprijed ispravio pogrešan dojam da su kulturne manifestacije jedino što se događa u dvorcu. Time sam najavila promatranje dvorca kao kulturno konstruiranog fizičkog mjesta koje se prilagođava i transformira ovisno o idejama i mogućnostima različitih aktera. U drugom poglavlju sam kroz analizu pet javnih događanja Svetonedeljskog kulturnog ljeta detaljnije proučavala načine korištenja prostora iz perspektiva raznolikih aktera, a njihovom komparacijom uočila sam ono što im je zajedničko i ono zbog čega prostor dvorca smatram multivokalnim (Čapo i Gulin Zrnić 2011). Naime, on se konstruira na dva načina, fizičkim interveniranjem u prostor prije događanja (društvena proizvodnja prostora) i fenomenološkim stvaranjem osjećaja mjesta tijekom događanja (društvena konstrukcija prostora) (Low 2006). Njihovim stapanjem dvorac prolazi kroz ciklički proces stvaranja mjesta (nefunkcionalan, prazan prostor → čišćenje → fizička transformacija prostora → iskustvena transformacija prostora → nefunkcionalan, prazan prostor). Riječ je o procesu kojim se, razvojem odnosa prema prostoru, ulijevaju mnoga različita značenja, odnosno mjesto poprima karakteristiku multivokalnosti. Izvan festivalskog vremena, kada se ne koristi za kulturna događanja, dvorac je u očima građana i vlasti zapušteno mjesto bez funkcije koje propada, ruglo upitne budućnosti, nekadašnji zatvor i koncentracijski logor, nekadašnja vojarna, područje koje je opasno jer se urušava i jer je nekada bio miniran. Dok ga jedni ignoriraju, drugi izbjegavaju, treći ga sažalijevaju, a rijetki u njemu vide skriveni potencijal. Ti posljednji mijenjaju fizičku sliku dvorca pa i njegovo značenje pri čemu on postaje nešto puno

više od neuglednih zidina, on postaje izazov. Organizatori razumiju da „festivali odgovaraju na specifične umjetničke potrebe koje se iskreno osjećaju unutar mjesta“ (Quinn 2005:939) pa nastoje prostoru koji je simbol nematerijalne kulturne baštine putem javnih događanja zadovoljiti tu potrebu. Iako će proći kroz „sto muka“ organizacijskih poteškoća kako bi ga osposobili za sofisticirana kulturna događanja, svjesni su da će im usluga biti uzvraćena. Značajka multivokalnosti najviše dolazi do izražaja tijekom događanja kada se u prostoru dvorca skupljaju različiti doživljaji, grade iskustva i uspomene, razvijaju i jačaju društveni odnosi. Prostor dvorca poprima značenja koja se ne vide, nego osjećaju. Romantika, fascinacija, oduševljenje, spokoj, izoliranost, intima, privrženost, opuštenost, obiteljska povezanost, sve to nudi dvorac, ovisno o događanju koje se u njemu smješta. Društvena konstrukcija prostora čini taj prostor živim, odnosno lokalna zajednica koja ga svojim prisustvom osvještava, oblikuje novu viziju i gleda na njega drugim očima (Klaić et al. [s. a.]:48), stvarajući neka nova, drugačija značenja koja će se kasnije povezivati s prostorom kada ponovo postane prazan.

Značenja prostora izmjenjuju se ovisno o perspektivi iz koje se promatra, tko ga koristi i na koji način. Organizatorima, prilikom transformacije fizičke dimenzije prostora, dvorac predstavlja kulisu koja je uz izvođače glavni vizualni efekt cjelokupnog događanja. S minimalnom dekoracijom, dvorac postaje centralna pozornica na kojoj postaje jasno vidljiv odnos zajednice prema prostoru koji želi oživjeti i prikazati u najboljem svjetlu, dokazati da ipak postoje oni koji vode brigu o očuvanju kulturne baštine i da ju žele pokazati drugima, kako strancima s drugih kontinenata, tako i stanovnicima iz susjednih gradova Zagrebačke županije. Organizatori taj prostor dijele među sobom, ali i s drugima, otvaraju ga za javnost pozdravljajući međusobnu suradnju kulturnih udruga, građana i vlasti. Zbog toga se svakim interveniranjem u fizički prostor istovremeno razvija iskustveni način njegove uporabe kroz fenomenološku perspektivu „koja analitički povezuje pojedinca i fizički lokalitet, u smislu razumijevanja fizičke, emocionalne i iskustvene stvarnosti koja mjesta imaju za pojedince u određenom trenutku“ (Čapo i Gulin Zrnić 2011:28). Drugim riječima, u periodu u kojem organizatori pripremaju prostor za događanje, oni s njim uspostavljaju određeni odnos na temelju kojeg se približavaju samom prostoru i prihvaćaju ga kao dio svog kulturnog identiteta i identiteta grada u kojem žive. U skladu s time, ne treba zaboraviti na činjenicu da je slika dvorca, uz crkvu Presvetog Trojstva, dugi niz godina stajala na nikada službeno prihvaćenom grbu Sv. Nedelje.⁹⁵ Osim fizičke dimenzije prostora u kojem dvorac djeluje kao kulisa iz perspektive organizatora, ona nematerijalna dimenzija pobuđuje doživljaj dvorca kao magneta

⁹⁵ <http://www.samoborskiglasnik.net/zariste.asp?datum=20130918> (pristup 5. 2. 2019.)

iz perspektive izvođača i posjetitelja. Ti akteri formiraju osjećaj mjesta koji se shvaća kao svojevrsna kulturna aktivnost (Basso 1996:83), a koji izriču fenomenološkim opisivanjem doživljavanja specifičnog ugođaja, privlačnosti prostora i imaginacije nekih davnih vremena. Dvorac ih privlači poput magneta, vraća nazad iz godine u godinu u potrazi za istim takvim iskustvom, istim osjećajem mjesta koji se ne može nigdje drugdje konstruirati.

Treće poglavlje posvetila sam kulturnoj politici Sv. Nedelje jer se tijekom istraživanja pokazalo da je ta tema usko vezana za dvorac i javna događanja koja se organiziraju u njemu. Uostalom, i gradske vlasti su dio zajednice koje na svoj način upravljaju kulturnom baštinom i čiji potezi uvelike utječu na izvedbeni plan nekog kulturnog događanja. U poglavlju sam se prvo osvrnula na glavni problem, nedostatak kulturne infrastrukture u gradu, koji je jedan od razloga korištenja prostora dvorca upravo u kulturne svrhe. Nepostojanje adekvatnog prostora za predstavljanje rada udruga koje se bave folklornim stvaralaštvom, inspiriralo je pojedince da sami pronađu prostor koji će im omogućiti da prošire i realiziraju ideje nove kulturne ponude. Izgradnja muzeja, galerije, knjižnice, koncertne dvorane i sličnih kulturnih ustanova odgovornost je Grada, budući da ne postoji kulturna institucija koja bi se bavila tim pitanjima. Pokretanje takvih projekata ovisit će i o interesu gradskih vlasti za razvoj kulture. To dovodi i do problema općenite kulturne klime u gradu i kritične nezainteresiranosti koja dolazi i od političkog vrha i od građana. Kultura na taj način postaje marginalizirana jer uvijek može čekati neku drugu priliku, drugu godinu, neke druge ideje, koja nikada nije od presudne važnosti za razvoj grada pa nikada ne dolazi na red ili se njome ne bavi ozbiljnije. Strategije vezane za kulturu pokazale su njezino realno stanje, ali proces izvršavanja ciljeva izrazito je spor. Zbog toga ispašta i sam dvorac oko kojega još uvijek postoji pitanje obnove. Uz obećanja da će se kulturna baština očuvati i zaštititi (za što su se u konačnici najbolje pobrinuli kulturne udruge i građani), doneseni su novi ciljevi provođenja restauratorskih i arheoloških istraživanja koji predstavljaju prvi korak u daljnjoj obnovi. Dok mnogi sumnjaju u mogućnost obnove, nekadašnji predsjednik Ogranka smatra da ako je moguće drugdje, moguće je i kod nas, „samo trebaš naći nekoga tko to razumije“ (Ivica Kapuđija). Treba naći nekoga tko prepoznaje potencijale jednog dvorca, zna cijeniti stoljetnu kulturnu baštinu te razumije njezinu društvenu, povijesnu i kulturnu vrijednost. Onda je sve moguće.

Ovim radom ostavljam brojne teme i pitanja otvorenima. Prije svega tu su događanja koja ne pripadaju Svetonedeljskom kulturnom ljetu poput Seljačke bune i FotOOka koja bi se trebala detaljnije istražiti. Njihov način korištenja prostora dvorca razlikuje se od glazbeno-scenskih izvedbi tijekom ljeta u dvorcu koje naglasak stavljaju na folklorne motive. Rekonstrukcija

Seljačke bune vraća dvorac u vrijeme kada je nastao, podsjećajući lokalnu zajednicu na nekadašnji život feudalaca i kmetova, a FotOOko mu pruža jednu umjetničku dimenziju. Ne treba zaboraviti ni na sva druga glazbena, sportska, edukativna događanja koja su također pronašla načine da na jedan dan ožive dvorac. Predstavljanje svih festivala, susreta, smotri, koncerata, plesnih i tamburaških večeri u ovom radu, prvi je korak u promišljanju buduće namjene za dvorac od velikog kulturnog, povijesnog i društvenog značaja za Sv. Nedelju, ali i šire. Idući korak zahtijevao bi veću angažiranost gradske vlasti i gradskih ustanova, bolje informiranje i osvještavanje građana te suradnju s udrugama i pojedincima koji većinu kulturnih aktivnosti preuzimaju na sebe. Njihova sinergija dovela bi do mnogo većih projekata, kvalitetnijih strategija i općenito dalekosežnijih rezultata u razvoju, zaštiti i očuvanju kulturne baštine Sv. Nedelje.

6. POPIS PRILOGA

Prilog 1. Današnji izgled dvorca Kerestinec. Izvor: <https://mixmagadria.com/read/flyaway-festival-glazbeni-spektakl-u-dvorcu-iz-16-stoljeca-festivali/> (pristup 29. 11. 2018.)

Prilog 2. Seljačka buna, Bitka kod Kerestince, 25. ožujka 2017., vanjski prostor dvorca ispred glavnog ulaza. Izvor:

<https://www.facebook.com/ogranakmhsvn/photos/a.1748956955388265/1896813987269227/?type=3&theater> (pristup 30. 11. 2018.)

Prilog 3. Zarasli vanjski prostor dvorca kod glavnog ulaza, fotografija iz 2012. godine. Izvor: <https://www.facebook.com/dvorac.kerestinec/photos/a.316262548443939/316262945110566/?type=3&theater> (pristup 30. 11. 2018.)

Prilog 4. Izložba fotografija na prvom katu u hodniku dvorca Kerestinec; FotOOko 2018. Fotografirala: Lucija Bukovčan, 16. 9. 2018.

Prilog 5. Međunarodna smotra folkloru u Sv. Nedelji; nastup Kolumbije. Fotografirala: Lucija Bukovčan, 19. 7. 2018.

Prilog 6. U društvu tamburaša. Fotografirala: Lucija Bukovčan, 29. 7. 2018.

Prilog 7. 6. Festival ljubavne poezije, glazbe, meda i vina. Fotografirala: Lucija Bukovčan, 15. 9. 2018.

Prilog 8. Dvorana Društvenog doma Strmec. Fotografirala: Lucija Bukovčan, 30. 9. 2018.

Prilog 9. „Klape u Sv. Nedelji“ 2013. godine u atriju dvorca Kerestinec. Izvor: Studio Devine, https://get.google.com/albumarchive/106382278018600491940/album/AF1QipM_KhmuaXb0vUgB0pxdG7bPRLn4Md3T1GNleyyt (pristup 13. 1. 2019.)

Prilog 10. „Klape u Svetoj Nedelji“ i 10. godina klape Barun, Sportska dvorana Rakitje. Izvor: <http://mreza.hr/post?p=odrzan-susret-klapa-klape-u-svetoj-nedelji-i-10-godina-klape-barun-39a4> (pristup 15. 1. 2019.)

7. POPIS LITERATURE

BASSO, Keith. H. 1996. „Wisdom sits in places. Notes on a Western Apache landscape“. U *Senses of place*, ur. Steven Feld i Keith H. Basso. Santa Fe, New Mexico: School of American Research Press, 53–90.

BOTICA, Dubravka. 2017. „Neizvjesna budućnost dvoraca“. *matica.hr*, 8. 6. 2017. <http://www.matica.hr/vijenac/607/neizvjesna-buducnost-dvoraca-26824/> (pristup 25. 11. 2018.).

BUKOVČAN, Lucija. 2018. *Dječji folklorni festival: organizacijske promjene i utjecaj prostora na konstruiranje značenja festivala*. Seminarski rad u okviru kolegija Antropologija festivala na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, neobjavljeni rukopis.

ČAPO ŽMEGAČ, Jasna, Valentina GULIN ZRNIĆ i Goran Pavel ŠANTEK, ur. 2006. *Etnologija bliskoga: poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk.

ČAPO, Jasna i Valentina GULIN ZRNIĆ. 2011. „Oprostornjavanje antropološkog diskursa. Od metodološkog problema do epistemološkog zaokreta“. U *Mjesto, nemjesto: interdisciplinarna promišljanja prostora i kulture*, ur. Jasna Čapo i Valentina Gulin Zrnić. Zagreb, Ljubljana: Institut za etnologiju i folkloristiku, Institut za antropološke in prostorske studije, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, 9–65.

DIZDAR, Zdravko. 1988. „Logor Kerestinec“. *Povijesni prilozi* 8/1:143–192.

HRASTE-SOČO, Iva. 2013. *Hrvatska – nacija kulture*. Zagreb: Leykam international.

KELEMEN, Petra i Nevena ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ. 2012. „Festivali i festivalizacija – pojmovi i pristupi“. U *Grad kakav bi trebao biti. Etnološki i kulturnoantropološki osvrti na festivale*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 25–95.

KLAIĆ, Bratoljub. 1985. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH.

KLAIĆ, Dragan, Alessandro BOLLO i Ugo BACCHELLA. [s. a.]. „The local community“. U *Festivals: Challenges of Growth, Distinction, Support Base and Internationalization*. Estonia: Department of Culture, Tartu City Government, 47–48.

- KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira. 2005. „O političkom opredjeljivanju i djelovanju bana Antuna Mihalovića“. U *Zbornik u čast Hrvoja Matkovića*, ur. Stjepan Matković. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Biblioteka Posebna izdanja, 171–183.
- LOW, Setha M. 2006. „Smještanje kulture u prostoru: Društvena proizvodnja i društveno oblikovanje javnog prostora u Kostarici“. U *Promišljanje grada. Studije iz nove urbane antropologije*, ur. Setha M. Low, ur. izdanja Valentina Gulin Zrnić. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 91–124.
- PICARD, David i Mike ROBINSON. 2006. „Remaking Worlds: Festivals, Tourism and Change“. U *Festivals, Tourism and Social Change: Remaking Worlds*, ur. David Picard i Mike Robinson. Clevedon, Buffalo, Toronto: Channel View Publications, 1–31.
- POTKONJAK, Sanja. 2014. *Teren za etnologe početnike*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, FF-press.
- PULJIZEVIĆ, Lada. 2012. „Izložba 2012 Fotooko by Lada“. <https://fotooko.fotoklik.hr/index.php/fotooko-2012/12-izlozba-2012-fotooko-by-lada> (pristup 3. 12. 2018.)
- QUINN, Bernadette. 2005. „Arts Festivals and the City“. *Urban Studies* 42/5-6:927–943.
- RADAUŠ, Tatjana. 1998. „Erdödy“. *Hrvatski bibliografski leksikon*. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5717> (pristup 28. 11. 2018.).
- SINKOVIĆ, Marijan, ur. 1971. *Ilustrirana povijest Hrvata*. Zagreb: Stvarnost.
- SMITH, Andrew. 2017. „Animation or Denigration? Using urban public spaces as event venues“. *Event Management* 21/5:609–619.
- TOMAŠKO, Tomi. 2015. „Smiješi li se dvorcu Kerestinec svjetlija budućnost?“. *arheon.org*, 25. 3. 2015. <http://arheon.org/smijesi-li-se-dvorcu-kerestinec-svjetlija-buducnosti/> (pristup 21. 9. 2018.).

Javna događanja i konstrukcija prostora – primjer Svetonedeljskog kulturnog ljeta u dvorcu Kerestinec

Rad se bavi analizom korištenja prostora dvorca Kerestinec u kontekstu manifestacije Svetonedeljsko kulturno ljeto. Polazeći od teorijskih postavki antropologije festivala i antropologije mjesta i prostora, autorica istražuje različite načine konstrukcije i korištenja prostora dvorca kao zaštićenog nepokretnog kulturnog dobra upisanog u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Putem etnografske metode promatranja sa sudjelovanjem i polustrukturiranih intervjua, propituju se prakse i narativi aktera okupljenih oko javnih događanja u dvorcu (organizatori, izvođači, publika). Kroz problematiku obnove i revitalizacije dvorca, istražuje se i uloga kulturne politike.

Ključne riječi: javna događanja, antropologija mjesta i prostora, dvorac Kerestinec, Svetonedeljsko kulturno ljeto, kulturna politika

Public events and a construction of space – example of Sveta Nedelja's Cultural Summer in the Kerestinec Castle

This thesis analyses the use of Kerestinec Castle's space in the context of the manifestation Sveta Nedelja's Cultural Summer. Starting from theoretical framework of anthropological festival studies and anthropology of place and space, the author analyses different ways of construction and usage of castle's space as protected immovable cultural good listed in the Registry of Cultural Goods of the Republic of Croatia. Relying on the participant observation ethnographic method and semi-structured interviews, the thesis questions practices and narratives of the actors gathered around public events in the castle (organisers, performers, audience). The role of cultural politics within the problems of the renovation and revitalisation of the castle is also analysed.

Keywords: public events, anthropology of place and space, Kerestinec Castle, Sveta Nedelja's Cultural Summer, cultural politics